

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**MÜLHAK VAKIF İŞLETMELERİ VE
GELECEĞE YÖNELİK MODEL ÖNERİSİ**

Mustafa Selahattin ALPAY

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nurettin PARILTI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

KASIM - 2019

**MÜLHAK VAKIF İŞLETMELERİ VE GELECEĞE YÖNELİK
MODEL ÖNERİSİ**

Mustafa Selahattin ALPAY

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

KASIM - 2019

Mustafa Selahattin Alpay tarafından hazırlanan “Mülhak Vakıf İşletmeleri ve Geleceğe Yönelik Model Önerisi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İŞLETME Anabilim Dalında İŞLETME Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Nurettin PARILTI

İşletme Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum .....

Başkan : Prof. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU

Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum .....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Bülent ÖZSAÇMACI

İşletme Anabilim Dalı, Çankaya Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum .....

Tez Savunma Tarihi: 26/11/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Mustafa Selahattin Alpay

26.11.2019

MÜLHAK VAKIF İŞLETMELERİ VE GELECEĞE YÖNELİK MODEL ÖNERİSİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Mustafa Selahattin ALPAY

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Kasım - 2019

ÖZET

Ülkemizde; girişimciler ister büyük bir işletme ister küçük bir işletme olsun, mutlaka yasal mevzuata göre belirlenmiş olan bir işletme modelini seçmek zorundadır. Bu modeller tek kişilik işletme, ortaklık, şirket veya kooperatif olabilir. Girişimciler bu modellerden herhangi birini kendi önceliklerine, kısa ve uzun dönemli ihtiyaçlarına, her modelin avantaj ve dezavantajlarına göre seçerler. Bildiğimiz bu modellerin dışında günümüzde işletme modeli olarak Sivil Toplum Kuruluşlarından biri olarak kabul edilen “Vakıf”ların da kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bu çalışmada Mülhak Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfıyla beraber Türkiye’deki 257 adet mülhak vakfın günümüz Türkiye’inde daha verimli ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak biçimde neler yapılabileceği incelenmiştir. Vakıflar kanununda olası eksiklikler ve yeni düzenlemelerden bahsedilmiştir. Söz konusu çalışmanın amacı, bu kurumların günümüz koşullarında teknolojiyle barışık bir biçimde ülke ekonomisine etkisine daha fazla katkı sağlayabileceğini araştırmak ve hemen hemen her sektöre (inşaat, tarih, gıda, dinsel, bilim vs.) etkisi olan bu kurumların 21. yüzyıla adaptasyonu sürecindeki eksikler ve hatalar üzerine fikirleri gündeme getirmektir.

Bilim Kodu : 115405
Anahtar Kelimeler : İşletme Türleri, Vakıflar, Mülhak Vakıflar
Sayfa Adedi : 111
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nurettin PARILTI

MANAGEMENT OF ANNEXED FOUNDATIONS AND A MODEL FOR THE FUTURE

(M.Sc. Thesis)

Mustafa Selahattin ALPAY

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE PROGRAMS

November - 2019

ABSTRACT

Whether they run small, medium or large enterprises, all of the business owners, companies must decide which model of legal organization best suits their purposes: Partnership Proprietorship, corporation or cooperative. In choosing a legal model of organization, enterprises must think about their own choices, disadvantages and advantages of each model and long run and short run needs. Up to now we deal with proprietorship, partnership corporation or cooperative forms of organization. But today we realize that there is another legitimate model of business formation which is called "Foundation". What this study Abdurrahman Foundation together with 257 added in the foundation of modern day Turkey in Turkey in a way that will contribute to more efficient and economies have been studied can be made. Possible deficiencies in the Law on Foundations and new regulations were mentioned. The purpose of this study is to investigate the fact that these institutions can contribute more to the impact of the country's economy in harmony with technology in today's conditions, and the deficiencies in the adaptation of these institutions to the 21st century, which have an impact on almost every sector (construction, history, food, religious, science, etc.). to raise ideas on errors.

Science Code : 115405

Key Words : Business Types, Foundations, Annexed Foundations

Page : 111

Supervisor : Prof. Dr. Nurettin PARILTI

TEŞEKKÜR

Bugüne kadar hayatımın tüm aşamalarında maddi ve manevi hep yanımda olan, ellerinden gelen desteğin fazlasını yapan ve teşvik eden anneme ve babama ve eşime; ayrıca okul hayatım boyunca beni eğiten öğretmenlerime ve üniversite hocalarıma; özellikle de bu tezi hazırlayıp sunmamda yardımcı ve destek olan danışman hocam Prof. Dr. Nurettin Parılı'ya teşekkürlerimi sunarım. Bunların yanı sıra, bende gelecekte akademik, iş, ve hayatımın tüm süreçleri boyunca bu desteklere layık olmak, küçük de olsa kendimce bir nevi teşekkür borcu olarak insanlara yardımcı olmada ve hayatlarını kolaylaştırmada elimden gelenin fazlasını yapmaya söz veriyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELER LİSTESİ	xi
RESİMLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
2. İŞLETME TÜRLERİ VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	5
2.1. İşletme Türleri Sınıflandırılması	5
2.1.1. Mülkiyetine Göre işletmeler	5
2.1.1.1. Özel işletmeler	5
2.1.1.2. Karma işletmeler	6
2.1.1.3. Kamu işletmeler	6
2.1.1.4. Vakıf göre işletmeler	9
2.1.1.5. Yabancı sermayeli işletmeler	9
2.1.2. Sektörel Açıdan İşletmeler	10
2.1.2.1. Üretim işletmeleri	10
2.1.2.1.1. Genetik işletmeler	10
2.1.2.1.2. Ekstratif işletmeler	10
2.1.2.1.3. Sanayi işletmeleri	10
2.1.2.1.4. İnşaat işletmeler	12
2.1.2.2. Hizmet işletmeleri	12

2.1.2.3. Ticaret işletmeleri.....	13
2.1.3. Büyüklüklerine Göre İşletmeler.....	14
2.1.3.1. Küçük işletmeler.....	16
2.1.3.2. Büyük işletmeler.....	17
2.1.4. Yasalar Bakımından İşletmeler	20
2.1.4.1. Gerçek işletmeler	20
2.1.4.1.1. Tek kişi işletmesi.....	20
2.1.4.1.2. Adi şirket işletmesi.....	20
2.1.4.2. Tüzel kişi işletmeleri	20
2.1.4.2.1. Sermaye şirketleri	22
2.1.5. Üretilen Mal Cinsinden İşletmeler.....	24
2.1.5.1. Dayanıklı mal üreten işletmeler	24
2.1.5.2. Dayanıksız mal üreten işletmeler	24
2.1.5.3. Tüketim malı üreten işletmeler.....	24
2.1.5.4. Endüstri malı üreten işletmeler.....	24
2.1.6. Ekonomik Birleşmeler Açısından İşletmeler	24
2.1.6.1. Centilmen anlaşması yapan işletmeler	25
2.1.6.2. Konsorsiyum.....	25
2.1.6.3. Korner	25
2.1.6.4. Konzern	25
2.1.6.5. Kartel.....	26
2.1.6.6. Tröst	28
2.1.6.7. Tam birleşme (merger, füzyon).....	28
2.1.6.8. Amalgamasyon.....	28

	Sayfa
2.2. Sivil Toplum Kuruluşları	30
2.2.1. Sivil Toplum Kuruluşlarından Olan Dernek Ve Vakıflar	31
3. DÜNYA GENELİNDE VAKIFLAR	33
3.3.1. A.B.D. Vakıfları.....	33
3.3.2. İngiltere Vakıfları.....	33
3.3.3. Almanya Vakıfları	34
4. TARİHİ GELİŞİM SÜRECİNDE VAKIF İŞLETMELERİ	37
4.1. Vakıf Nedir?.....	37
4.2. Tarihimizde Vakıflar	44
4.2.1. Osmanlı Devletinde Kurulmuş Vakıfların Günümüze Hukuksal Yansımaları	48
4.2.2. Türkiye Cumhuriyeti'nden Önce Kurulmuş Vakıfların Hukuki Boyutu	50
4.2.3. Vakfiye ve Vakıf Örnekleri.....	53
4.2.3.1. Süleymanşah oğlu nasrettin vakfı	54
4.2.3.2. Hüsameddin el hacı dilenci vakfiyesi	58
4.3. Türkiye Cumhuriyeti'nde Vakıflar	62
4.4. Vakıf Çeşitleri	65
4.4.1. Mazbut Vakıflar	65
4.4.2. Cemaat Vakıfları	67
4.4.3. Yeni Vakıflar.....	69
4.4.4. Mülhak Vakıflar	73
5. ÖRNEK OLARAK MÜLHAK VAKIF MODELİ VE GELECEĞE YÖNELİK MODEL ÖNERİSİ.....	91
5.1. Mülhak Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı.....	91
5.1.1. Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman.....	92
5.2. Mülhak Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfın Faaliyetleri	93

	Sayfa
5.3. Geleceğe Yönelik Model Önerisi	101
6. SONUÇ	105
KAYNAKLAR	107
ÖZGEÇMİŞ	111

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.1. 2019 Yılı İtibariyle Ülkemizde Mevcut Mülhak Vakıflar	77
Çizelge 4.2. 2018 Yılı İtibariyle Mülhak Vakıflarla İlgili Seçilmiş Veriler.....	90

RESİMLER LİSTESİ

Resim		Sayfa
Resim 4.1.	Pabuç Parası Veren Vakıf Görseli.....	45
Resim 4.2.	Borcundan Dolayı Hapse Düşenlere Yardım Vakfı Görseli	45
Resim 4.3.	Koruma Altına Alınan Tarihi Sokak.....	46
Resim 4.4.	Tarihi Çeşme.....	46
Resim 4.5.	Meyve Ağaçları Diken Vakıf Görseli	47
Resim 4.6.	At Vakfı İle İlgili Görsel.....	47
Resim 4.7.	Süleymanşah Oğlu Nasreddin Vakfına Ait Vakfiye Metni	54
Resim 4.8.	Süleymanşah Oğlu Nasreddin Vakfına Ait Vakfiye Metninin Tercümesi.....	55
Resim 4.9.	Hüsameddin El Hacı Dilenci Vakfına Ait Vakfiye Metni.....	58
Resim 4.10.	Hüsameddin El Hacı Dilenci Vakfına Ait Vakfiye Metninin Tercümesi.	59
Resim 4.11.	Vakıflar genel müdürlüğü kayıtlarında Türlerine Göre Vakıf Türleri Dağılımı Bilgi Sayfası	73
Resim 5.1.	Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Eserlerinden Birisi	92
Resim 5.2.	Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Yardım Başvurusu Belgesi Örneği	94
Resim 5.3.	Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Yardım Faaliyetleri ile İlgili Görüntüler.....	95
Resim 5.4.	Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Öğrencilere Yemek Dağıtım Faaliyeti.....	96
Resim 5.5.	Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı İftar programından Bir Görüntü	97
Resim 5.6.	Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Çocuk Esirgeme Kurumu Ortak Programı	97
Resim 5.7.	Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Vakfiye Metni	98
Resim 5.8.	Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Vakfiye Metni Tercümesi.....	99

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar ve simgeler ve açıklamaları aşağıda belirtilmiştir.

Kısaltmalar	Açıklamalar
Evkaf:	Vakfin çoğulu, vakıflar. Vakıflar idaresi
Galleye müstehak	Vakfin gelirlerinden pay almaya hak kazanmış vakıf evladı
İstibdal:	Değiştirme, takas.
Müstesna:	Kuraldışı, ayırık, başkalarına benzemeyen, üstün
Mazbut:	Ele geçirilmiş, muhafaza altına alınmış, korunmuş, derli toplu
Mülhak:	(Lühuk'tan) Katılmış, eklenmiş, bağlı,
Mülhakat:	Katmalar, ekler. Bir merkeze bağlı yerler
Mütevelli: kişi	(Veli'den) Bir vakfin idaresine memur olan
Meşrut:	Şarta bağlı, şartlı
Meşruta:	Satılmamak şartıyla bir kimseye veya kuruluşa verilmiş mülk
Mal:	Varlık, servet, para, ticarîşya, değeri olan işe yarayan şey. Bir kimsenin sahipliğinde, mülkiyetinde olan şey.
Mülk:	Ev dükkan, arazi, toprak gibi gelir getiren taşınamayan mal. Vakıf malı olmayıp sahibinin malı olan yapı veya yer. Bir devletin ülkesi.
Mülkiyet:	Mülk iyeliği, mülk sahipliği
Mülki:	Ülkeye ait, ülke idaresine ait, askeri sınıf dışında kalan
Vakf:	Duruş, durma. Kımıldamama. Mülk veya malı satılmamak kaydıyla bir hayır işine, hayır kurumuna bağışlama, bağlama
Vakıf:	Ayakta duran, bir şeyden haberi olan. Bir şey vakfeden. (Vakıflar Yasasındaki Tanımı: "Vakıf; İslam dinine bağlı bir kişinin, herhangi bir mülkü, malı, veya bu malın, mülkün kullanımının veya ondan kazanılan gelirin herhangi bir hayır amacıyla verilmesi için sürekli olarak vakfetmesini anlatır.")
Vakfiye:	Bir vakfin şartlarını gösteren yazılı senet, belge, vakıfname. Yazılı vakıf beyanı.
Sükna:	Oturulan yer, konut.
STK	Sivil Toplum Kuruluşları

1. GİRİŞ

Vakıf müesseselerinin temelini oluşturan dayanışma ve yardımlaşma duygusu insanlık tarihiyle yaşittir. İnsanlık tarihinin gelişmesinde ve medeniyetlerin oluşmasında önemli bir yeri olan bu duygunun, farklı kurumlar halinde gelişmiş olarak oluşması içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve ekonomik koşullara göre farklı devirlerde farklı şekillerde ve değişik yollarla olmuştur.

Bütün insanlığın mirası olarak kabul edilen bu hissiyatın teşvik edici gücüyle kurulan vakıf müesseseleri, tarihi gelişim sürecinde sağlam bir hukuki konuma ulaşmış ve yüzyıllarca insanlığa büyük hizmetler sunmuşlardır.

Geçmiş tarihimizden bugüne kadar gelişen ve hitap ettiği alanları genişleyen vakıfların temelinde yardımlaşma duygusu, insan sevgisi ve topluma olumlu, faydalı bir şeyler kazandırma isteği bulunmaktadır. Göçebe hayattan yerleşik yaşam düzenine geçişle beraber, toplumda dayanışma ve yardımlaşmanın yanı sıra ihtiyaçların sürekli ve düzenli bir şekilde karşılanması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. İnsanların sosyal hayatlarına önem vermeye başlamasıyla ortaya çıkan dayanışma ve yardımlaşma duygusu da, zaman içerisinde kurumsallaşmış ve bu yönde gelişmeler göstermiştir. Yönetimi, ekonomik gücü ve idareyi elinde bulunduranlar toplumsal ihtiyaçları gidermek için bazı malları ve mülkleri toplumsal ihtiyaçların karşılanması için ayırmışlardır. Böylece vakıf olarak tanımlanan, bulunduğu zamana ve bölgeye göre farklı terimle tanımlanıp kapsamı farklılık gösteren müesseseler oluşmuştur. Bu müessese ile kişilerin şahsi malları, mülkleri ile toplumsal hizmetlere iştirakleri sağlanırken, kamusal faaliyetlerde verimliliğin ve etkinliğin artırılmasında kişilerin dinamizminden faydalanmasının yolu da açılmıştır. Ve beraberinde, vakıflar, sosyal devletin vazifeleri arasında bulunan sağlıktan eğitime, sosyal hizmetlerden alt yapı hizmetlerine kadar çok çeşitli alanlarda çalışmalarına katılmışlar ve toplumsal yaşamın kolaylaşmasına katkı sağlamışlardır.

Vakıf kurmakla, bir mal, mülk veya maddi değer belirli bir amaç için ayrılarak, bu işlemi, bağışı yapan kişinin ölümünden sonra da bağımsız bir varlık gibi çalışmalarını devam ettirerek yaşamın farklı alanlarında insanların ihtiyaçlarını karşılaması sağlanmaktadır. Böylelikle, bütün toplumlarda sosyal, dini ve töresel nedenlerle ortaya çıkmış olan başkalarına yardım etme ve iyilik yapma arzusu kurumsallaşmakta ve devamlılık kazanmaktadır.

Geçmişteki ve günümüzdeki Hukuk sistemi de ortak bir gayenin kesintisiz olarak gerçekleşmesini sağlayacak olan bir müessese, örgütlenme olarak vakıflara, kendisini oluşturan mal ve mülk topluluğundan bağımsız bir kişilik tanıyarak meşruluk kazandırmış ve hukuk sahnesine çıkarmıştır. Bu bağlamda vakıflar, toplumsal hayatın gereksinimlerini ve ihtiyaçlarını ortaya çıkardığı, çözüm ürettiği ve geliştirdiği bir hukuksal kurum olarak dikkate alınabilir.

Vakıfları birer tüzel kişilik olarak düşündüğümüzde, kendine özgü bir varlığa sahip olmak üzere, bir malın, gelirin veya mülkün belli bir amaca tahsisinden oluşmaktadır. Vakıflar mal ve mülk topluluklarıdır. Türk Medeni Kanununa göre, amacı ve niteliği belli olan vakıflar, kanuni hakları kullanma ehliyetine, kabiliyetine sahip kişiler tarafından yönetilirler. Bu yöneticiler, mütevelliler, vakfi ilgili yönetmelik, tüzük ve kanun hükümlerine göre vakıflarını idare eder ve yönetirler.

Ülkemizde; girişimciler ister büyük bir işletme ister küçük bir işletme olsun, mutlaka yasal mevzuata göre belirlenmiş olan bir işletme modelini seçmek zorundadır. Bu modeller tek kişilik işletme, ortaklık, şirket veya kooperatif olabilir. Girişimciler bu modellerden herhangi birini kendi önceliklerine, kısa ve uzun dönemli ihtiyaçlarına, her modelin avantaj ve dezavantajlarına göre seçerler. Bildiğimiz bu modellerin dışında günümüzde işletme modeli olarak “Vakıf”ların da kullanılmaya başlandığı görülmektedir. “Sivil Toplum Kuruluşları – STK” kapsamında yer alan vakıflar da işletme modeli olarak düşünülmekte ve ülkemize ciddi maddi ve manevi katkılar sağlamaktadır. Henüz işletme kitaplarında tam anlamıyla yer almayan bu konuyu Türkiye’deki uygulamaları açısından da ele alıp incelemeye çalışacağım. Osmanlı İmparatorluğu dönemi yasalarında bile “Evkaf” ve “Vakf” olarak adı geçen vakıflar konusunun zaten hayatımızda özel bir yeri olduğu bilinmektedir.

Ülkemizdeki vakıf anlayışı temellerini, köklerini tarihten alır. Günümüzdeki Sivil Toplum Kuruluşlarından çok daha verimli bir çalışma ve fayda sağlayan eski vakıflarımız geçmiş tarihimizde sosyal yaşamın hemen hemen her aşamasında kendini göstermektedir. Milletimizin ihtiyaç duyduğu her aşamada, her sektörde, her yaşta kadın ve erkeklerin hatta çocukların yararına, özellikle ilim adamlarına, ihtiyaç sahiplerine yolda kalmışlara yardım elini uzatan mülhak vakıflar mevcuttur. Günümüz de ise mülhak vakıflar büyük bir ekonomik güce ulaşmış ve STK lar içerisinde önemli bir yer edinmiştir.

Bu çalışmanın amacı vakıfların, özellikle mülhak vakıfların, günümüz Türkiye’sindeki

işleyişini, eksikliklerini, STK lar içerisindeki yerini, topluma olan faydalarını ve Ülkemiz kanunlarına göre yapısını ve sınıflandırmasını incelemektir. Ülkemizin kuruluş yıllarında vakıflara gösterilen hassasiyet belirtilmiştir.

Bu çerçevede çalışma üç bölüm olarak tasarlanmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde Sivil Toplum Kuruluşlarının işletme türleri ve modelleri içerisindeki yerinden bahsedilmiş ve vakıfların Sivil Toplum Kuruluşları içerisindeki önemi vurgulanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, vakıfların genel durumundan bahsedilmiş, tarihi, tarihteki işleyişi, Mustafa Kemal Atatürk'ün Vakıflar hakkındaki görüşleri ve yaklaşımı, çeşitleri ve gruplandırılması belirtilmiştir. Cumhuriyetimize geçiş sürecinde özellikle mülhak vakıfların mal varlıklarının korunmasının ne derece sağlandığına değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise model önerisi olarak Mülhak Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfından bahsedilmiş ve bu vakfın örnek olarak ekonomiye katkıları dile getirilmiştir.

Geleceğe yönelik model önerisi olarak mülhak vakıfların daha verimli hale getirilebileceğine dair öneriler ve fikirler gündeme getirilmiştir.

2. İŞLETME TÜRLERİ VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

2.1. İşletme Türleri Sınıflandırılması

İşletmeler ve Sivil toplum kuruluşları çeşitli açılardan sınıflandırılır. Başka bir söylemle, farklı esas ya da kriterler açısından farklı olan işletmelerden bahsedebiliriz. Mesela, ekonomideki iş kollarının farklılaşmalarına, sınıflandırılmasına göre: tarım işletmeleri, hizmet sektörleri; endüstri işletmeleri; kanuni yapıları açısından: anonim şirketler, adi ortaklıklar, kollektif şirketler; büyüklükleri açısından: küçük ve büyük işletmeler.

İşletmeciliği anlayabilmek için farklı yönlerden işletmelerin tasnifini ya da işletme çeşitlerini bilmek lazımdır (Dalay İ. vd., 2004: 58).

Çoğunlukla işletmeler altı başlıkta tasnif edilirler:

1. Mülkiyetine göre işletmeler
2. Sektörel açıdan işletmeler
3. Büyüklüklerine göre işletmeler
4. Yasalar bakımından işletmeler
5. Üretilen mal cinsine göre işletmeler
6. Ekonomik birleşmeler açısından işletmeler

2.1.1. Mülkiyetine Göre İşletmeler

Sınıflandırmayı yaparken öncelikli olan işletmelerin üretim mekanizmalarına iyeliğidir. Bu tür işletme çeşitleri:

- Kamu İşletmeleri
- Özel İşletmeler
- Vakıf İşletmeleri
- Karma İşletmeler
- Yabancı Sermayeli İşletmeler

Olmak üzere beş çeşitten oluşur.

2.1.1.1.Özel işletmeler

Özel işletmelerin mülkiyetinin ve sermayesinin hepsi ya da tamamına yakını tüzel kişilerin ve özel kişilerinindir. Başka bir deyişle özel sektöre ait olan işletmelerdir. Bu tür işletmeleri tek bir şahıs oluşturabileceği gibi birkaç kişi sermayelerini çeşitli oranlarda

birleştirerek de oluşturabilirler. Her çeşit alanda ve her çeşit alanda iş yapabilen özel işletmelerde kar veya zarar direkt olarak girişimciye aittir.

Bu işletmelerin temel prensipleri şu şekildedir;

- Özel mülkiyete sahip olma
- Kar sağlama
- Rekabet etme
- Seçme hakkı

Özel işletmelerin özel mülkiyet hakkının olması sonucunda her çeşit taşınır ve taşınmaz değerlere sahip olma, satın alma ve satma hakları vardır. Bu tür işletmeler risk aldıkları için kar elde etme hakları da mevcuttur. Rekabet, zel işletmelerin içinde buldukları pazarda etki oluşturabilmek için yaptıkları mücadele olarak tanımlanabilir. Seçme zgrlğnn olması özel işletmelerin ortaya çıkma nedenlerindedir. İnsanların yatırım alanlarını, üretecekleri malları gönüllerince seçme hakları vardır.

2.1.1.2. Karma işletmeler

Kamu işletmelerinin ve özel işletmelerin ortak sermaye ile oluşturdukları işletmelere karma işletmeler denir. Bu işletmelerde kamu işletmesinin sermaye oranı yarıdan düşüktür. Bu sebebledir ki idare özel sektrndr (İşcan, 2016: 5).

2.1.1.3.Kamu işletmeleri

Kamu işletmeleri, sermayesinin hepsi veya çoğunluğu sadece devletin olan veya devletin kurduğu başka kamu tüzel kişilerin olan işletmelerdir. Başka bir tanımlama olarak şöyle diyebiliriz; Sermayesinin hepsine veya %50'sinden fazlasına sahip olarak veya başka şekilde devletin, öbür kamu tüzel kişilerinin ya da devlet ile bilinen tüzel kişilerin idaresine, idare araçları vasıtasıyla egemen olduğu örgütlerdir (Karlık, 1994: 4).

Kamu kuruluşlarının nitelikleri şöyledir;

- Bir kanunun verdiği yetkiyle kurulur.
- Kamu işletmelerinin ayrı tüzel kişilikleri mevcuttur.
- Mal varlıkları yönünden zerktirler.
- Kamu işletmeleri yönetiminde devlet bütçesi kullanılmaz.
- Muhasebeleri ayrıdır.

- Personeli, devlet personel yasası haricindedir.
- Bu tür işletmeler TBMM tarafından denetlenirler.
- Kamu işletmeleri sadece kar amacı gütmeyizler. Kamu hizmeti ve sosyal amaçları da vardır.
- Her türlü faaliyetlerinde kendi yönetmeliklerini uygularlar (Karluk, 1994: 5).

Değişik sebeplerle devletler işletme kurarlar. Bazen de hali hazırda kurulu işletmeleri devralarak işletirler. Çoğunlukla bu kuruluşlar hizmet amaçlı kuruluşlardır. Genellikle bu kuruluşlarda işletmenin büyük bölümünün devlete ait olduğunu görürüz. Örneğin; deniz ulaşımı, demiryolları, posta işletmeciliği vb.

Kamu işletmeleri kendi içinde şu dört bölüme ayrılmaktadır:

- *Yerel Yönetim işletmeleri
- *Özel Bütçeli Devlet İşletmeleri
- *Döner Sermayeli İşletmeler
- *Sosyal Güvenlik Kuruluşları

Türk Ticaret Kanunumuzca kamu yararına kurulmuş dernekler ile kamu tüzel kişileri ticari bir işletmeyi doğrudan da işletseler, kamu hukukuna göre idare ediliyor ve işletiliyor olan bir tüzel kişi vasıtasıyla da işletseler tacir değildirlir.

Sadece özel hukuk hükümleri kapsamında yönetilmek ve ticari olarak işletilmek için devlet gibi kamu tüzel kişilerinince oluşturulan kuruluşlar tacir olarak nitelendirilebilir. Sonuç olarak, ticari manada her kamu işletmesine ticari işletme diyemeyiz.

Tüm bu bilgiler ışığında bir kamu tüzel kişiliğine bakıp da onun ticari işletme olduğunu söyleyebilmek için şöyle bir yol izlenir; o kamu tüzel kişiliğinin kuruluş kanunundan o işletmenin özel hukuk hükümlerince idare edilip edilemeyeceğine ait bir madde varsa, ticari işletme olarak nitelendirilebilir.

Kamu işletmeleri; kuruluş kanunlarında özel hukuk hükümlerine göre kamu tüzel kişi işletmeleri iktisadi devlet teşekkülleri ve özel kanuna bağlı iktisadi müesseselerdir (Dalay İ. vd., 2004: 25).

Kamu iktisadi teşebbüsleri (K.İ.T.), iktisadi devlet teşekkülleri (İ.D.T.) ile kamu iktisadi kuruluşlarını (K.İ.K.) kapsamakta ve bu iki teşekkül ve kuruluşun ortak adı olmaktadır (Karluk, 1994: 7).

İktisadi Devlet Teşekkülü (İ.D.T): Bu tür iktisadi teşebbüsler sermayesinin hepsi devletin olan ve ticari esaslara göre işletilmek şartıyla kurulan iktisadi teşebbüslerdir. Herhangi bir teşebbüsün iktisadi devlet teşekkülü olabilmesinin şartı sermayesinin %50'den fazlasının devletin olması gerekmektedir.

Günümüzde bizim ülkemizdeki iktisadi devlet teşekküllerinden bazıları şunlardır: Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), Türkiye Demircilik İşletmeleri (TDİ), Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu (SEK), Devlet Malzeme Ofisi (DMO).

Kamu İktisadi Kuruluşu (K.İ.T.): Bu tür iktisadi teşebbüsler sermayesinin hepsi devlet ait olan ve tekel özelliğindeki mallar ile hizmet ve ana mal üretmek ve bunu pazarlamak amacıyla kurulan teşebbüslerdir. Kamu hizmeti özelliği ön plandadır.

Türkiye'de faaliyet gösteren bazı kamu iktisadi kuruluşları şunlardır: T.C. Devlet Demiryolları İşletmeleri (TCDD), Çay İşletmeleri (ÇAY-KUR), Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMI), Tekel İşletmeleri (TEKEL), Türk Hava Yolları (THY).

Müessese: Sermayesinin hepsi bir ekonomik devlet teşekkülünün ya da sermayesinin hepsi bir kamu iktisadi kuruluşunun olup ona bağlı faaliyet gösteren işletmelerdir.

Bağlı Ortaklık: Bunlar sermayesinin yarısından fazlası iktisadi devlet teşekkülünün olan ya da kamu iktisadi kuruluşunun olan işletmelerden meydana gelen Anonim şirkettir.

İştirak: Kamu iktisadi kuruluşlarının, iktisadi devlet teşekküllerinin veya bunlara bağlı ortaklıklarının, sermayelerinin en fazla %50'sine, en az %15'ine sahip oldukları Anonim şirkettir.

İşletme: Bağlı ortaklıklarının ve müesseselerin hizmet ve mal ürettikleri fabrika ve diğer birimleridir.

Türkiye'de kamu teşebbüslerinin kurulma nedenleri

Kamu teşebbüslerinin ülkemizin iktisadi alanda, sosyal alanda ve teknik alanda gelişim göstermesinde büyük etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

Ne zaman kuruldukları göz önünde bulundurularak kamu teşebbüslerinin kuruluş amaçlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- Yeterli miktarda girişimcinin olmaması.
- Büyük yatırımlar yapabilecek sermayesi olan özel teşebbüslerin bulunmayışı.

- Yeterli teknik ve idari bilgisi olan kadroların bulunmaması.
- 1929 yılındaki dünya ekonomik krizinin bizim ülke ekonomimizde meydana getirdiği olumsuz etkileri.

2.1.1.4.Vakıf İşletmeleri

Bu işletmeler vakıfların kurdukları işletmelerdir. Vakıf işletmelerinin sahipleri vakıflardır. Vakıflar farklı gayelerle kurulurlar. Devlet vakıf işletmeleri kurucusu olabilir. Ayrıca özel kuruluşlar da vakıf kurabilirler. Devletin işlettiği vakıflar kamu işletmesi sayılabilirler.

Vakıf işletmeleri kamu işletmesi de olsa özel işletme de olsa gayeleri göz önünde bulundurularak devlet tarafından birtakım muafiyetlere sahiptirler. Bundan ötürü bu işletmeler diğer işletmelerden farklı özelliktedirler. Türkiye’de de tüm dünyada da vakıf işletmeleri her geçen gün fazlalaşmaktadır. Vakıf işletmelerinin iktisadi ve sosyal açıdan çok önemli fonksiyonları vardır. Bu özellikleri sebebiyle vakıf işletmeleri özel ve kamu işletmelerinin yanında üçüncü bir sektördür. Vakıflarımız bir sivil toplum kuruluşu olarak da kabul edilebilir.

2.1.1.5. Yabancı Sermayeli İşletmeler

Bu işletmelerin üretim araçlarının mülkiyeti yabancı ülkelerin müteşebbislerine aittir. Bu müteşebbisler tüzel ya da özel kişi olabilir. Bu işletmeler iş yapacakları ülkenin iktisadi ve siyasi durumunu dikkate alarak faaliyette bulunup bulunmamaya karar verirler. Petrol yasası veya yabancı sermayeyi teşvik kanunu gibi kanunlar bu işletmelerin ülkemizde kurulmasına olanak veren kanunlardır.

Çok uluslu işletmeler yabancı sermayeli işletmedirler fakat yabancı sermayeli işletmelerin hepsini çok uluslu işletme olarak kabul edemeyiz. Çok uluslu işletmelerin nitelikleri şu şekildedir:

- İşletme asgari altı farklı ülkede iş yapmalıdır.
- Gelirlerinin %20’sini başka ülkelerdeki işletmelerden sağlamalıdır.
- Kaynakların dağıtımını milli sınırlara bakılmaksızın yapılmalıdır.
- İşletmeyi belirlemede milli sınırlar etkili olmayıp sadece karar verme aşamasını sınırlandırıcı etken olmalıdır.
- Milli sınırın dışına işletmenin örgütsel yapısı çıkabilir.
- Geniş bir vizyonla işletme idaresi dünyayı birbirine bağımlı ve birbirine bağlı parçalar halinde görür.

Çok uluslu işletmelerin en bilinen sınıflaması şu şekildedir.

Çok Uluslu İşletmeler: İşletmenin sermayesinin nasıl sahalara yöneleceği tespit edilen, ana yurt kabul edilen ülkede seçilen ve yeni şirketlerle neredeyse aynı siyaset ile idare edilen şirketlerdir. Uluslararası İşletmeler: Sermayenin kökeni olan şirket yatırım için yetkilidir ve bu şirketler milletlerarası pazarlara dahil olabilmek için her çeşit uygulamayı yapabilen şirketlerdir. Uluslar Üstü İşletmeler: Bu şirketleri uluslararası bir kuruluş denetler.

2.1.2. Sektörel Açıdan İşletmeler

İşletmeler içinde buldukları sektörler göz önünde bulundurularak sınıflandırılmışlardır. İktisadi sistemde en genel anlamda üretim, ticaret ve hizmet sektörü olmak üzere üç sektörden söz edebiliriz

Genellikle işletmeler içinde buldukları sektöre göre adlandırılırlar.

2.1.2.1. Üretim İşletmeleri

Üretim işletmeleri üretimle meşguldürler. Hammadde, mamul veya yarı mamul maddeleri üretirler. İnsanların kullandıkları malları temin amacıyla hammadde, mamul ve yarı mamuller işe koşularak bu maddeleri mal haline getirme işi üretimdir.

Üretim işletmelerin özelliği türlü maddeler ve mallar üretmekle uğraşmalarıdır. Bunu yapan işletmelere atölye, fabrika ya da imalathane denir. Fabrika makine, emek ve öbür üretim elemanlarının birlikte olduğu iktisadi birimdir. Fabrika etraftan hammadde, enerji, bilgi, vb. girdileri bazı işlemlerden geçirerek etrafa mal olarak sunar (Dalay İ. vd., 2004: 30).

Üretim işletmeleri;

- Sanayi İşletmeleri.
- Genetik İşletmeler.
- İnşaat İşletmeleri.
- Eksratif İşletmeler.

Şeklinde kendi içinde dörde ayrılır.

2.1.2.1.1. Genetik işletmeler

Zirai ürünlerin üretilmesiyle alakalı olan işletmeler olarak da adlandırılırlar. Tarla ve bahçe bitkileri, ormancılık ürünlerinin üretilmesi, hayvancılıkla ilgilenirler.

2.1.2.1.2.Eksratif işletmeler

Bu çeşit işletmeler hammadde üreten işletmeler olarak da adlandırılırlar. Bunlar madenlerin ve minerallerin doğadan elde edilebilmesi hususunda etkinlikte bulunurlar. Örneğin maden ocakları, taş ocakları.

2.1.2.1.3.Sanayi işletmeleri

Mamul ve yarı mamul maddelerin üretirler.

Sanayi işletmeler şu şekilde sınıflandırılabilir;

Analitik Sanayi İşletmeleri

Yarı mamulü ya da hammaddeyi farklı yöntemlerle değişik ya da türlü ürünler haline getiren işletmelere analitik sanayi işletmeleri denir. Mesela ham petrol işlenerek benzin, yağ ya da mazot haline getirilmesidir.

Sentetik Sanayi İşletmeleri

Faaliyetlerini sentez yöntemiyle gerçekleştirirler. İki veya ikiden fazla hammadde veya ürünü birleştirerek tek bir mamul ortaya çıkarırlar. Başka bir deyişle yeni bir ürün yapabilmek için hammadde parçalarını birleştirirler. Mesela; plastik endüstrisi, deterjan, boya, kozmetik, sabun endüstrileri gibi.

Montaj Sanayi İşletmeleri

Farklı ürün parçalarını birleştirerek bir ürün ortaya çıkarırlar. Örneğin; otomobil, buzdolabı.

Birleştirilmiş (Entegre) Sanayi İşletmeleri

Birçok farklı üretim işlemlerini gerçekleştirirler. Bu tür işletmeler hammaddeyi yarı mamul haline de getirebilir, fabrikasyon işlemi de yapılabilir. Mesela yün ipliğe, daha sonra da kumaş haline getirilebilir. Hatta kumaştan da elbise haline getirilebilir.

2.1.2.1.4. İnşaat işletmeleri

Bu işletmeler inşaat işleri yaparlar; bina, yol, liman vb. yapılması için etkinlikte bulunurlar.

2.1.2.2. Hizmet İşletmeleri

İnsanların gereksinim duydukları şeyler yalnızca mal üretmekle temin edilemez. Hizmet işletmelerinin mal üretmezler. Hizmet işletmeleri hizmet yapmak ya da hizmet pazarlamak için etkinlikte bulunan işletmelerdir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından başlayarak bu sektör, sanayi ve tarım sektörünün önüne geçmiştir. Hizmetin sunulduğu yerdir hizmet işletmeleri (Sayım, 2015: 12).

Bu çeşit işletmeler hizmetlerini hem tüketicilerin hem de diğer işletmelere sunabilirler. Herhangi bir malın kalitesini üretimde girdiler belirler. Herhangi bir hizmetin kalitesi ise o hizmeti sunanlar tarafından belirlenir. Hizmet işletmelerinin geneli bu sebeptendir ki eğitilmiş ve uzman elemanlar çalıştırırlar.

Bu tür işletmelerin çok farklı işlevleri olmalarından ötürü belli bir tasnifin yapılması gayet zordur. Bir tasnif yapacak olursak (Sayım, 2015: 12);

- Kişisel Hizmetler
- Konaklama Hizmetleri
- Ticari Hizmetler

Şeklinde sınıflayabiliriz.

Bu sektör üretimi ile başka sektörlerin üretiminin en dikkat çekici farkı, hizmet sektörlerinin ürünlerinin soyut olması, hizmetlerin depolanmasındaki zorluk, üretici ile tüketici arasında karşılıklı meydana gelen değişimdir diyebiliriz.

- Eğlence ve sosyal aktivite hizmetleri
- Banka ve sigorta hizmetleri
- Sağlık hizmetleri
- Taşımacılık ve iletişim hizmetleri
- Eğitim hizmetleri
- Turizm hizmetleri.
- Danışmanlık hizmetleri

Bir ülkenin refah seviyesi arttıkça hizmet işletmelerine yönelim de buna paralel olarak fazlalaşır.

2.1.2.3. Ticaret İşletmeleri

Bu çeşit işletmeler bir malı üretmekten ziyade üretilmiş olan ürünlerin el değiştirmesiyle alakadar olurlar. Bu tür işletmeler tüketici ile üretici arasındaki aracı pozisyonundadırlar. Bu sektörde bulunan işletmeler iktisadi malların perakende ya da toptan satışı, depolanması, ulaşımı, dağıtımı, finansmanı ve sigortalanması ile alakalı işleri yaparlar.

Hem tüketim mallarını hem de üretilmiş ürünlerin el değişimini perakendeciler ve toptancılar yaparlar. Ürünlerin el değişimi ile birlikte bu işlemlerin yapılmasına yardım eden işletmeler perakendeci işletmeler diye adlandırılmazlar.

Malların mülkiyetini ve iyelikten kaynaklı riskleri toptancılar üstlenirler. Toptancılar çıkarları doğrultusunda el değiştirme işine kar gyesi ile katkıda bulunurlar. Dağıtım kanalında onlardan sonra mevcut olan perakendecilere doğru iletimi sağlamak toptancıların ana özellikleridir (Cemalciler, 1998: 129).

İktisadi malların tüketicilere ulaştırılmasında perakendeci işletmeler önemlidirler. Tüketicilere doğru malların hareketini sağlamak perakendeci işletmelerin esas görevidir. Perakendeciler tüketicilere, kurumlara ve işletmelere mal satarlar.

İç ticaretle ilgili işletmeler ve dış ticaretle ilgili işletmeler olarak ticaret işletmeleri ikiye ayrılırlar. İktisadi malların ülke sınırından içeriye girmesini ve dışarıya çıkmasını dış ticaretle ilgili şirketler sağlarlar.

Perakendeci işletmelerin ve toptancı işletmelerin yanı sıra tellal, acenteler ve komisyoncular da iktisadi malların el değişimine fayda sağlarlar.

Tarafların yüz yüze gelmelerini sağlayan kişiye tellal denir. Bu işi tellal meslek olarak yapar. Komisyoncunun çalışma prensibi ise şöyledir; kendi adına ve de iş yaptığı kişinin adına eylemde bulunur. Mal alım satımı yapar. Bu yaptığı işler sonucunda aldığı paraya komisyon denir. Tellallıkla arasındaki en büyük fark şudur; tellal yalnızca tarafları karşı karşıya getirir fakat komisyoncu ise kendi için ve ilişki kurduğu kişi veya işletme için eylemde bulunabilir, sözleşme yapabilir, yaptığı sözleşmenin borçlusu da alacaklısı da kendisi olabilir. Komisyoncu adına eylemde bulunduğu kişinin direktiflerini yerine getirir.

Bir ticari işletmeyi alakadar eden sözleşmelerde aracılık yapanlar veya işletme adına bu çeşit sözleşme yapanlar acentelerdir.

Hem komisyoncunun hem de tellalın işletme ile aralarındaki ilişkileri devamlı değildir fakat acentelerin işlerinin sürekliliği mevzu bahistir.

Hem perakendeci hem de toptancı tüketici ile üretici arasındaki aracılardır. Ticaret dediğimiz bu aracılık işidir. Bir malın mekân, zaman ve miktar olarak değerini arttırma işi ticarettir (Alpagun, 1994: 100).

Mallar el değiştirirken görevliler ürünlerin fiyatlarının artmasına neden olurlar iddiasına rağmen hem toptancılar hem de perakendeciler mülkiyetin değiştirilmesinde birtakım işlevleri gerçekleştirirler.

Malların dağıtımını toptancılar üretici işletmelere nazaran daha az maliyetle gerçekleştirirler. İşgücü kaynağını en iyi şekilde değerlendirmek ve işgücü pazarlarıyla kuvvetli bağlar oluşturmak amacındaki bir üreticinin mevcut dağıtım kolaylıklarından faydalanması elbette ki daha manalıdır (Cemalciler, 1998: 191).

Şu da bir avantajdır ki malların satış fiyatları fazlalaşmadan daha hızlı bir şekilde dağıtılmasını gerçekleştirirler.

2.1.3. Büyüklüklerine Göre İşletmeler

İşletmeler büyüklüklerine göre sınıflandırıldıklarında büyük, orta ve küçük boy işletmeler olarak üç grupturlar. Büyüklük ile sanayileşme seviyesi, çalışılan sektörün nitelikleri, pazarın büyüklüğü, sahip olunan teknoloji, çalışan sayısı ve de sermaye anlaşılmaktadır.

Büyüklük kavramı ülkeden ülkeye değişmektedir. Mesela Avrupa Topluluğu çalışan sayısına göre büyük işletme, orta boy ve küçük işletme ve bir de mikro işletme şeklinde üç sınıfa ayırmıştır.

Eğer işletmelerin 500 kişi ya da daha çok personeli varsa büyük işletme olarak, 500 den az 10 dan fazla personeli varsa küçük işletme ve orta boy işletme olarak, 10 dan az personeli varsa mikro işletme olarak nitelendirilmişlerdir.

OECD büyüklüklerine göre işletmeleri şöyle sınıflandırmıştır:

- Büyük işletme: 500 ve daha fazla personeli olan
- Orta ölçekli işletme: 500 den az 100 den fazla personeli olan
- Küçük ölçekli işletme: 100 den az 20 den fazla personeli olan
- Çok küçük işletme olarak adlandırılanlar ise 20'den az işçi çalıştıranlardır.

Kantitatif ölçüler ve kalitatif ölçüler ne işe yararlar diye soracak olursa bu ölçüler işletmelerin büyüklüğünü ölçmeyi sağlarlar. Bu ölçüler her ülkede farklılık gösterir.

Kantitatif (Sayısal) ölçüler:

En önde olanlar:

- Personel Sayısı

- Sermayesi
- Üretim miktarı
- Kapasitesi
- Personel ücretleri
- Ciro
- Makine parkının ölçüsü
- Aktif kıymetlerinin tamamı

Bunlar temel ölçütlerdir. Yukarıdaki ölçülerden biri ya da birkaçı kullanılarak işletme büyüklüğü belirlenebilir.

En çok da personel sayısı kullanılmaktadır.

Kalitatif (Niteliksel) Ölçüler:

İşletmelerin büyüklüklerini belirlerken sayısal ölçütlerin dışında kalitatif (niteliksel) ölçütlere de başvurulabilir. Kalitatif ölçütlere sosyal ölçütler de denilebilir (Alpagun, 1994:108).

Bu ölçüler aşağıdaki ölçütlerdir:

- İşletmenin idare şekli (idareci, uzman idareciler, patron)
- İşlerin yerel pazarlarda gerçekleştirilmesi
- Tek başına, işletmenin iş yaptığı sektörde az bir pazar payının var olması.
- İşletme sahibinin sermayenin hepsini ya da çoğunluğunu temin etmesi.
- Sermaye ve emek unsurlarının üretimdeki rolü.
- Sermaye piyasasından sermaye sağlama olanağı.
- Alışverişte pazarlık gücü azdır.
- Pazar ve talep açısından gayet esnektir.

Bir işletmede bu ölçütlerin ilk dördünden en az ikisi mevcut ise bu işletmeler küçük işletmedir.

2.1.3.1. Küçük İşletmeler

Küçük İşletmelerin Kurulma Nedenleri

Küçük işletmeler; kimseye bağımlı olmadan çalışma arzusu, başka seçeneklerin olmaması, az sermaye, zenginlik hırsı, saygınlık kazanma gibi sebeplerle kurulabilir.

Bu işletmeler işlevleri sebebiyle iktisadi hayatın vazgeçilmezlerindedir. Büyük işletmeleri tamamlayan ve onları destekleyen bir yapıdadırlar (Onal, 1998: 48).

Küçük İşletmelerin Özellikleri ve Üstünlükleri

- Tüketici taleplerine daha uygun etkinlikte bulunurlar. Çünkü üretimleri büyük yatırım ve teknoloji gerektirmediği için esnektir.
- Üretim maliyetleri yüksek değildir.
- İdaresi kolaydır.
- Dağıtım ve depolama gibi sorunları yoktur.
- Kolaylıkla tüketiciyle bütünleşebilirler.

Bunlarla birlikte küçüklüklerinden dolayı küçük işletmelerin dezavantajları da vardır. Bunlar şöyledir;

- Az sermaye
- Sağlıklı büyüme gerçekleştirememesi
- İdaresinin iyi olmaması

Aile işletmeleri ile küçük işletmeler birbiriyle karıştırılmaktadır. Her aile işletmesi küçük işletme değildir, her küçük işletme de aile işletmesi değildir. Nihayetinde ülkemizde hem aile işletmesi olup hem de uluslararası işletme olan birçok büyük işletme mevcuttur.

Bir işletmenin aşağıdaki özelliklerine bakarak o işletmenin aile işletmesi olup olmadığını tespit edebiliriz.

- Aileden en az iki kuşak o işletmenin idareciliğini yapmış olmalıdır.
- Başka etmenler yanında aile bağları idareden kimin mesul olacağını belirler.
- Önceki yada mevcut idarecilerin evlatları işletmenin idaresinde görev üstlenirler.
- İşletmenin prestiji ve ismi aile ile birlikte gelişir.
- Aile bireylerinin işletmedeki vazifeleri, onların ailedeki vaziyetlerine de etki eder.

2.1.3.2. Büyük İşletmeler

Büyük işletmeler ekonominin temelidir diyebiliriz. Büyük işletmeler ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin yükselmesinde çok etkilidirler. Endüstriyel gelişmelerle birlikte işletmelerin

üretimi, sermayesi ve personel sayısı da fazlaşmaktadır. Tüm bunlarla birlikte işletmelerin hedefleri de gelişerek büyümeye devam etmektedir.

Büyük İşletmelerin Özellikleri ve Üstünlükleri

- Üretimlerinin kapsamını geniş tutmaları üretimin kalitesini artırır ve miktarını çoğaltır.
- Genellikle akılcı ve hesaplı bir şekilde yönetilirler.
- Üretilen ürünlerde standartlaşma sağlamak kolaydır.
- Kolay kredi sağlarlar.
- Rekabet olanakları çoktur.
- Düşük Maliyetle çalışırlar.

Büyük İşletmelerin Sakıncaları

- Zaman içinde tüketici ihtiyaçları değişebilir. Değişen tüketici isteklerine ayak uydurmakta zorluk yaşarlar.
- Eğer talepte azalma olursa sabit giderlerinin büyük olmasından ötürü zorluk yaşarlar.
- Çalışan ilişkileri açısından büyük işletmelerde personelin çokluğundan kaynaklı koordinasyon ve insan ilişkileri güçlü olmaz.
- Rekabeti yok etmek için bu işletmeler gizli ya da açık anlaşmalar yapabilirler.
- Yönetim gayet güçtür.
- İdarecilerle idare edilenlerin yüz yüze ilişkileri olmaz, bunun sonucu olarak motivasyon ve iletişim zayıf olur.

İşletmelerin büyümesi

İşletmelerin de ömürleri vardır. İnsanlar misali doğarlar, gelişirler, büyürler, yaşlanırlar ve ölürlar.

Kuruluş yıllarında işletmeler iktisadi ortamda bir yer edinirler. Kabul görürlerse piyasada tutunarak gelişme göstermeye başlarlar.

İç Büyüme

Fiziksel Büyüme

Fiziksel büyümeden işletmenin binalar ve tesisler açısından büyümesini anlıyoruz. Böylelikle daha geniş mekânda üretimlerini gerçekleştirirler (Onal G., 1998, s.117).

İşletmeler başta fiziksel büyümeyi hesap ederek geniş bir alanda kurulurlar. İlerleyen zamanda da fiziksel olarak büyürler.

Ekonomik Büyüme

İşletmenin fiziksel araçları finanse ederken kendi sermayesini kullanması ekonomik büyümesidir. Başka bir deyişle pasif kalemden bulunan sermaye içinde öz sermaye miktarının çok olmasıdır. Ekonomik büyüme borçların çok olmamasıdır. Ekonomik büyüme işletmelerin öz kaynakları ve var olan üretim kapasitesinin çoğaltılmasıdır. Ekonomik büyüme, fiziksel büyümeyi de beraberinde getirir.

Örgütsel Büyüme

İşletmenin büyümesinin gerçekleşmesinin bir başka yolu ve örgütsel büyüme, yani yapısal büyümedir. Örgütsel büyümenin işaretleri olarak işletmenin uzmanlaşması neticesinde işlerin ilgili birimler tarafından yapılmasını, birimler arası koordinasyonun sağlanmasını ve haberleşme gibi süreçlerin ve işlevlerin gelişmiş olmasını sıralayabiliriz.

İşletmedeki işlerin verimli bir şekilde yapılmasına örgütsel büyüme imkân tanır.

Sosyal Büyüme

Bu şekildeki büyüme işletmenin personelleri ile ilgili konudur. Personel sayısının örgüt içindeki artmasıdır diyebiliriz. Sosyal büyüme teknik ve idari eleman (beyaz yakalılar) ile işçi (mavi yakalılar) sayısının artması demektir (Onal, 1998: 119).

Ayrıca, işletmenin etrafındakilerle kurdukları münasebetlerin gelişmesi de bu tür büyümenin işaretidir.

Dış Büyüme

İşletmelerin kendi aralarında sürekli veya süreksiz yaptıkları anlaşmalar, yazılı ve sözlü bir şekilde yaptıkları anlaşmalar ve işletmelerin gerçekleştirdikleri ekonomik birleşmeler dış büyümedir (Dalay, 2004: 42).

Yatay ve Dikey Büyüme

İşletmeler dikey ve yatay büyüme de gerçekleştirebilirler.

Yatay Büyüme

Aynı türde mal üreten ve hizmet sunan işletmelerin birleşmeleriyle yatay büyüme gerçekleşmiş olur

Yatay büyüme; aynı sektörde mal üreterek ve hizmet sunarak yeni yatırımlarda bulunulmasına, aynı sektörde mal üreten başka işletmelerle birleşilerek yada bu işletmeleri ele geçirmek suretiyle gerçekleştirilen işletmenin büyütülmesine denir (Şahin, 2007: 21).

Yatay büyümenin faydaları:

- Pazarı büyümüş, pazardaki hakimiyeti çoğalmıştır.
- Sermayesi artmıştır
- Etrafında rakip kalmamıştır
- Akılcı olmayan birimler devre dışı bırakılır.

Yatay büyümenin dezavantajları:

- Bürokratik işler fazlalaşır,
- İdare masrafları artar,
- Rakipler olmayınca dinamizm geriler.
- Yatay büyüme neticesindeki büyüklük iktisadi güç ile birlikte politik güç meydana getirir.

Dikey Büyüme

Birbirini takip eden veya tamamlayan özellikte mal üreten işletmeler bazı anlaşmalar ve birleşmeler gerçekleştirirler. Bu şekilde gerçekleşen büyümeye dikey büyüme denir.

Dikey büyüme iki türlü gerçekleşebilir. Geriye ve ileriye doğru büyüme.

İleriye doğru büyüme: Bu büyümede işletmelerin ürünlerini sattıkları işletmelerle birleşmeleri söz konusudur.

Geriye doğru büyüme: Bu büyümede ise işletmelerin hammadde veya ara mal temin ettikleri işletme ile birleşmesi söz konusudur.

İşletmeler dikey büyüme gerçekleştirirken geriye ve ileriye doğru ikisi bir arada büyüme yapabilirler.

Optimal Büyüklük (En Uygun Büyüklük)

İşletmeler akılcı kararlar uygulamaya mecburdurlar. Uzun ömürlü olabilmeleri bu kararların akılcılığına göredir. İşletmelerin ideal düzeyde olabilmeleri kendileri için de ülke ekonomisi için de önemlidir.

İşletmeler üretim yaptıkları ve hizmet sundukları esnada maddi açıdan ve manevi açıdan fedakârlıklarda bulunurlar. Bu fedakârlıkların adı maliyettir ya da masraftır.

En uygun (optimal) büyüklüğü anlayabilmek için ortalama maliyetin anlamını ve marjinal maliyetin anlamını bilmek lazımdır.

Maliyetin tamamının üretim miktarına bölünmesi işlemi ile ortalama maliyeti hesaplarız.

Sabit giderlerin ve değişken giderlerin toplanmasıyla da toplam maliyeti hesaplarız.

Üretim sürecinde son elde edilen ürünün maliyeti, bize marjinal maliyeti verir (Erlaçin,1992: 75).

2.1.4. Yasalar Bakımından İşletmeler

Özel işletmeler ikiye ayrılır. Birincisi gerçek kişi işletmeleridir. İkincisi ise tüzel kişi işletmeleridir

2.1.4.1.Gerçek Kişi işletmeleri

Bu işletmeler iki türdedir; ilki tek kişi işletmesidir, diğeri ise adi şirkettir. Uygulanan genel hükümler her ikisi için de aynıdır.

2.1.4.1.1. Tek kişi işletmesi

Bu işletmeler en çok rastladığımız türdür. Bu işletmelerin sahibi bir kişidir ve işletme etkinlikleriyle ilgili bütün kararları o alır, o uygular ve o denetler. Yani tek yetkili odur.

2.1.4.1.2. Adi şirket işletmesi

Borçlar kanununun 520. Maddesinde adi şirketler : “Şirket, bir akittir ki onunla iki veya daha fazla kimseler, emeklerini ve mallarını müşterek bir amaç için birleştirmeyi üstlenirler. Bir şirket, Ticaret Kanununda tarif edilen şirketlerin belirgin vasıflarını haiz değilse adi şirket sayılır.” şeklinde tanımlanmıştır.

Gerçek kişi ortaklığıyla bu şirketler kurulur. Yalnızca kar elde etmek için kurulmaya da bilir

Adi ortaklık anlaşmasının nasıl olması gerektiği borçlar kanunumuzda bulunmamaktadır. Bu anlaşma hem yazılı olabilir hem sözlü yapılabilir.

Ortaklar sermaye olarak para, emek yada mal koyabilirler. Ortaklar ne miktarda sermaye koymuş olurlarsa olsunlar, her ortağın kar ve zarar payları eşittir (Dalay, 2013).

2.1.4.2. Tüzel kişi işletmeleri

Şahıs Şirketleri

Kolektif Şirketler

Ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla gerçek kişiler arasında kurulan ve ortaklardan hiç birisinin sorumluluğu şirket alacaklarına karşı sınırlanmamış olan şirket kolektif şirkettir. (T.T.K.M.153)

Sadece gerçek kişiler kolektif şirket kurabilirler ve en az iki kişi olmalıdırlar. Şirket ortakları yalnızca koydukları sermaye kadar sorumlu değildirler. Sorumlulukları tüm mal varlıkları iledir.

Noter onaylı yazılı bir sözleşme yapılması kolektif bir şirket kurabilmek için şarttır. Kolektif şirketleri eğer sözleşmede belirtilmemişse tüm ortaklar yönetir. Ya da sözleşmede belirtilirse yönetim bir veya birkaç ortağa bırakılabilir (Dalay, 2013).

Komandit Şirket

Bir ticari işletme ticari bir unvan altında kurulur. Alacaklara karşı ortaklarından biri ya da birkaçının sorumluluğu sınırsız, diğerlerinin ise sınırlı olan şirketlerdir (Binatlı, 1978: 206).

İki tür ortak vardır; komandite ortak ve komanditer ortak. Sorumluluk açısından komandite ortağınki sınırsız olmakla birlikte komanditer ortağınki koyduğu sermaye kadardır.

Bu şirketler iki çeşittir. Birincisi adi komandit şirketlerdir. Diğeri ise sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerdir. Adi komandit şirketler kanunlar bakımından kolektif şirketlere, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler de kanunlar bakımından anonim şirketlere benzerler.

Komandit şirketlerde yalnızca gerçek kişilerin komandite ortak olması mümkündür. Tüzel kişiler ortak olabilirler ama komandite ortak olamazlar.

En az iki kişi ile adi komandit şirket kurulabilir. Eğer ikiden fazla kişi ile bir komandit şirket kurulmuşsa birden fazla komandite ortağın olması mümkündür. Ancak komanditer ortak ticari itibarını ya da bireysel emeğini sermaye yapamaz. Alacaklara komandite ortak bütün mal varlığı ile, komanditer ortak ise yalnızca koyduğu sermaye kadar sorumludur (Dalay, 2013).

2.1.4.2.1. Sermaye şirketleri

Anonim Şirketler

Anonim şirket, bir unvana sahip esas sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan ve borçlarından ötürü yalnız mal varlığı ile sorumlu bulunan şirkettir (T.T.K.M.269).

T.T.K.45. Maddesine göre gerçek kişinin adı anonim şirket unvanında bulunabilir. Bir anonim şirketin kurulabilmesi için gerçek veya tüzel en az 5 ortağın bulunması gerekmektedir. En az 5 milyar TL sermaye ve ana sermayenin de en az 25 milyon TL olan hisselerine bölünmesi gerekmektedir. Ortaklar pay karşılığı olarak para veya mal vermeyi taahhüt ederler.

Bu şirketler aniden ya da aşamalı olarak kurulurlar. Ani şekilde kuruluşta kurucular şirket paylarının hepsini taahhüt ederler. Aşamalı kuruluşta da kurucular sermaye payının minimum yüzde 10'nu taahhüt ederler kalanı da hisse senetleri halka satılmasıyla olur.

Ortakların hepsini şirketi idare etmesi olanaksızdır. Bu nedenle idare işi uzman kişiler tarafından yapılır. Genel kurul pay sahiplerinden oluşur. Bu kurulun seçtiği, en az üç kişilik olan yönetim kurulu anonim şirketleri yönetilirler. Yönetim kurulundaki kişiler mutlaka pay sahibi olmak zorundadır, şayet değilse ne zaman pay sahibi olur o zaman görevine başlayabilir. Şirket genel müdürü uygulama ve idare için yönetim kuruluna bağlı olarak atanır. Şirket müdürü ve diğer müdürler yürütme organı olarak şirket müdürü ve öbür müdürleri görmekteyiz. Bu kişilerin sorumlulukları alacaklılara karşı, yönetim kuruluna karşı ve hisse sahiplerine karşıdır (İşcan,2016, s. 16).

Bu şirketlerin denetimini yapan denetçiler en az bir,en fazla beş kişidir.

Anonim şirketler, birçok kişinin minik tasarruflarının bir araya getirilmesi suretiyle büyük sermayeli şirketlerin oluşturulmasını mümkün kılarlar. Eğer bir ülkenin sermaye piyasası gelişmişse bu olanaklıdır. Anonim şirketler halka açık şirketlerdir. Ama anonim şirketler çoğunlukla şahıs ya da aile şirketleridir.

Anonim şirketlerin olumlu yönleri:

- Ortakların sermaye payları kadar sorumlulukları vardır.
- Şirket genellikle uzman idareciler tarafından yönetilirler.
- Şirketin ya da şirket hisselerinin satışı zor değildir ve şirket uzun ömürlü olabilmektedir.

- Kolay bir şekilde büyüyebilirler.
- Büyüklüğün getirmiş olduğu avantajlarından faydalanır.

Anonim şirketlerin olumsuz yönleri:

- Karmaşık kuruluş aşamaları vardır.
- Formaliteler ve yasalar hareket serbestliğini kısıtlamaktadır.
- Ara sıra zor kredi bulurlar.
- Anonim şirketlerin idaresi küçük işletmelerden daha güçtür.(İşcan,2016, s. 81-88)

Sermayesi Paylara Bölünmüş olan Komandit Şirket

Sermayesi paylara bölünmüş ve ortaklarından en az bir veya birkaçı şirketin alacaklılarına karşı bir kollektif şirket, diğerleri bir anonim şirket ortağıymış gibi sorumlu olan şirkettir (Dalay İ., vd., 2004, s.45).

Komandite ortakların sorumluluğu sınırsızdır. Komanditer ise şirketteki payları nispetinde sorumludur. Komanditer ortakların sorumluluğu alacaklara değil, yalnızca şirkete karşıdır.

En az biri komandite ortak olmak şartı ile en az beş ortak ile sermayesi paylara bölünen bir komandit şirket kurulabilir.

Limited Şirket

Limited şirket birden fazla tüzel ya da gerçek kişilerce ticari bir unvan altında oluşturulan, ortaklarının sermaye payları kadar sorumlulukları bulunan, esas sermayesi belirlenmiş şirketlerdir.

Bu tür şirketlerde ortaklar ikiden az olamaz ve elliden fazla olamaz.Ortakların sermaye sorumlulukları da o kadardır (Dalay İ., vd., 2004, s.45).

Kooperatif

Kooperatifler tüzel kişiliğe sahiptirler. Ortaklarının iktisadi çıkarlarını ve meslekleri ile ilgili gereksinimlerini karşılıklı dayanışma ile temin edip korumak için tüzel ve gerçek kişiler ile belediyeler, özel idareler ve köy dernekleri tarafından oluşturulan değişir sermayeli ve değişir ortaklı oluşumlar kooperatif olarak adlandırılırlar (İşcan, 2016: 73).

2.1.5. Üretilen Mal Cinsine Göre İşletmeler

Üretilen mal cinsin göre işletmeler dört adet olarak aşağıda verilmiştir.

2.1.5.1. Dayanıklı mal ve ürün üreten işletmeler

Tüketiciler bu malları sık satın almazlar, uzun bir süre kullanırlar ve çoğu da pahalıdır. Böyle ürünleri üreten işletmelere dayanıklı mal üreten işletmeler denir. Örneğin televizyon.

2.1.5.2. Dayanısız mal üreten işletmeler

Tüketiciler bu malları çok kullanırlar, çabuk tüketirler ve çok pahalı da değildirlir. Böyle ürünleri üreten işletmelere dayanısız mal üreten işletmeler denir. Örneğin, yiyecek ve içecek maddeleri, temizlik maddeleri gibi.

2.1.5.3. Tüketim malı üreten işletmeler

Bu malları tüketiciler şahsi ihtiyaçlarını temin etmek yada ailesel ihtiyaçlarını temin etmek için satın alırlar. Örneğin, kıyafetler, okul eşyaları gibi.

2.1.5.4. Endüstri malı üreten işletmeler

İşletmelerin üretmiş olduğu mal eğer son el olarak tüketicilere satılmaz da bir başka mal üretmek için başka bir işleme satılacak olursa bu mallar endüstri malı olarak adlandırılır. Bu türdeki malları üretenlere endüstri malı üreten işletmeler denir. Bunlara ara mal da denir. Üreten işletmeler için ara mal mamuldür. Satın alanlar açısından da ara mal yarı mamul ya da hammaddedir.

2.1.6. Ekonomik Birleşmeler Açısından İşletmeler

Ekonomik yönden yapılan birleşmeler süreli de ve süreksiz de gerçekleştirilebilir. Ekonomik birleşmelerde temel sebep iktisadidir. İşletmeler bu birleşmeleri gerçekleştirdiklerinde hukuki özgürlüklerini ve ekonomik özgürlüklerini koruyabilirler de yitirebilirler de. Ülkenin kanunları da bu birleşmelerin gerçekleşmesine olanak sağlayabilmelidir.

İşletmelerin aralarında anlaşma yapmalarının sebeplerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Pazardaki rekabeti ortadan kaldırmak. Serbest pazar piyasasında rekabet esastır. İşletmelerin kendi aralarında anlaşmaları rekabeti ortadan kaldırmanın yegâne yöntemidir.
- Başka bir neden ise, birleşmenin oluşturduğu sinerjidir. Bir bütünün parçalarından sağlanan değer o parçaların tek tek sağladığı değerlerin tamamından daha fazla olması sinerjidir.
- Temin etme ve satış işlemlerinin bir arada yerine yapılmasıdır.

- Büyük işlerin birleşerek yapılması.
- AR-GE çalışmalarında beraber çalışmak.
- Vergi kanunlarındaki bir takım imkanlardan beraberce faydalanmak.
- Ortak çıkarların başkalarına karşı beraberce gözetilmesi.
- Bir diğer faktör ise maliyetleri düşürebilmektir. Buda işletmelerin birleşmeleri neticesinde olanaklıdır.

Bütün birleşmeler işletmelerin durumlarını değiştirmek ve kuvvetlendirmek içindir. İşletmelerin iktisadi amaçlıya da başka amaçlı birleşmeleri farklı şekillerde gerçekleşir.

2.1.6.1. Centilmen Anlaşması Yapan İşletmeler

Centilmenlik anlaşması rekabeti yok etmek ya da kendi lehine kullanmak amacıyla işletmelerin kendi aralarındaki yazılı ve sözlü anlaşmalardır. Bu anlaşmalar yalnızca centilmenliğe dayanır, taraflara yaptırım getirmez. Bu sebeple bozulması kolaydır.

2.1.6.2. Konsorsiyum

Konsorsiyum bir idare altında birleşme anlamına gelir. İki veya daha fazla işletmenin geçici olarak hukuki açıdan ve iktisadi açıdan özgürlüklerini kaybetmeden aralarında yaptıkları anlaşmalar konsorsiyumdur. İşletmeler yalnız gerçekleştiremeyecekleri büyük işleri yapmak ve oluşabilecek riskleri yok etmek amacıyla konsorsiyuma başvururlar. Proje tamamlanınca anlaşma kendi kendine sonlanır.

2.1.6.3. Korner

Spekülatif gaye ile menkullerin depolanması ve sonraki zamanlarda satılması için yapılan anlaşmalara korner denir. Borsalarda menkullerin spekülasyonunu yapmak için ve bunu devam ettirmek için kornerler kurulur.

Korner anlaşması yapan işletmeler o malın fiyatının artmasına neden olurlar. Yada en azından düşmesini önlemeye neden olurlar. Korner anlaşmaları genellikle fazla kar sağlamak veya karın düşmesini önlemek için yapılmasının yanı sıra piyasayı düzenlemek için de yapılabilir.

2.1.6.4. Konsern

İktisadi ve teknik yapılarını güçlendirmek için iki veya daha çok işletmenin aralarında yaptıkları anlaşmalardır.

Konsern dahilindeki işletmeler kanuni açıdan özgürlüklerini korumalarına rağmen iktisadi özgürlüklerinin bir kısmını ya da hepsini kaybederler. Genellikle konsernler kartel anlaşmalarının yasak olduğu ülkelerde gelişim gösterdiğine rastlanılmaktadır.

2.1.6.5. Kartel

Aynı iş kolundaki işletmelerin pazarda etkili olabilmek, rekabeti azaltmak ya da ortadan kaldırmak için bağımsız, yasal ve ekonomik varlıklarını korumak şartıyla gerçekleştirdikleri birleşmelerdir. İşletmeler arasındaki rekabetin ortadan kalkması için, kartele dahil işletmelerin karlılığının artırılması için karteller kurulur. Kartel üyeleri ortak fiyat politikasına ve ortak üretim politikasını uymak mecburiyetindedirler. Kartel üyeleri iç işlerinde bağımlı değildirler fakat dış işlerinde birtakım kısıtlamaları kabullenmişlerdir (Dalay vd., 2004: 121).

Kartellerin özellikleri:

- Kartel aynı sektörde çalışan işletmeler birliğidir ve devamlıdır.
- Aynı iş kolunda faaliyette bulunan işletmeler arasındaki rekabeti kaldırır ve bir tekel oluşturur.

Kartel Çeşitleri

Çeşit çeşit kartel türlerine rastlanılabilmektedir. Kartellerin en mühimleri aşağıda sıralanmıştır.

Miktar Kartelleri

Bunlara kontenjan kartelleri de denir. Kartel üyelerinin mal üretim ve mal satışına miktar açısından sınır getiren kartellere miktar kartelleri denir. Mal üretimine sınır getirmek fiyatın artmasına ya da hiç olmazsa sabit kalmasına yardım eder. Bunun neticesinde karın artması sağlanır. Örneğin OPEC.

Fiyat Kartelleri

Fiyat kartelleri; kartele üye olan işletmelerin aralarındaki fiyat rekabetine engel olmak için kurulan kartellerdir. Bu çeşit kartellerin temel hedefini, işletmelerin ürünlerini belirlenen bir fiyattan daha ucuza satmamayı vaat etmeleri oluşturur.

Satış Karteli

Karşımıza en çok çıkan kartel türüdür. Satış karteli dâhilindeki işletmeler ürünlerini istedikleri şekilde satamazlar. Ürünlerini kartel tarafından kurulan satış örgütü vasıtasıyla satışlarını gerçekleştirirler. Böyle karteller pazarlama kartelleri olarak da adlandırılır. Bunlar yalnızca üretim ile alakadar olurlar. Kartel üretim miktarını üretim işletmelerine bildirir. İşletmeler de belirtilen miktarda üretimi gerçekleştirir. Satış örgütü tarafında elde edilen kar ilgili işletmelere verilir. Satış kartellerinde fiyaten yüksek maliyetli işletmenin fiyatlarına göre fiyat saptaması yapılır.

Rekabeti önlemek satış kartellerinin temel gayesidir.

Pazarlama Bölgesi Kartelleri

İşletmeler kendi aralarında iş yapacakları bölge paylaşımında bulunmak amacıyla anlaşma yaparlar. Bu anlaşmaya göre işletmeler kendilerine verilen bölgede faaliyette bulunurlar.

Satın Alma Kartelleri

Aynı hammaddeyi ya da yarı mamulü kullanan işletmeler satın alma karteli kurarlar. Satın alma kartellerin kuruluş amacı aynı hammadde ile iş yapan işletmelerin aralarında mal alırken meydana gelebilecek rekabete engel olmaktır ve de hammaddenin ve ana malların ucuza satın alınmasına katkı sağlar.

Kartellerin Sakıncaları ve Yararları

Karteller, o sektördeki işletmelerin yarısından fazlası ile anlaşma yapabilirse başarılı olabilir. Kartellerin başarısı kartel üyelerinin pazarda belli miktarda monopol oluşturacak güçlerinin olmasına göredir.

Kartellerin Yararları

- Üretim maliyetlerini azaltırlar. Kartel üyesi işletmeler karşılıklı birbirlerine bilgi alıp verdikleri için rasyonel davranma oluşur, standartlaşma sebebiyle de maliyetler düşer. Aynı zamanda AR-GE masrafları ile patent masrafları da düşer.
- Tekelleşme meydana geldiği için rekabet olmaz. Rekabetin olmaması da reklam giderlerinin ve satış giderlerinin neredeyse yok olmasına neden olur.
- Bilginin iyi kullanılır böylelikle de ekonomik risk düşer.

Kartellerin Sakıncaları

- Kartellerin aldıkları kararlar neticesinde fiyat oluşur, arz ve talebe göre oluşmaz. Çoğunluklarda fiyatlar yüksek olur.
- Malın kaliteli olmasına etki ederler.
- Kalitesiz malların satışını yüksek fiyattan gerçekleştirebilirler.
- Müşterileri üzerinde baskı oluşturabilirler.
- Yarı mamulleri ve hammaddeyi çok düşük fiyata temin ederler. Böyle olması da üreticiler için dezavantajdır.
- Karteller kartel üyesi olmayan işletmelerin piyasadan çekilmelerine yol açarlar.

Konsernlerin Kartellerden Farkları

- Konsern kapsamı dâhilindeki işletmeler ekonomik özgürlüklerini kaybederler. Fakat kartel üyesi işletmelerin ekonomik özgürlükleri ise devam eder.
- Konsern az sayıda, kartel ise çok sayıdaki işletmelerden meydana getirilir.
- Konsernler genellikle üretim maliyetleri ve örgütlenme mevzularında anlaşılır, karteller ise çoğunlukla pazarlama mevzularında anlaşma yaparlar.

2.1.6.6. Tröst

Bu sözcük İngilizcede kullanılan ve güven anlamına gelen Trust sözcüğünden dilimize geçmiştir.

İşletmelerin üretim işinde ya da pazarlama işinde beraber hareket etmek için oluşturdukları iktisadi bir birliktir. Zamanımızda en az kullanılan birleşme biçimidir. Tröstlerde işletmelerin kanuni özgürlükleri ve ekonomik özgürlükleri yok olmaktadır.

Yönetimin tek elde toplanması ve bu sayede pazarlara hâkim olmak tröstlerin esas hedefidir.

Tröstler farklı sektördeki işletmelerin birleşmesiyle, karteller ise aynı sektördeki işletmelerin bir araya gelmesiyle meydana gelir (Dalay vd., 2004: 101-103).

Kuruluş amaçlarına göre tröstler dört gruba ayrılırlar:

Oy Tröstleri

Oy tröstleri diğer işletmeleri belli bir hedefe yönlendirmek için onların hisse senetlerini satın alırlar. İşletme ile farklıya da aynı sektörde olmasının bir önemi yoktur.

Yatırım Tröstleri

Dışarıdan elde ettikleri sermayelere karşılık kendi tahvillerini ve hisse senetlerini koyarlar. Bu şekilde sağladıkları sermayeleri ile karı yüksek olan şirketlerin hisse senetlerini alıp bu şirketlere ortak olmayı sağlarlar. Tekel oluşturmak için kurulmazlar. Bunlar tahvil ve hisse senedi alış ve satışında profesyonelleşmişlerdir.

Holding

Bir ya da daha çok işletmenin hisse senetlerini denetleyen şirkete holding denir. Holdingler başka işletmelere ait hisse senetlerini ellerinde bulundurlar. Hisse senetleri kimin elindeyse ona ana şirket denir. Ana şirket tarafından denetlenen şirketlere de yavru şirket denir (Dalay vd., 2004: 60).

Yavru şirketlerin hisselerinin ana şirketin elinde olmasından dolayı ana şirket yavru şirketlerin düzenleştirmesini gerçekleştirir. Eğer bu düzenleştirmeyi mali destek olarak yapıyorsa bu şirkete finansal holding denir, ama yavru şirketlere yönetim sağlamak şeklinde ise bu şirkete de yönetim holdingi denir.

Holdingler Anonim şirket olarak kurulurlar. Anonim şirketlerde de söz sahibi olabilmek için işletmenin toplam hisselerinin %51'ine sahip olmak gerekir.

Holdinglerin Avantajları;

- Bir işletme başkasının hisse senetlerini holdingleşme vasıtasıyla ele geçirip o şirket üzerinde etki oluşturabilir.
- Küçük tasarruflar bu sayede ekonomiye kazandırılabilir.
- Holdinglerde kar oranı yüksektir.
- Şirketlerin her biri legal aynı bir birim olduğu için mesuliyetleri de aynıdır.
- Büyüklüklerinin getirilerinden faydalanırlar.
- Yavru şirketlerin kısa vadeli mali ihtiyaçlarını ana şirket rahatlıkla giderir.
- Holding şirket, yavru şirketlerin gelir vergisinden doğan stopajlarının bir yıl yada geç ödenebilmesini sağlar.

Holdinglerin Dezavantajları:

- Tekelleşmeye sebebiyet verebilirler.
- Yavru şirketler çoğalırsa bu piramitleşmeye sebebiyet verir, piramitleşme neticesinde işletmenin satışlarındaki iniş çıkışlar risk meydana getirir.

Holdingleler istedikleri kadar büyüyebilirler. Bir de holdingler devlet denetiminden uzak çalışırlar. Bunların da ciddi sakıncaları olabilir (Dalay vd., 2004: 86).

2.1.6.7. Tam birleşme (Merger, Füzyon)

İngilizcede birleşme manasındaki merger, Fransızcada birleşme manasındaki füzyon bir ya da daha fazla işletmenin ortak bir iyelik ve denetim idaresi altında tek işletme haline gelmesidir. Benzer büyüklükteki işletmelerin birleşmesi tam birleşmedir.

Çeşitli şekillerde bu birleşmeler gerçekleşir.

- İşletmeler aralarındaki anlaşmaya göre aktif ve pasiflerini birleştirirler. Bunlardan biri iktisadi ve kanuni varlığını korur, fakat diğer işletmeler ise varlığını yitirirler.
- Tam birleşme bir işletmenin başka işletme veya işletmeleri satın almasıyla gerçekleştirilen birleşmedir.

Tam birleşme ve holding birbirine benziyor olsa da holdinge bağlı işletmeler kanuni varlıklarını korurlar fakat tam birleşme gerçekleştiren işletmeler yeni bir kanuni kimlik elde ederler (Dalay vd., 2004: 58).

2.1.6.8. Amalgamasyon

Diğer işletmeleri bünyesine alarak yeni bir işletme oluşturulur. Yasaldır fakat kurulmasının zor olması ve maliyetinin yüksek olması sebebiyle çok fazla uygulanmaz (Dalay vd., 2004: 58).

2.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları, resmi olan kurumlar haricinde ve bunlara bağımlı olmaksızın çalışan, sosyal, politik, hukuki, kültürel ikna ve eylemlerle çalışan, çalışanlarını ve üyelerini gönüllülük esasına göre alan, kâr amacıyla hareket etmeyen ve gelirlerini bağışlar, yardımlar veya üyelik aidatları ile sağlayan oluşumlardır. Sivil toplum kuruluşları dört farklı sektörde faaliyet gösterir. Bunlar; sendika, oda, dernek ve vakıflardır. Bu dernek ve vakıflar toplum için yararlı işler yapan yasal örgütlerdir. Sivil Toplum Kuruluşları devletten bağımsız olarak çalışan ve özel kişilerin girişim ve destekleriyle kurulan yasal kuruluşlardır. Eğer Sivil Toplum Kuruluşları'nda bir devlet memuru veya yetkilisi bulunursa Sivil Toplum Kuruluşu olma özelliğini kaybeder (Gündüz ve Kaya, 2014: 135).

STK'lar devletin gücünün tam anlamıyla yetmediği konularda ve olaylarda tesis, hizmet ve araştırma çalışmaları sağlayarak devletteki açığın ve gecikmenin azalmasına yardımcı olur. Tüm dünyada uluslararası ve ulusal STK'lar vardır. Bu kuruluşlar ülkede yaşayan vatandaşlarının seslerini duyurmalarını, sorumluluk üstlenmelerini sağlarlar. STK'lar çok iyi yapılandıkları zaman devletten daha fazla güven toplayabilirler. Bu kuruluşların yaptırım gücü kısıtlı olmasına rağmen Uluslararası Af Örgütü, Sınır Tanımayan Doktorlar ve İnsan Hakları Gözlem Örgütü gibi bazı kuruluşlar uluslararası politikaları şekillendirme ve yönlendirme gücüne sahiptirler.

Sivil toplum kuruluşları; demokratik sistemler kapsamında vazgeçilmez ana öğelerden biridir. Tahmin edilebileceği gibi, önümüzdeki yıllarda tüm dünyada vakıflar ve dernekler gibi sivil toplum kuruluşları daha fazla önem arz edeceği görülmektedir. Hatta siyasi partiler dahi, iktidara gelmedikleri sürece, sivil toplum kuruluşu olarak düşünülebilir.

Sivil toplum kuruluşları kendi içlerinde aynı veya benzer düşünceyi paylaşan insanların bir araya gelmesiyle kurumsallaşabilirler. Bu örgütler ve kuruluşlar her ne kadar tek çeşit özellik sergilese bile bunlar kendi bünyelerinde bir güç meydana getirmektedirler. Farklı amaç ve anlayış içinde çalışan sivil toplum örgütleri bir bölgede ya da bir ülkede bir denet yada birliktelik oluşturmaktadırlar. Bu da zenginlik ve çeşitlilik olarak kabul edilmelidir. Buldukları toplumun sosyal içeriklerine zarar vermezler. Bölgesel güzelliklere ve özelliklere sahip çıkar ve yaşatırlar. Bu kuruluşlar toplum düşüncesinin bağımsız hale gelmesine ve siyasi kalitenin artırılmasına katkı sağlamaktadır. Sivil toplum kuruluşları kendi ürettiği fikirleri ve tespitleri bir başkasına dayatmaz. Bu nedenle dayatmalar sivil toplum örgütlerinin düşmanıdır. Sivil toplum örgütleri özgür teşebbüs ve özgür düşünceyle beslenir. Bu özelliklerinden ötürü sivil bir gücü temsil etmekte, aynı zamanda, üçüncü sektör olarak adlandırılmaktadır. Birincisi; yönetmelik, yasa ve mevzuatla yönetim faaliyetleri içinde bulunan devlet sektörüdür. İkinci sektör ise kazancını en yüksek miktara çıkartacak anlayış içinde çalışan şirketler ve çalışanlar ve sermaye sahipleridir. Üçüncü sektör ise her iki sektör ortamında bulunan yada bulunmayan insanlardan, gönüllülerden oluşan sektördür. Bu sektör sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu örgütlerin üretiminde, mevzuatlar devlet sektöründeki gibi kısıtlayıcı değildir. Gönüllü olarak hizmet edenlerin; şirket kesiminde olduğu gibi kar amacı gütmeyen ve özgür hareket eden insanlardan meydana geldiği kesindir. Üçüncü sektör olarak sivil örgütleri diğer sektörlerle göre daha özgün ve daha kaliteli çalışmalar yaparak yerel ve dolayısıyla merkezi yönetimlere katkı sunmaktadırlar.

2.2.1. Sivil Toplum Kuruluşlarından Olan Dernek Ve Vakıflar

Ünlü tarih felsefecisi İbn Haldun'un ifade ettiği gibi; insan yaratılış itibariyle hayır yapmaya meyillidir, merhametlidir, iyilik yapma hissiyatı onda yaratılıştan mevcuttur. Kuran'ı Kerim ve sahih olan hadislerde toplumsal kitleler ve bireyler arasındaki dayanışma ve yardımlaşmaya verilen önemin yansımalarını İslam toplumlarında ilk nesillerinde, asrı sadette yaygın olarak görürüz. Cabir'in (ra) aktardığı şu hadiste ifadesini bulmaktadır: 'Ben, Mekkeli ve Medinelî Müslümanlardan mal ve kudret sahibi bir kimse bilmem ki, vakıf ve tasaddukta bulunmuş olmasın (İbn Kudame, 1970: 6/4).

İslam toplumlarında ortaya çıkan vakıf müesseseleri, sadece kişisel bir hayır yapma duygusuyla sınırlandırılmayıp dikkate değer toplumsal fonksiyonlar icra etmişlerdir. Sağlıktan, eğitime, sosyal güvenlik, çevreyi ve hayvanları korumaya kadar birçok sosyal hizmetin yanı sıra esnaf yapılanmalarını da kendisine konu ve amaç edinen vakıflar, bu hizmetleri kar sağlamayı düşünmeden, savsaklamadan süreklilikle devam ettirmişlerdir.

3. DÜNYA GENELİNDE VAKIFLAR

Dünya genelinde vakıf kavramı aynı bizde olduğu gibi çok eski tarihlere dayanır. Diğer gelişmiş ülkelerde vakıflar hem iktisadi hem de siyasi yönden çok daha fazla önem arz etmektedir. Bu ülkelerin başlıcaları; A.B.D. , Almanya ve İngiltere'dir (Sabancı Vakfı, 2007, s. 2).

3.1. A.B.D. Vakıfları

Amerika Birleşik Devletleri'nde STK'lar olarak neredeyse 2 milyona yakın kuruluş faaliyetlerine devam etmektedir. Kamu yararına çalışan kuruluşlar olarak tanımlandığıımız bu kuruluşların 700 bini kadarı vergiden muaf ve bu 700 bin kadar kuruluşun 300 bini dini temelli cemaatlerindir. Bu kuruluşların tamamının bütçelerini toplasanız yaklaşık 800 milyar dolar kadar yüksek bir rakama ulaşırsınız. Bu miktar, gönüllü çalışmaların bedeli haricinde, gayrisafi yurtiçi gelirin ve işgücünün % 10'u eder. İşin gönüllülük kısmı bu kuruluşları kamu ve özel sektörden ayıran en önemli noktalardan biridir. Bu geniş sektörü içerisinde Philantropi (filantropi: kamu yararı için özel mülkiyetin gönüllü olarak kullanılmasıdır) kapsamında ABD'de 72 bin vakıf mevcuttur. Bunların yaklaşık 2.000'i operasyonel vakıflardır, yaklaşık 1000 kadarı hibe veya fon veren yardım vakıflarıdır ve yaklaşık 800 kadarı ise sosyal yatırım vakıflarıdır. Geri kalanın büyük çoğunluğu bağımsız ve aile vakıflarıdır. Aklımıza ilk gelen ünlü A.B.D. vakıflarından Rockefeller, Gates, Ford ve bunun gibi vakıflar, vakıf kavramının genel bir portresini oluşturmazlar. Çünkü, 72 bin vakfın yalnızca 4 bin kadarı profesyonel kadroya sahiptir. Bu ülkedeki toplam vakıf sayısının ancak 500'ü 100 milyon dolarlık mal varlığına sahiptir ve bunlardan sadece 50 tanesi milyar dolarlık mal varlığına sahiptir. Gates Vakfının mal varlığı yaklaşık 35 milyar dolardır. Birinci sıradadır. Aslında farklı kanallarla Gates Vakfı'na gelen paralar da (WarrenBuffet parasının Gates Vakfı'na devredilmesi gibi) dikkate alınırsa bu vakfın mal varlığı takriben 68 - 70 milyar dolar arasındadır. İkinci sırada bulunan Ford Vakfı'nın mal varlığı ise 13,5 milyar dolardır. Birinci ve ikinci arasında büyük fark vardır. Her ülkede zirvede birkaç tane büyük vakıf ve sonlarda da küçük vakıflar mevcuttur (TÜSEV, Erişim tarihi: 08.02.2019).

3.2. İngiltere Vakıfları

Haçlı seferleri zamanlarında özellikle İngilizler, Kral Richard zamanında, Ortadoğu'ya, Suriye ve Filistin bölgelerine geldiler ve İslam kültürüyle tanıştılar. Vakıf kültürünü ve kurumunu öğrendiler. İngiltere'ye dönüşlerinde hazineden sorumlu olan bankaları 1264

yılında İngiltere’de Oxford Üniversitesi’ne bağlı ilk koleji olan Merton College’ı yaptırdı. Bu eğitim kurumu İslam hukukundan esinlenerek kurulmuş bir vakıf kurumudur. Kolejin vakfiyesi dahi mevcuttur.

İngiltere’de 8800 adet vakıf vardır. Avrupa Birliği komisyonları tarafından yapılan bir çalışmaya göre vakıf ve buna benzer kuruluşların birliğe üye ülkelerdeki toplam yıllık harcamalarının miktarı 127 milyar Euro’dur. İngiltere’nin 37 milyar ve Almanya’nın 43 milyar Euro harcaması vardır. Bu harcamalar Gayri Safi Milli Harcamanın yüzdesi olarak değerlendirildiğinde, Almanya’da %3.8 ve İngiltere’de %5’dir. İngiltere’de hizmet sektöründeki payı %9’dan fazlası mevzu bahistir. Bu alanda 950.000 kişi istihdam edilmektedir. Vakıf ve bunun gibi kurumlar özellikle eğitim ve araştırma alanında önemli hizmetler yapmaktadır. Kolejlerin tamamı, ortaokulların ve ilkokulların ise %22’si kar amacı taşımayan kuruluşlarca idare edilmektedir.

Avrupa’nın genelinde kamu yararına çalışan teşkilatların çalışmalarını ayrı değerlendirmek ve kolaylaştırmak ihtiyacı her geçen gün gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de, gelenek hukuku (İngiltere’deki hukuk sistemi) sisteminin yasalaştırılması 1601senesine dayanmaktadır. Gayesi, hayır amacını belirlemek ve suistimalleri ortadan kaldırmak olan İngiliz Hayırseverlik Kanunu olarak oluşmuştur. Kamu yararı kavramı fakirlikten kurtulmanın da ötesinde, köprülerin yapımı, hastaların bakımı, yolların bakımı, çırakların eğitimi ve kamu yararına olan bütün diğer faaliyetleri de içermektedir. Günümüzde ise, Medeni Hukuk sistemini uygulayan pek çok ülkede, kamu yararına faaliyet gösteren derneklere ve vakıflara vergi indirimleri uygulanmaktadır (TÜSEV, Erişim tarihi: 08.02.2019).

3.3. Almanya Vakıfları

Almanya’da sayıları 21.000’i aşan vakıfların odaklandığı alanlar eğitimden sağlığa, toplumdan kültüre ve dine, çevreden bilime çok geniş bir yelpazeye yayılıyor. 2000’den fazla vakıf uluslararası alanda da aktif ve 1700’ü aşkın vakıf kalkınmaya yönelik işbirliği alanında çalışıyor. Kimi vakıflar kendi projelerini gerçekleştirmek yerine başka kuruluşlara para yardımı yapıyor.

Almanya’da vakıfların köklü bir geçmişi var: Onuncu yüzyılda kurulan Vereinigte Pfründnerhäuser Münsterve Hospitalstiftung Wemding vakıfları Almanya’nın en eski vakıfları kabul ediliyor. Vakıf bir servetin kamu yararına kullanılmak üzere bağışlanması

anlamına geliyor. Almanya’da varlıkları yaklaşık 100 milyar avroya ulaşan toplam 21.300’ü aşkın vakıf bulunuyor. Vakıfların büyük bir kısmı Avrupa’nın en büyük vakıf birliği olan Federal Alman Vakıflar Birliği’nin üyesidir. Bağışlanan servet, olduğu şekliyle korunurken vakıf çalışmaları elde edilen faiz gelirleri ve bağışlarla finanse edilir (TÜSEV, Erişim tarihi: 08.02.2019).

4. TARİHİ GELİŞİM SÜRECİNDE VAKIF İŞLETMELERİ

4.1. Vakıf Nedir?

Arapça asıllı bir kelime olan ‘vakf’; kelime manası ile hareketsiz bırakma, durdurma, hareketten engelleme, anlamlarına gelir. Ayrıca “tamamen verme, tamamını olduğu gibi verme” anlamına da gelir.

Ekonomik manada vakıf; şahsi çalışma ve çabayla sağlanan olanakların ve mal varlıklarının gönül rızasıyla, istekli paylaşılmasını sağlayan, öngören hukuki bir sistemdir (Saydam, 2008: 46).

Medeni Kanunumuza göre vakıf; özel veya tüzel kişilerin yeterli miktarda mal, mülk ve hakları sürekli ve belirli bir amaca bağışlamaları ile oluşan tüzel kişiliğe sahip mal-mülk topluluklarıdır.

Vakıf, tarihimiz boyunca devam etmiş dayanışma ve yardımlaşma düşüncesinin, duygusunun kurumsallaşmış şeklidir. Bu düşünceyle, vakfı bütün insanlığın huzurunu ve mutluluğunu amaç edinmiş bir sistemler bütünü olarak düşünebiliriz (Akbulut, 2007: 64).

Tarihimizde, ilk İslami vakıf; Hazreti Ömer’in (R.A.) Hayber Kalesinin fethedilmesinden sonra ganimet olarak şahsına düşen bir arsanın miras bırakılmaması, bağışlanmaması ve satılmaması şartı ile ihtiyaç sahibi, misafir, köle ve Allah yolunda olanların faydalanması için vermesi ilk vakıf olarak, düşünülmektedir ve kabul edilmektedir.

Vakıfların özellikle Anadolu’da hızla çoğalıp önemli bir hale gelmesinde “infak, hayırda yarışma ve sadaka” ya teşvik edici anlamdaki ayetlerin yanı sıra aşağıda belirtilen hadis-i şerifler ve bunun gibileri etkili olmuştur.

“Ademoğlu vefat edince ameli kesilir, ancak üç hususta müstesna: Sadaka-i cariye, faydalı ilim ve kendine dua eden hayırlı evlat”

“İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır. Malın en hayırlısı Allah yolunda harcanandır. Vakfin en hayırlısı da insanların en çok duydukları ihtiyacı karşılayandır.”

Vakıfların Amaçları;

Vakıflarımız, tarihimiz boyunca hangi amaçlarla kurulmuş olursa olsunlar, Türk ve İslâm dünyasında birbirinden önemli, çok farklı hizmetleri üstlenerek, günümüzdeki modern devletimizin yaptığı çok çeşitli ve çok sayıda kamusal görevi asırlarca başarıyla yapmışlardır. Vakıflarımız, aynı zamanda, zenginliğin toplumun elit kesimlerinden, daha

fakir, fukara kesimlerine doğru akışını büyük oranda gerçekleştirerek sosyal bütünleşmenin sağlanmasında ve sosyal dengelerin oluşmasında ve toplumsal barışın devam ettirilmesinde, sınıf çatışmalarının ortaya çıkmasının engellenmesinde, merkezi ve yerel yönetimlerin en büyük ve faydalı yardımcılarından olmuşlardır. Aynı zamanda, kamu kurumlarının hizmet taleplerinin zamanında ve yerinde karşılanmasında, siyasî ve iktisadi sürekliliğin sağlanmasında da katkıları önemli boyuttadır.

Vakfın ana temasında bulunan dayanışma ve yardımlaşma duygusu, Türklerin İslamiyet öncesindeki yaşam tarzlarında ve geleneklerinde de görülebilmektedir. Bu özelliklerinden dolayı Türklerin, Müslüman olduktan sonraki yıllarda da yardımlaşma ve vakıf anlayışı “Allah Rızasını” kazanma düşüncesi ve isteği ile çok daha güçlenmiş ve genişlemiştir. Bu durum; vakıfların belirli grupları kapsamamasından çok, bütün insanları din, dil, ırk ayırmaksızın, hatta hayvanları, bitkileri ve doğayı da içine alacak şekilde genişlemesine ve enginleşmesine sebep olmuştur.

Türklerin, İslamiyeti kabulünden önceki adet, töre ve gelenekleri; vakıf düşüncesinin ve vakıf kültürünün bir medeniyet şekline dönüşmesinde önemli katkılar sağlamıştır. İslâmiyet ile birlikte bu altyapı, bu temel, evrensel ahlaki ilkelerle ve semavî değerlerle inceden inceye işlenmiş ve daha da geliştirilmiştir. Vakıfların hizmetlerinden veya olanaklarından faydalanabilmek için ne dini ne etnik, ne de sosyal statü ve cinsiyet olarak bir ön koşul aranmamış, hayır ve yardım konusunda kesinlikle bölgecilik ve ayrımcılık yapılmamıştır.

Başka bir deyişle, Osmanlı'ya kadarki zaman içerisindeki hiçbir devlet, ırk,din, dil ve cinsiyet ayırımı yapmadan bütün vatandaşlarının huzur ve mutluluğunu sağlayacak adaletli devlet adamı karakterini ortaya koyan ve ülke kaynaklarının halkın bütün kesimleri arasında uygun ölçülerde paylaşılmasına olanak sağlayan bir sistemi kurarak en müreffeh şehirlerin oluşturulmasını sağlayamamıştır. Bununla beraber, vakıf kurumunun ekonomik ve manevî gücünden de tarihte hiçbir devlet millet Osmanlılar kadar faydalanamamıştır (Köprülü, 2005: 86).

Osmanlı İmparatorluğu zamanında sınırları dahilinde yaşayan insanın günlük hayatında neredeyse her gün karşılaştığı ve istifade ettiği hastane, köprü, cami, çeşme, medrese, hamam, su tesisi, imarethane, han gibi kamusal özellikteki yerlerin neredeyse tamamı, padişahlar ve diğer idareciler ve bunların yakınlarıncı ve akrabalarıncı hayrat olarak yaptırılmış, bunların hizmetlerinde sürekliliği sağlamak için gelirlerini temin eden kervansaray, dükkan, bahçe,

bedesten, bağ gibi diğer mal ve mülkler de hayrat olarak, akar olarak vakfedilmiştir. Böylelikle sadece Allah Rızası için kurulmuş olan vakıflar ve bu vakıfların topluma sunduğu hizmetler on yıllar hatta asırlar boyunca yaşatılabildiği (Akar, 2010: 90-93).

Gerek sosyal topluluklar arasında kardeşlik, yardımlaşma, dostluk ve yakınlaşmanın sağlanmasında, gerekse de kamunun belli sosyal kriterlere göre şekillendirilme çalışmalarında devletin elindeki en faydalı ve etkili kurumsal araç vakıflar olmuştur. Osmanlı yönetimi, zenginliğin belirli ellerde artarak sosyal refah düzeyinde haddinden fazla farklılaşmalar meydana gelmesi ve dolayısıyla toplumsal dengelerin bozulmasını önlemek amacıyla, kişilerin kendi rızaları ve istekleriyle kurdukları vakıflardan büyük oranda faydalanmışlardır. Maddi durumu iyi olan bir çok kişi bir hayır eseri bağışlamıştır, maddi olarak buna gücü yetmeyenler ise bir okul veya camiyi, ya tamir ettirmiş veya tamirine maddi olarak yada fiziksel olarak çalışarak katkıda bulunmuş, bunu da yapamayanlar en azından bir çeşme yapımı ya da onarımı ile ilgilenmişlerdir.

Günümüzdeki modern devletin üstlendiği kamusal hizmetlerin birçoğu hatta tamamına yakını Osmanlı'da vakıflar aracılığıyla yerine getirilmiş, ekonomik imkânları iyi olmasına rağmen "hayır, hasenat kültürüne" katkıda sağlamayanlara cemiyet tarafından iyi gözle bakılmamıştır.

Vakıflar kanalıyla, toplumsal zenginliğin önemli bir bölümü, hukuki olarak bir daha geri dönüşü mümkün olmayacak şekilde toplumun en zengin kesiminden en alt tabakalarına ulaşacak şekilde; farklı bir deyişle şahsi sahipliğe ait olmaktan çıkartılarak içtimai mülkiyet kategorisine aktarılmıştır. Üstelik bu aktarımın, zorlama olmaksızın, gönüllülük, fedakarlık esasına dayanarak yapıldığı düşünüldüğünde, vakıf konusundaki bilincin ve hassasiyetin Osmanlı döneminde hemen hemen bütün medeniyetleri geride bırakan bir çığırta yükseldiği ulaştığı görülebilir.

Bu sebepledir ki Osmanlı medeniyeti, "vakıf medeniyeti" şeklinde adlandırılmıştır.

Evliya Çelebi, onyedinci yüzyıldaki Osmanlı vakıf eserleri hakkında, "ben elli yılda on sekiz padişahlık ve krallık olan yerlere seyahat ettim, ancak hiçbir yerde Osmanlı daki kadar hayrat görmedim" şeklinde yazacaktır (Öztürk, 2002: 803).

Osmanlı'daki kültürel ve sosyo-ekonomik yaşamın neredeyse tamamını kuşatabilecek şekilde oluşturulan vakıf sisteminin, bugün de dünyanın dört bir tarafında hâlâ hayatın vazgeçilmez siyaset ve sosyal kurumları arasında olduğu kabullenilmesi gereken bir gerçektir.

Günümüzde, bir vakfın kurulumu, 1 Ocak 2002 tarihinde uygulaması başlanan 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun ilgili hükümlerine göre oluşturulmaktadır. Bu kanun ve hükümlerine göre, belirtilen koşulları taşıyan gerçek şahıs ya da tüzel kişiler vakıf kurabilmektedir. Eğer kurucu gerçek şahıs ise Türk Medenî Kanunu'nda bildirilen fiil ehliyetine sahip olması, tüzelkişi ise fiil ehliyetine sahip olmakla beraber, kuruluş statüsünde ve kararında vakıf kurabileceğine ve vakfa malvarlığı, mülk tahsis edebileceğine dair bir şartın bulunması gerekmektedir.

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde kurulmuş olup ve günümüzde yöneticileri, mütevellileri, hayatta olmayan vakıflar ise, Türkiye'nin en büyük ve köklü kurumlarından biri olan Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından idare ve temsil edilmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü bu vakıflar adına hizmetlerini devam ettirirken, diğer yandan da yeni kurulan ve kurulacak vakıfların kuruluş, dağılışı ve denetleme işlemlerini gerçekleştirmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre; Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinden günümüze intikal etmiş vakfiyesi mevcut olan ancak yöneticisi, mütevellisi kalmamış 41.750 vakıf bulunmaktadır (Sertoğlu, 1982: 152).

Bu tarihî vakıfların tüzel, kurumsal kişiliklerini günümüzde de sürdüren Vakıflar Genel Müdürlüğü, kurucularının belirledikleri, vakfiyelerinde bildirilen amaçlar doğrultusunda öğrencilere burs vermekte, ihtiyaç sahibi vatandaşlara aylık, maaş ve gıda, iaşe yardımı yapmakta, bununla birlikte, binlerce yıllık türbe, cami, zaviye okul, hastane gibi vakıf eserlerinin onarımını gerçekleştirmektedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğüne 3 bin 800 den fazla vakıf eseri restore edilmiştir. Son yıllarda yapılan çalışmalar sonucunda, Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki vakıf medeniyeti canlandırılmış, ülkemiz ekonomisine sağladığı katkı ise Üç milyar lirayı bulmuştur.

Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Üniversitesi ile Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitelerinin, yükseköğrenim alanında gerçekleştirilen iki önemli proje okulu olarak müstesna bir değeri vardır. Cumhuriyetimizin öncesinde kurulmuş olan ve vakfiyelerinde, kuruluş amaçlarında, eğitime destek, eğitim şartı bulunan vakıfların etkinliklerini gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş Üniversiteler bugün modern kampüsler ve kompleksler içinde eğitim vermektedir.

İnsanın fitratında var olan yardımlaşma hissiyatı ve düşüncesi; insanlık tarihi ile aynı yaşıttır. İnsanoğlunda yaradılıştan beri bu düşünce mevcuttur. Her toplum yardımlaşma

konusunda kendi yaşadığı dönemlerin sosyal yapısına göre çeşitli sosyal etkinliklerde bulunmuştur. Ancak yardımlaşmanın organize edilmiş en güzel şeklinin vakıf olarak ortaya çıktığını görülmektedir. Vakfın tarihi konusunda kesin bir tespit gösterme imkânı yoktur. Fakat İslami manada ilk vakfın, Hz. İbrahim (a.s) tarafından kurulduğu düşünülebilir, söylenebilir. Bu vakfında Kâbe olduğu düşünülebilir. Bunu haricinde, yine İslamiyet öncesi kadim kavimler döneminde İskenderiye Kütüphanesi, Zemzem kuyusu, Kudüs havuzları, , köprüler, mabetler, yollar gibi vakıfların varlığından bahsedilmektedir.

Bugünkü anlamıyla vakfın dini hükümleriyle ilk olarak ortaya çıkması Hz. Muhammed(s.a.v.) zamanında olmuştur. Direkt vakıf ismi kullanılmasa bile Kuran-ı Kerim vakfın anlam ve hükümlerine aşağıdaki ayetlerle işaret etmektedir.

“Sevdiğiniz şeylerden sadaka vermedikçe, siz cennete eremezsiniz. Allah yolunda her ne harcarsanız muhakkak Allah onu bilendir ” (Ali İmran Suresi 92).

" İyilik ve fenalıktan sakınma hususunda birbirinizle yardımlaşın."(Maide 2).

"Hayır işleyin-ki kurtulabilesiniz." (El-Hac Suresi 77)

Güvenilir ve değerli hadis kitaplarında ise vakıf hakkında aşağıdaki gibi hükümlerin yer aldığını görmekteyiz (Öztürk, 1995: 141-147).

Ebu Hüreyre'den; Rasulullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğu nakledilmektedir. "İnsan ölünce kendisinden bütün amelleri kesilir. Ancak, şu üç şeyde amel kesilmeyip devam eder, devam eden sadakadan, faydalanılan ilimden, kendisine dua eden bir evlattan." (Müslim).

Yine bir gün Hz. Ömer kendi malı olan bir hurma bahçesini vakfetmek istediğini açıklayarak Rasulullah'a (s.a.v.) şöyle dedi: "Ya Rasulullah (s.a.v); Ben nazarımda en güzel, kıymetli bir hurma bahçesine sahip bulunuyorum. Öz kazancımdan bu malımı vakfetmek etmek istiyorum" deyince; Rasulullah (s.a.v.): "Bu hurmalığın aslını vakfet artık o hibe edilmez, varis olunmaz, yalnız onun mahsulü layık olana infak edilir, yedirilir." buyurdu. Ve böylelikle Hz.' Ömer de malını vakfetti.

Böylece, sahabeler ve bu nesli devam ettiren diğer Müslümanlar mallarını bu uğurda tahsis edince, vakıflar İslam da ciddi müesseseler haline gelmiştir. Osmanlılar ve Selçuklular zamanında İslam Coğrafyası kapsamında vakıflar hem yaygınlaşmış, çoğalmış hem de İslam hukuku çerçevesi kapsamında güvence altına alınmıştır.

Günümüzde de kendi amaçları, vakfiyeleri doğrultusunda faaliyet gösteren her vakıf bu prensipler çerçevesinde varlığını korumakta ve devam ettirmektedir.

Toplumları oluşturan bireyler arasında dayanışmanın ve sosyal yardımlaşmanın en eski hukuki örneklerinden olan Vakıf Müesseseleri, milletlerin sahip bulunduğu değerlerin ve manevi gücün tanımlanmasına yardımcı temel kuruluşlardan biridir.

Vakıflar dini düşünce ve inançların güçlü ve sağlam olduğu kuruluşlar olarak, idari istikrarsızlıkların ve siyasi çekişmelerin dışında kalmışlardır. Bu sayede toplum yaşamımızda, devamlılık ve istikrar örneği olmuşlardır. Vakfedilen taşınmazlar, gayri menkuller, herhangi bir sebeple el konulamayacağı, kullanım alanına dokunulamayacağı için bu kuruluşlar idari ve siyasi müdahalelerin dışında kalmışlardır. Toplum içinde oluşabilecek gelir dağılımı eşitsizliğinden dolayı oluşacak sosyal patlamaların önüne geçilmesi ve tahakkuk ettirildiği toplumlarda sınıf farkının oluşmamasına katkılarıyla kitlelerin gruplaşarak standart toplum yaşamını zedeleyen olumsuz davranışlarına engel olmuş ve sosyal adalet ve hizmet dağılımında önemli görevler üstlenmiştir.

Bu hizmetleri yaparken, sahip oldukları kişisel servetleri sosyalleştirip kamu hizmetine sunarak, sadece insani ve ahlaki bir görev düşüncesiyle yapmıştır. Geliştirilen bu vakıf sisteminin sonucu olarak bizim toplumumuzda sınıf farkı nispeten oluşmamıştır.

Türk - İslam Kültürü vakıf kurulmasını; "İnsanların en çok ihtiyaç duyduğu şeyleri vakfetmek, vakıfların en hayırlısıdır." düşüncesiyle yüzyıllar boyunca teşvik etmiştir.

Vakıf şeklinde kütüphaneler, medreseler ve zaviyeler gibi tahsil ve bilim kuruluşları, kervansaraylar, hastaneler, hanlar gibi sağlık ve toplumsal yardım müesseseleri; çeşmeler, su tesisatı, yollar ve köprüler gibi bayındırlık eserleri inşa etmişler, kurmuşlar ve işletmişlerdir. Bunların inşasında güzelliklerine de itina göstererek güzel sanatlara katkı sağlamışlardır. Bazı hükümdarlar, padişahlar ve üst düzey devlet adamları bugün devlet görevlerinden olan köprü, su tesisatı, ve bunun gibi bayındırlık eserlerini devlet yöneticisi sıfatıyla değil, hayırsever bireyler olarak ve vakıf süratiyle yaptırmışlardır.

Bunlara ilave olarak; mezarlık, çamaşırlık, aşevi, deniz feneri, yapılması, spor alanları ve teşkilatı kurdurulması, Van gölünde gemi ile taşımacılık işletmesi gibi kamu hizmetleri yapan vakıflar ile kimsesiz kızlara çeyiz verilmesi, borcundan dolayı hapis yatanların borçlarının ödenmesi, iflasdan dolayı hapsedilenlerin tahliyesi, köylerdeki ihtiyarlara elbise verilmesi, köyler ve mahalleler sorumlularına yardım edilmesi, donanmaya, askeri istihkamlara yardımda bulunulması, dul kadınlara, yetimlere ve ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesi, öğrencilere kıyafet, gıda ve öğretim malzemesi ve okul gezilerine maddi katkı

sağlanması, yoksul yaşlılar, çocuklar ve dullara kıyafet ve gıda yardımında bulunulması ve kimsesizlerin cenazelerinin işlemlerinin yapılması, bayramlarda yoksulların ve çocukların sevindirilmesi, hayvanlara su ve gıda temin edilmesi gibi farklı sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları da mevcuttur (İzzet Paşa Vakfı, 2019).

Kur'an-ı Kerim'de direkt olarak vakıf kelimesi kullanılmamıştır. Fakat vakfın konusunu oluşturan yardım, hayır ve sosyal hizmetler çeşitli ayetlerle teşvik edilmiştir.

Bazı vakıfların vergiden muaf tutulması hakkındaki 903 sayılı kanunda yeni kurulan vakıfların kuruluş ve çalışma şekliyle alakalı hükümler yer almıştır.

Vakıf müessesesi, asırlar boyunca Türk-İslam toplumlarında, zengin ailelerin, kişilerin mal ve mülk varlıklarını belirli amaçlar doğrultusunda tahsis etmeleriyle doğmuş ve geliştirilmiştir. Vakfedilen mallar ve bunlardan elde edilen gelirleri, toplumsal faydası olan bazı hizmetlerin yerine getirilmesi için kullanılmış; vakıfta bulunan zatın ölümünden asırlar sonrasında bile vakfın amacını oluşturan hizmetlerin kesintiye uğramadan yapılabilmesi sağlanmıştır.

İnsanoğlunun fitratında hayır işlerine karşı bir eğilim vardır. Şahısların hayat safhalarında sürekli bu eğilim hissedilir. Kişinin yaradılışından gelen bu huyu, bu inanç duygusu ile birleşince daha açık bir şekilde ortaya çıkar. Yüzyıllardan beri inşa edilen çeşmeler, yollar, köprüler, medreseler, imarethaneler şifahaneler, okullar ve ibadethaneler gibi hayır müesseseleri bu huyun, özelliğın en canlı abideleridir.

Vakıf kuruluşları, yapmış olduğu bu hizmetlerle, özel hukuk kapsamında sosyal adalete vesile olan kuruluşların başında gelir. Kısacası vakıf, özel mülkiyete konu olan bir hakkın yani taşınır ve taşınmaz mallarla, ve mülklerle, paraların istek ve arzu ile çoğunlukla toplum yararına sürekli olarak tahsis edilmesinden oluşur. Bu nedendir ki, sosyal adaletin asırlar önce ülkemizin her yerinde atalarımız tarafından bu kurumlarda abideleştirildiğini, anıtlştırıldığını görmenin her an mümkün olduğunu söyleyebiliriz.

İnsanlar sağlık, zekâ, yetenek ve çalışıp kazanma konularında eşit konumlarda değildirler. Kimi zengin, kimi fakir, kimi zayıf, kimi de kuvvetlidir. Geçim şartları ve yaşam tarzları da aynı şekilde farklıdır. Şu kesindir ki acı ve üzüntülerle dolu olan beşeri hayat oldukça acımasızdır. Bazıları köşklerde, villalarda yiyip içerek, diğerleri ise köhne bir kulübede ve sefalet ve sıkıntılar içinde büyür, bazıları her türlü zevk vasıtalarını tatmak için zamanını ve imkanlarını yeterli görmediği halde, insanların diğer büyük bir kısmı yarın hayatını nasıl

devam ettireceğini ve açlıktan gözlerinin feri sönen evlatlarının acılarını nasıl azaltacağını düşünür (Bikmen, 2006: 178).

4.2.Tarihimizde Vakıflar

Arapça bir kelime olan ‘vakf’; kelime anlamı ile hareketsiz bırakma, durdurma, hareketten alıkoyma, anlamlarına gelir. Aynı zamanda “tamamını verme, büsbütün verme” anlamını da gelir. Vakıf, tarih boyunca süregelen dayanışma ve yardımlaşma duygusunun kurumsallaşmış halidir. Bu nedenle vakıf tüm insanlığın mutluluğunu, huzurunu amaçlayan bir sistemler bütünüdür. Tarihimizde ilk vakıf; Hazreti Ömer’in (r.a.) Hayber kalesinin fethedilmesinden sonra savaş ganimeti olarak kendisine düşen bir arazinin miras bırakılmaması, satılmaması, ve başkasına bağışlanmaması şartı ile köle,fakir, misafir ve Allah yolunda olanların faydalanması için vermesi İslamiyet’teki ilk vakıf olarak kabul görmektedir (Altan, 1986: 703).

Vakıflar, tarihimiz boyunca hangi amaçlarla kurulmuş olurlarsa olsunlar, Türk ve İslâm dünyasında birbirinden mühim çok türlü hizmetleri görev edinerek, günümüzde modern devletin yapmakta olduğu çok sayıda kamusal vazifeyi yüzyıllarca başarıyla yerine getirmişlerdir. Vakıflar, aynı zamanda, zenginliğin varlıklı kimselerden toplumun daha fakir kesimlerine doğru akışını önemli oranda gerçekleştirerek sosyal dengelerin oluşmasında ve sosyal birlikteliğin sağlanmasında, sosyal barışın devamlılığında, sınıf çatışmalarının azaltılmasında, ekonomik ve siyasî istikrarın sağlanmasında da merkezî ve yerel yönetimlerin en büyük yardımcılarından olmuşlardır (Akgündüz, 2013: 27).

Bezmiâlem Valide Sultan Vakfı Üniversitesi ile Fatih Sultan Mehmet Vakfı Üniversiteleri yükseköğrenim, üniversite eğitimi alanında gerçekleştirilen iki önemli proje okul olarak benzeri az bulunan bir değer taşımaktadır. Cumhuriyetten önce kurulmuş ve kuruluş amaçlarında eğitim ve eğitime katkı şartı bulunan vakıfların çalışmalarını gerçekleştirmek amacıyla oluşturulmuş Üniversiteler bugün modern kampüsler ve kompleksler içinde eğitim öğretimine devam etmektedirler.

Osmanlı döneminde kurulmuş olan vakıflar çeşitlilik göstermektedir. Bu dönemdeki vakıfları örneklendirebiliriz.

Pabuç Parası Veren Vakıf – Kuruluş 1818

Gaziantep'te kurulmuştur. Vakfın gayesi Kozanlı Camii mektebinde yatılı kalan öğrencilerden ailesi uzak yerlerde olanlara ayda iki kuruş, yerli talebelere ise bir kuruş

verilecektir. Diyerek, tüm öğrencilere destek oluyordu. Ancak vakıf, bunun dışında Ramazan ayında köyüne gitmeyip de medresede kalan öğrencilere beşer kuruş pabuç parası veriyordu (Müftüoğlu, 2012: 28).

Resim 4.1.Pabuç Parası Veren Vakıf görseli (Kaynak: <https://www.google.com.tr>, Görseller, Erişim tarihi: 23 Haziran 2019)

Borcundan Dolayı Hapse Düşenlere Yardım Vakfı – Kuruluş yılı 1708

Bu vakıf 1708 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Borçlu ve hapiste olan Müslümanlara senede bin akçe verilmesini öngörmüştür (Müftüoğlu, 2012: 51).

Resim 4.2. Borcundan Dolayı Hapse Düşenlere Yardım Vakfı görseli (Kaynak: <https://www.google.com.tr>, Görseller, Erişim tarihi: 23 Haziran 2019)

Duvar ve Sokak Temizliği Vakfı - Kuruluş yılı - 1470

Vakfın amacı akli başında dirayetli birisi vakfın sorumlusu olup her an cami, medrese, darüta'lim, imaret vs. hangisi olursa olsun duvarlarının temiz kalmasına dikkat edecek, yazı

yazan veya pisleyen kendini bilmezlerin pisliklerini temizlemesi amaçlanmıştır (Müftüoğlu, 2012: 73).

Resim 4.3.Koruma altına alınan tarihi sokak (Kaynak: <https://www.google.com.tr>, Görseller, Erişim tarihi: 23 Haziran 2019)

Suyu Çoğaltan Vakfı – Kuruluş yılı 1860

Bu vakıf 1860 yılında Gümüşhacıköy kurulmuştur. Yıkılmaya yüz tutmuş, suyu çekilen çeşmeyi ihya etmeyi yani gürül gürül suyunun akmasını sağlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadır (Müftüoğlu, 2012: 45).

Resim 3.4.Tarihi çeşme (Kaynak: <https://www.google.com.tr>, Görseller, Erişim tarihi: 23 Haziran 2019)

Meyve Ağaçları Diken Vakıf – Kuruluş yılı 1483

Bu vakıf 1483 yılında İstanbul kurulmuştur. Vakıf vakfedilen iki bahçeye ve mezraya senede yüz adet çeşitli meyve ağaçlarının dikilmesini sağlamıştır (Müftüoğlu, 2012: 70).

Resim 4.5.Meyve Ağaçları Diken Vakıf görseli (Kaynak: <https://www.google.com.tr>, Görseller, Erişim tarihi: 23 Haziran 2019)

Herkesine Meyve Vakfı – Kuruluş yılı 1594

Vakfın amacı bahçesinin mahsulünden ise zengin fakir herkes faydalanmasını amaçlamıştır. Vakfedilen bahçedeki armut ve elma ağaçlarından fakirler yiyecek, birer deste mal miktarı götürmelerine müsaade edilecektir (Müftüoğlu, 2012: 64).

At Vakfı – Kuruluş yılı 1574

Bu vakıf 1574 yılında Sokullu Mehmet Paşa tarafından kurulmuş olup İstanbul, Rumeli ve Anadolu sınırları içinde hizmet vermiştir. Vakfın amacı savaşa giden gazi ve mücahitlere iyi atlar verilmesini sağlamaktadır (Müftüoğlu, 2012: 83).

Resim 4.6. At vakfı ile ilgili görsel (Kaynak: <https://www.google.com.tr>, Görseller, Erişim tarihi: 23 Haziran 2019)

4.2.1.Osmanlı Devletinde Kurulmuş Vakıfların Günümüze Hukuksal Yansımaları

Devletin gerçekleştirmesi gereken bütün sosyal hizmetlerin Türk toplumunda ve İslam toplumlarında zengin kişilerce kurulmuş olan vakıflar vasıtasıyla gerçekleştirildiğini bilmekteyiz. İslamiyet'teki sadaka vermek görevini yerine getirmek için kendi mallarını ya da kendi mülklerini kendi tercihlerindeki gayelere adanmalarıyla birlikte vakıflar oluşmaya başlamış ardından da kanuni bir özellik elde etmiştir. Başlarda bu vakıflar hayır yapmak amacıyla kurulmakta idi (Tazebay, 1986: 26).

Bu amaçları gerçekleştirmek için o zamanlarda kurulmuş olan hayrî vakıfların yanı sıra, ailevi olan veya yarı ailevi olan yarı hayri vakıfları da görmekteyiz. Hayri vakıflar gibi olan, aynı şekilde kurulan ama tümüyle farklı bir amacı ve niteliği olan bu vakıflar günümüzde yasalar açısından başka bir anlamı vardır. Bunun sebebi yine zenginlerin malını Allah'a bağlı bir şekilde vakfetmesiyle kurulmuş olan bu vakıfların amaçları ya kendisinin ve ailesinin çıkarını sağlamak; ya da yarısı hayır, yarısı aile çıkarını sağlamak idi. Böylece, miras olarak kalacak malvarlığının, ilelebet eksilmeden soyu devam ettiği müddetçe, onların çıkarı için, padişahın ve devletin korumasının dışında devamlılığının Allah'a bağlandığı bir kuruluş şekline getirilmesidir. Hiç kimse bu vakfı bozamaz ve dağıtamaz, gayesi haricinde gelirini alamaz veya mallarını satamaz ve de alamaz. İslam dünyasında oluşturulan vakıfların çoğu bu tür vakıflardandır (Akyıldız, 2009: 970).

Osmanlı Devleti'nde kurulmuş olduğu kayıtlarda bulunan vakıfların %80'ine yakınının ailevi vakıf olduğunu ya da yarı ailevi vakıf olduğunu görmekteyiz. Yani zenginler, genellikle böyle vakıflar kurmak tercihinde bulunmuşlardır. O tarihlerde genellikle devlet görevlilerinden varlıklı kişilerin mallarını vazifelerinden kaynaklı tasarruflarındaki arazilerin veya sultanın kendilerine verdiği mallar olduğunu görmekteyiz. Bu kişiler, o an için vazife icabı kendi uhdelerindeki bu malvarlığından, ileride de yararlanmak ya da kendi vefatından sonra ailesinin yararlanmasını sağlamak gayesiyle bunları vakfetmekte idiler (TÜSEV, 2004: 6).

Başka bir nedeni ise devletin savaş nedeniyle veya herhangi bir başka nedenle varlıklı kimselerin mallarını müsadere etmesi gibi bir uygulamanın var olmasıdır, bunun önüne geçmek amacıyla da vakıf kurmaya yönelmişlerdir. Netice olarak vakıflar Allah'a bağlı olarak kurulmuş olup, padişah ya da devlet hiçbir gerekçe ile bunlara hiçbir şey yapamıyordu.

Başka bir neden ise İslam hukukundaki miras kuralları katıdır ve bu katılıktan kurtulup rahatça malvarlığını istediğine bırakmak, istediği gibi kullanmak gayesi olarak önümüze çıkmaktadır (Bakar, 2001: 10).

Yukarıda saydığımız görünen gayeler ve görünmeyen gayelerle Osmanlı Devleti'nde birçok vakıf kurulmuştur ve şimdiki sınırlarımız içindeki toprakların hemen hemen %80'i vakıf malı olarak belli bir gayeye ayrılmıştır. Bu da vakıfların mallarının önemli bir büyüklükte olması demektir.

Vakfiye (vakıf senedi) vakıf kurumlarının en önemli belgesidir. Vakfa ilişkin olarak vakfi kuran kişinin bütün gayesi, gerçekleştirilmesini dilediği uygulamalar bu belgede bulunmaktadır. Vakıf belirli bir süre ile kurulmadığı için yani zaman sınırlaması olmadığı için bugün bile ilk vakfiyeye göre idare edilmesi gerekir (Allahverdi, 2016: 315).

O zamanın şartlarından dolayı bu vakıfların idaresi çoğunlukla erkeklere bırakılmıştır. 1.Dünya Savaşı ve ardından Kurtuluş Savaşı sırasında çok fazla şehit verilmiştir. Yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nde erkek nüfus çok azalmıştır. 1927 senesinde yapılan nüfus sayımında, 13.000.000 kişinin ülkede yaşadığı ortaya çıkmıştır. Aşırı derecede çok erkek şehit olmuştur ki, dulluk haritası çıkartılmıştır.

Tüm bu savaşlar yaşanıp bitene kadar, kurucuları tarafından ya da aileleri tarafından yönetilen bahsettiğimiz vakıfların birçoğunun yöneticileri de savaşlarda hayatlarını kaybetmişler ve vakıflar sahipsiz, yöneticisiz kalmıştır.

Bu nedendir ki, 3 Mart 1924'te Başbakanlığa bağlanan ve günümüzdeki adı Vakıflar Genel Müdürlüğü olan Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti 2 Mayıs 1920'de kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarında halen faaliyette bulunan 41.500 Osmanlı vakfının arasında kurucusu ve mütevellisi hayatta olmayan vakıfları yönetmesi için özel bir görev verilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün de kuruluş amacı doğrultusunda en yüce vazifelerinden biri, vakıfların vakfiye kurallarına göre yaşatılmasının ve korunmasının sağlanması, vakfiye şartlarının uygulanması, vakıf taşınır ve taşınmaz mallarından sağlanan gelirlerin en verimli şekilde değerlendirilmesi ve vakıf evlatlarına galle (gelir) fazlası ödemelerinin gerçekleştirilmesidir.

Ülkenin yeni kuruluşu sırasında ihtiyaç duyduğu maddi gücü, bu yöneticisi kalmamış vakıflardan sağlamak istemiş ve bu isteğini de Vakıflar Genel Müdürlüğü eliyle gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu vakıfların gelirleriyle aynı zamanda binlerce fakir ve muhtaçlara yardım sağlanmıştır (Ceylanoğlu, 2006: 173).

Vakıflar Genel Müdürlüğü bahsettiğimiz bu vakıflara ait olan 18.500 tarihi binanın, çok sayıda arazinin ve 67.000 binanın bakımını ve mülkiyet idaresini üstlenmiştir. Bu o kadar büyük bir gelir getirmiştir ki, temin edilen sermaye ile günümüzde 38.000 kişiyi istihdam eden, 120.000.000 Euro değerinde kira geliri olan Vakıfbank kurulmuştur. Türkiye'nin en büyük bankalarındandır. Günümüzde halka açık bir banka olan Vakıfbank'ın, %60'a yakını Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne aittir ve banka kurulurken adı kayıtlara geçmiş olan mazbut vakıfların ve mülhak vakıflarındır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün gelirlerini mazbut vakıflardan temin ettiği düşünüldüğünde, bankanın %60'ının sahibi aslında eski Osmanlı Vakıflarıdır.

Ayrıca ciddi bir şekilde dikkat edilmesi gereken bir husus da bu vakıflara ait bütün evrakların, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kendi arşivlerinde bulundurulmasıdır.

Sonuç olarak, bugün idarecisi bulunmayan tüm mazbut vakıfların mallarını Vakıflar Genel Müdürlüğü yönetmekte, gelirlerini değerlendirmekte, tüm belgeleri kendi arşivlerinde tutmakta ve tüm talepler kendisine yöneltilmektedir.

4.2.2. Türkiye Cumhuriyeti'nden Önce Kurulmuş Vakıflarının Hukuki Boyutu

Eski vakıflar bugün mülhak vakıflar ve mazbut vakıflar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Günümüzde idarecisi bulunan, mallarının, yapılan yatırımların ve hayırların bu idareciler tarafından yönetildiği, çoğalan gelirlerinin nasıl kullanılacağına bu kişilerin karar verdiği vakıflara mülhak vakıflar denir. Vakıflar Kanunu'na göre Genel Müdürlük tarafından temsil edilen ve idare edilen vakıflar ile ilgili 743 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce kurulmuş olan, 2762 sayılı Vakıflar Kanunu uyarınca Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından idare edilen vakıflara mazbut vakıflar denir.

2762 sayılı Eski Vakıflar Kanununun 39. Maddesine göre 10 yıldır idarecisi bulunmayan vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün idaresine girecek ve bir daha yönetim hakkının sahibi ortaya çıksa bile ona vakfın yönetimi verilmeyecektir. Fakat ilgili kişilerin vakfiyeden kaynaklı intifa haklarını Vakıflar Genel Müdürlüğü koruyacaktır.

Mazbut vakıf kabul edilen vakıfların hepsi bir bütün sayılarak bunların idare edilmesi ve temsil edilmesi görevi Vakıflar Genel Müdürlüğü'nündür. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında düzenlenen 227 sayılı Kanun Hükmünde kararnamenin "Görev" başlıklı kısmında yer alan 2. maddesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün vakfın varlığını koruyacağı vakfın mallarını ekonomik şekilde işleteceği ve vakfedenlerin

vakfiyedeki iradeleri doğrultusunda faaliyetlerde bulunacağı öngörülmüştür. Yine 2762 sayılı Vakıflar Kanununun 13. maddesinde: “ .....satılacak mallardan ele geçecek paranın bu maddelerde gösterilen yerlere sarf edilinceye kadar nemalandırılması mecburidir” denmiştir (Canveren, 2015, erişim tarihi: 16 Haziran 2019).

Bu demek oluyor ki eski vakıfları devlet kayıt altına alırken bunu birtakım kanun maddelerine bağlamıştır. Yani Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün vakıfların sahibi olmadığı, bu vakıfların ona emanet olduğunu vurgulamıştır.2011 senesine kadar koyduğu bununla alakalı tüm yasalarda bu vazifeyi ve yetkiyi korumaya gayret göstermiştir. 2011 yılına gelindiğinde ise birdenbire emanetçilikten vazgeçerek, vakıfları sahiplenme yoluna gitmeye başlamıştır.

Gün geçtikçe insanlar ailelerinden işittikleri hikayeler, evlerinde buldukları eski vakıf belgeleri, geçmişte atalarının vakıf sahibi olduğu bilgisine ulaşmaları neticesinde Vakıflar Genel Müdürlüğünden kendi haklarını almak için taleplerde bulunmuşlardır. Vakıflar Genel Müdürlüğü ise devletin ona sunduğu korumadan faydalanarak bu isteklere ya cevap vermemiş ya da gerçeğe uymayacak bir şekilde cevap vermiştir.

Böyle olunca ilgililer mahkeme aracılığıyla taleplerine cevap aramaya ve sonuç almaya uğraşmışlardır. Bu hukuksal bir olaydır ve iki aşamadan oluşmaktadır.

Hak sahibi olduğunuz iddiasında bulunduğunuz vakıf ile soy bağınızı ve yasal bağınızı açacağınız bir dava ile ispat etmeniz gerekmektedir. Bu davaya vakıf evlatlığının tespiti denilmektedir ve bu dava oldukça zor olan bu sürecin ilk başlangıcıdır. Kişinin mahkemeden vakıf evlatlığı kararını alabilmesi için, kendisinin bu vakfı vakfedenin soyundan olduğunun ispat edilmesi ve de vakfiyede galle fazlası koşulunun bulunması lazımdır (Özkaya, 2012: 150).

Tespit özelliğindeki bu davayı Asliye Hukuk Mahkemeleri görmektedir.

Bu çerçevede galleye müstahak vakıf evlatlığının tespit olunduğu bir mahkeme sonucuna sahip olan kişilerin başvuru yapacakları yer mülhak vakıflarda mülhak vakıf mütevellisidir, mazbut vakıflarda ise Vakıflar Genel Müdürlüğüdür. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne yaptığımız başvuruda, yapılan gerekli kesintiler sonrasında size düşen bir galle fazlası mevcut ise bunun size ödenmesi gerekir. Bundan dolayı da gelirin olup olmadığını, eğer varsa bunun miktarını tespit etmek ve ödemesini gerçekleştirmek için dava açılmalıdır. Asliye Hukuk Mahkemelerinin vazifesine giren, galle fazlasının ödenmesi ile ilgili bu davalar ciddi bir çalışma, itina ve takip ister.

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından bir vakfa ait olan ve bir şekilde vakıf mülkiyeti olmaktan çıkarılmış olan taşınmaz malların taviz ve/veya satış bedellerinden elde edilen galle fazlasının o vakfin evlatlarına verilmesi gerekmektedir.

Bu açılan davalar gün geçtikçe artmaya başlamıştır. Paşalar, vezirler arasında birbirlerinden kız alıp vermek suretiyle akrabalık bağları gelişmiştir. Bundan dolayı eğer bir paşanın ya da vezirin vakfına evlat iseniz iyice araştırıp detaylara ulaşabilirsiniz başka bir paşanın da vakfının evladı olduğunuzu kanıtlayabiliyorsunuz. Öyle ki bu durum padişahlara kadar bile gidebilir.

Osmanlı paşalarının ve vezirlerinin neslinden olan bazı vakıf evlatlarının kendilerine galle fazlası ödemelerinin yapılmadığı ya da tamamının yapılmadığı iddiası ile son zamanlarda Vakıflar Genel Müdürlüğüne karşı birçok dava açtıklarını görmekteyiz. Tabi vakıfların mal varlıkları göz önünde tutulduğu vakit bu davaların değerleri de gayet yüksek olmaktadır.

Ülkemizde herhangi bir arazinin kök tapusu incelendiğinde, aslında bir vakfa ait bir arazi olduğu ortaya çıkacaktır. Bu çerçevede mülkiyet hakkının kutsallığı sebebiyle ve vakfi kuran kişinin vakfiyesindeki iradesinin sürdürülmesi için, bir şekilde müdürlük tarafından elden çıkarılan arazilerden elde edilen gelirlerin vakıf için kullanılması ve galle fazlalarının da vakıf evlatlarına verilmesi zorunludur.

Eski Yargıtay hükümlerinde de kabul edildiği gibi 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 7.maddesinde bulunan "İlgililerin vakfiye şartlarına göre intifa hakları saklıdır." yargısı gereğince bu konuyla ilgili hiçbir zamanaşımı süresi söz konusu değildir.

Bu maddelere dayanarak ve eski Yargıtay hükümlerine göre davalar açılmakta idi ve bir şekilde devam etmekteydi. Fakat bu davalar görülürken yukarıdaki durumlar sebebiyle davacılar çok zorluklar geçirmekteydiler. Hak iddiasında bulunduğunuz vakıfla ilgili tüm belgeleri Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün elinde olmasından dolayı oradan istemek mecburiyetindedesinizdir. Yani iddianızı kanıtlamak için ihtiyacınız olan her şey davalıdan elde edilebilmektedir.2011 senesinde çıkarılan torba yasayla bu çeşit davalarla ilgili bir dizi kanun maddesi Vakıflar Kanunu'na eklenmiştir.

25 Şubat 2011 tarih ve 27857 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6111 sayılı Kanun'un 208. Maddesi ile 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 7'inci maddesine aşağıdaki fıkralar eklenmiştir:

“İntifa haklarına ilişkin talepler galle fazlası almaya hak kazanıldığını gösteren mahkeme kararının kesinleştiği tarihten itibaren beş yıl geçmekle düşer. Mazbut vakıflarda intifa hakları, galle fazlası almaya hak kazanıldığını gösteren mahkeme kararının kesinleştiği tarihten itibaren, vakfın son beş yıl içindeki malvarlığı, gelirleri ve giderleri ile sınırlı olmak ve galle fazlasının mevcudiyeti şartıyla Genel Müdürlükçe belirlenir.”

6111 sayılı kanundaki yapılan değişikliğe göre, bu kanun maddeleri, mazbut vakıflarda vakıf evlatlığı mahkeme kararıyla kanıtlanan vakıf evlatlarının bu vakıfların galle fazlasının kendilerine ödenmesi talebine 5 senelik bir hak düşürücü süre ile sınır koyduğu gibi, malvarlığına da son beş sene ile sınır koymaktadır.

Böylelikle bu düzenleme neticesinde, mazbut vakıfların vakıf evlatlığını kanıtlamış olan vakıf evlatlarına yalnızca son beş senelik zaman diliminde mazbut vakıfların var olan malvarlığı hesaplanarak ödemede bulunulacaktır. Fakat asırlar önce kurulmuş olan mazbut vakıfların o yıllardaki malvarlıklarının zaten birçoğu Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından mevzuata göre elden çıkarılıp, bunların bedellerini de bu kurum halen kullanmaktadır. Yani, mazbut vakıfların zamanımızda herhangi bir gelir sağlayan malvarlığı zaten kalmamıştır, yalnızca cami, türbe vb. hayır amaçlı bırakılmış gayrimenkuller bugünlere kalmıştır (Sertoğlu, 1982: 41).

4.2.3. Vakfiye ve Vakıf Örnekleri

Vakfiye: Vakıfla ilgili vakfın kurucusunun anlatımını ve hâkimin kararını içinde barındıracak şekilde düzenlenen senettir. Genellikle şu kısımları içerirler:

- Allaha hamdusenâ, vakfın sevapları hakkındaki ayet ve hadisler.
- Vakfedilen mallar.
- Vakfedilen malların nasıl yönetileceği.
- Vakıf gelirlerinin nerelere harcanacağı.
- Vakfi kimlerin yöneteceği.
- Vakfın sıhhat ve gerekliliği ile ilgili hâkimin hükmü.
- Belgenin üst tarafında hâkimin mührü ve sonunda da tarih.

Osmanlı zamanında vakıflar bugünkü Sivil Toplum Kuruluşlarına benzer şekilde hizmette bulunmaktaydı. Her vakfın vakfiyesinde hizmette bulunacağı alanlar, yardımlar ve destekler belirtilmişti.

Vakfiyelere ve vakfiye tercümelerine örnek olarak;

4.2.3.1.Süleyman Şah Oğlu Nasrettin Vakfı

Resim 4.7. Süleymanşah Oğlu Nasreddin Vakfına Ait Vakfiye Metni (Kaynak: <https://www.vgm.gov.tr>, Erişim tarihi: 30Mart 2019)

Giresun İli Alucra İlçesi Zihar Köyünde SÜLEYMANŞAH
Oğlu Nasreddin vakfına ait 742 H (1341M) tarihli
Arapça Vakfiyenin çevirisidir.

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Hamd mülkün ebedi maliki, haşmet ve azamet sahibi olan Allah'a mahsusturki o Allahu Teala rablerin rabbi olup onun mülkünde ortağı hükmünde naziri yoktur. Tevhid ehline çok çok ihsan eden ve onları bağışlayan ancak odur.

Kıyamette asileri kahreden ve düşmanlarından öc alan yine odur. o zalimleri asla sevmez.

Allahu Tealanın fani dünyada in'amına mazhar olan kulları'- yoksulları doyurmak ve ashab-ı Resselullahın yolunda giden salih fakirlerin kalplerini ferahlandırmak için hayır ve hasenat tesisleri ile tekkeler ve zaviyeler ibda ve icad etmek suretiyle ahiret azığını hazırlanmışlardır.

Daimi, sürekli ve aralıksız salat ve selam sahib-i şefat, tac-ı asfiya Ebu'l-Kasım Ebu't-t Tahir ve Ebu't - Tayyib ve Ebu ibrahim olan Mevlana Muhammed Mustafa ve onun Aziz aline ve ashabına olsun. Günlerden bir gün mü'min'lerin yardımcısı ve fesadı, tagutları, baş kaldıranları Şeriat kılıcı ile yok eden mevlana Sultan Said ki o tevhid ehlinin namusunu koruyan sultanların sultanı, din ve dünya işlerinin yardımcısı olan Sultan Osman Şah Oğlu Sultan Orhan -Allah Onun hükümünü ve vilayetini daim kılsın, saltanatı te'yid edüb dostlarına ve yardımcılara güç versin Gücünü kıyamete kadar daim eylesin, Cenab,-ı hak onu fetih ve zaferlerle aziz eylesin onun zamanında Süleymanşah oğlu Nasreddin büyük saygıya mazhar oldu. Çünkü o babasının kendisi ile istisare ettiği değerde kişiliğe sahipti O nun salim düşünceler ile te'sis ettiği müesseselerde nice faydalı insanlar yetişti. Keza gelip geçen ve sürekli kalan selef-i salihinin hizmetleri de bu tarzda vuku bulmakla kıyamete kadar faydalar sağlanmıştı.

Onlar orada dilekleri gibi gece ve gündüz kalırlar, mevcut temiz tamandan israf etmeden yerler içerler ve Allahu tealanın "Yeyiniz içiniz, israf etmeyiniz" emr-i şerifine bu suretle imtisal ederler. Adı geçen zaviyede devamlı olarak cuma geceleri, mübarek bayram geceleri ve diğer mübarek gün ve gecelerde Cenab-ı Hakkı zikretmek için gecelerin eşrefi zevat-ı kiram nezdinde bilinmektedir. Nefs-i acizanem de bu duygulara icabet ederek bu zaviye ve ona ait malları şer'an, sa-

Resim 4.8. Süleymanşah Oğlu Nasreddin Vakfına Ait Vakfiye Metninin Tercümesi (a)
(Kaynak: <https://www.vgm.gov.tr>, Erişim tarihi: 30Mart 2019)

hihan, mübbeden, muhalleden vakfettim. Onu hiçbir şart-u istisna iptal edemez, hiçbir suret ve kayıtla ayıplanamaz.

Vâkıf (bu zaviyeyi) gelip gidenlerin yedirilip içirilmesini evladına evlad-ı evladına neslen ba'de neslin ve batnen ba'de batnin ve Allah korusun onların inkırazından sonra erkek ve kız evlatlarının aslıhına ve onların inkırazından sonra meşahiyimiz ve kavmimizin seyyidi olan mevlana Şeyh Çağırğan Baba'(nın evladının) aslahına şart kılmıştır. Allah onun kabrini nurlandırsın varacağı yeri de cennet-i a'lakılsın. Alucra kazasına tabi Ziharşeyh köyündeki zaviye vakfına ait keygune ye ilhak edilen köyleri vakfetmiştir. Birinci sınırı : Çataltepe Yavşan Tunarı (Türkçede) Yanık Söğüt(dıye konuşulur) ve Kızılçeşmeye uzanır . Son Haddi Yumurcaktaş Kütükpınar Ortalık Çalda son bulur.

(Nazalus) Nezefos boğazı ve Batıpınarı ve Kalecik dibine bitişir ve bunun Hududu: Küçük sivri dolay tepesi Kalecikte son bulur ki o yalnız tepesi delik tahtada son bulur. Kandıralı Aşağıboğazı ve Köstektepesi ve Yeniyurt Karani ve Yanıktaş Sırtı ve Tayran Gedigine Kadar uzanır. Hududun sonu kilise yerine ve Delice(çayı)Kenayi ve Armutluk düz ve uzun Çayırda son bulur. Kafir yurdu ve Çataltepeye kadar uzanır.

Vakfa tabi olan ilhak edilen, ona dahil bulunan ve ondan çıkarılan ona bitişik ve ondan ayrı olan diğer yerlerin ve ona izafe olunan eteklerin ve tepelerin, bitki yetişen ve yetişmeyen araziler ile eski hakların hepsi örfi tekalifden (vergiden) muafdır.

Adı geçen zaviyenin bulunduğu köyün haneleri zaviye sakinlerin yemek ihtiyaçlarını teminle yükümlüdür. Divani hakların tamamından muafır. Zaviyeye bağlı hane sahipleri zaruri ihtiyaçları dışında vakıftan bir habbe dahi talep edemezler.

Bu zaviyeye bağlı mükler kesin olarak habsen vakfedilmiş olup hiçbir şahıs müdahale edemez. Herne şekil olursa olsun satılamaz, rehin ve rilemez, hibe edilemez, temlik edilemez, iptal edilemez . Kim onun tebdiline ve tahribine teşebbüs ederse Allah'ın meleklerin ve bütün insanların laneti üzerine olsun. Cenab-ı Hak ondan ne orucu. ne sadakayı ne namazı, ne haccı ne cihadı kabul eder. İşte onlar zalimlerin ta kendisidir. Allahu Teala Kur'an-ı Kerim'de "Kim Allah'ın indirdiği hükümler ile hükümetmez ise işte onlar kafirlerin ta kendisidir" buyurmuştur .Allahu Teala ona gazap etmiş ve ona lanet etmiştir ve onlara cehennemi hazırlamıştır.

Cehenem gidilecek ne kötü yerdir. Onları münafıkları azaplandıracağı gibi azaplandıracaktır.

Kadı tarafından yapılan marafaa sonucunda bu vakfın sahih vakıf olduğuna hükmedilmiştir. Ve bu hüküm yazılarak tescil edilmesi emredilmiştir. Bu vakfın sıhhatine şer'i deliller esas alınarak hükmedilmiştir. Meclis-işer-i şerifde hazır bulunan Müslümün cemaat bu vakfa aid hüküm ve kararlara ve onların geçerliliğine sahit olmuşlardır. 742 Yılı'nın Zilhice ayının ortaların da yazılmıştır.

ŞAHİTLER :

Lütfi Vakfiyeye şahitlik etti . ve Abdulvehhab. ve Ömeroğlu Hasan. ve Mehmed oğlu Hamza Çelebi ve Ali oğlu Hüseyin ve Musa oğlu Osman ve Abdulkerim oğlu Abdullah ve Mehmed oğlu İsmail Şeyh ve Hasan oğlu Mevlana Şeyh Çelebi Musa.

Mütercim   Mütercim   ŞEF   Şube Müdürü   Daire Başkanı
ALİ ÇAKIR   MESUT YAZICI   ŞABAN ARSLAN   Tahsin TÜRKER   İbrahim ATEŞ

İş bu fotokopinin 2349 numaralı defterin 9. sayfasındaki kayıda uygun olduğu tastik olunur.

Ahmet SEYHİ
ŞEF

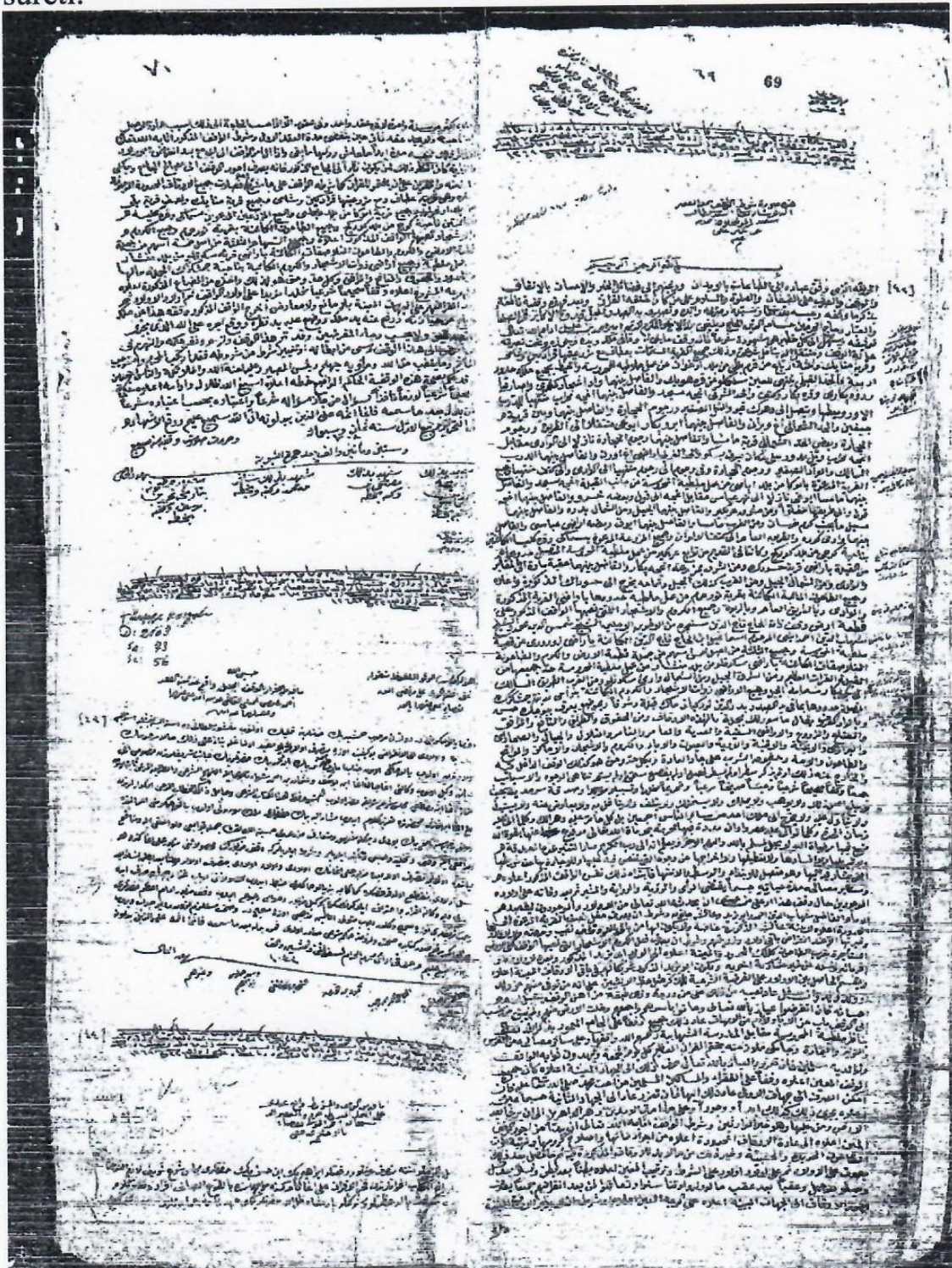
Tahsin TÜRKER
ŞUBE MÜDÜRÜ

İbrahim ATEŞ
DAİRE BAŞKANI

4.2.3.2. Hüsameddin El Hacı Dilenci Vakfiyesi

708/1308-1309 tarihli vakfiye sureti.

Resim 4.9. Hüsameddin El Hacı Dilenci Vakfına Ait Vakfiye Metni (Kaynak: <https://www.vgm.gov.tr>, Erişim tarihi: 30Mart 2019)

Tercüme:

Fihrist-132 Def'a Maraş

Vakfiye-i mezbure şod fi 24 Zilhicce 1251 tarihinde tevliyeti için beratı ve cihât-ı sâireleri Haremeyn Muhâsebesi'nde mukayyed olmağla şerh verildi.

Defter-i ... mâlikâne an kurahayı ... bey tâbi'-i Nâhiye-i Erguvan der-Livâ-yı Malatiyye kayd-şod suret-i vakfiye-i ma'mûlün-bihâ Muhâsebe-i Evkâf-ı Mahmud Efendi mülhak? bâ-arz-ı hâl-i Selim b. Mehmed mütevellî-i vakf ve bâ-i'lâm-ı ... es-Seyyid Mehmed Sâdeddin Efendi müfettiş-i evkaf ve bâ-i'lâm atüfetlü ... efendi müfettiş-i evkâf-ı hümayûn ve bâ-fermân-ı âli el-vâki' fi 16 C. sene 1268.

Hezihi sûret-i şartu'l-vâkıf nemekahu'l-fakir ileyh azze şânuhû es-seyyid sultan said el-muvella'? hilafe be medine-i Arapgir ufiye anh

Bismillahirrahmânirrahîm

Hamd u sena ol Allah'a mahsustur ki kullarını beden ile taat ve ibadetlere muvaffak kılmış ve anları infak ve vakıf ve misafire ikram ile hayır ve ihsan faziletlerine terğib ve teşvik buyurmuştur. Ve salat ve selâm; Kuran'ın beyan ve tavsiye ettiği ahlâk ile müteallik bulunan cenabı Peygamberin üzerine feyezân etsin. Bundan sonra maksada gelince bu yazı bir vakıfnâme olup sadrazam, büyüklerin muktedası, salihlerin âbidlerin mefhari, haremeyni hac eden Hüsameddin el-Hacı Dilenci b. Emürü'l-Mükerrimü'd-din² Emîr Ahmed b. Halil'in hasbeten lillah vakf ve habs ve tescil ve te'bid ve tasadduk ettiğini beyan edendir. Çünkü muma-ileyh; kendisin şer'en müntakil ve vakfın suduruna kadar tahtı tasarrufunda ve havza'ı temellükünde bulunan şeyleri vakf etmiştir. Onlar da şunlardır:

1. Malatya el-Mahrusa³ tevabiinden Erguvan⁴ beldesinden Ataf⁵ ismi ile müsemma karyenin Karadeğın ve Şamî namındaki mezraları ile ve Menayık karyesi ile ve Belli karyesinden üç rubu ile birlikte tamamı. Bunların dört hududu olup kiblesi Karahüyük'den Sülüklü Pınar'a ve arayı fasleden Armut ağaçları deresine ve Sarı Kaya'ya ve Deve Pınarı'na ve Karapınar'a ve Sırt'a münthehi olur. Doğu sınırı Ağca Mescid'e ve Alvar⁶ yolu ve diğer yerlere münthehi oluncaya kadar arayı fasleden Ağca mihraba ve Dühük Kuyu'ya ve küçük tepeye ve taş yığına ve Cıgın karyesi ile arayı fasleden mahalle ulaşır. Kuzey sınırı kısmen Ağviran ve tarika müntakilen arayı fasleden İripınar oyuğuna ve taş yığına ve kısmen Mamısa⁷ karyesine ve Ağca mihrab karşısındaki vadiye inen arayı fasleden taş yığına ve Sekti namındaki mahal üzerindeki kâin müdevver tepeye, batı sınırı Ağören arazisine ve arayı fasleden büyük caddeye ve küçük dereye ve taş yığına ve vadiye ve sırta münthehi oluncaya kadar rucumdan rucuma yani taş yığından taş yığına münthehi olur.
2. Malatya el-Mahrusa tevabiinden Apası beldesinden Emukâ nam karyenin tamamı olup kible tarafından Ağca mescide ve Nehr-i Abbas'a nazilen arayı fasleden Mamısa oyuğuna bu Mamısa oyuğu kısmen Ağcakul ve kısmen Kumlutepe nam mahal karşısındadır, şarkı Arapgir'e ve arayı fasleden cebele, şimali Bedre nam mevzie ve arayı fasleden Horasan bağının yanındaki su yoluna, garbı Mamısa'ya ve arayı fasleden kısmen oyuk ve kısmen Abbas arazisine ve arayı fasleden Göre vadisine ve Elvan sırtına giden umumi yola münthehi olur.

Resim 4.10.Hüsameddin El Hacı Dilenci Vakfına Ait Vakfiye Metninin Tercümesi (a)
(Kaynak: <https://www.vgm.gov.tr>, Erişim tarihi: 30Mart 2019)

3. Evvelâ Malatya el-Mahruse'nin Arappgir tevabiinden ve halen Gürgeç beldesinin Gücü nahiyesinde kâin Simaki ve Karakilise nam mezraların tamamı olup hududları kıblesi Hodak karyesi arazisine, şarkı Ağcapınar mezrasına ve arayı fasleden mekabire ve vadiye giden yokuşa, kuzeyi doğuya ve batısı yine dağa ve tamamı mezkûr Hodak karyesine ve bu karyenin yukarısına çıkar.
4. Malatya tevabiinden Nurhamam karyesinde kâin su değirmeninini tamamı olup hududu mezkûr karyenin arazisine ve dereye ve umumi yola ve tümseğe müntehi olur.
5. Hacı Taceddin'in vakıf ettiği arz kıtası üzerine diktiği bağ ve ağaçların tamamı, vakıf bu arz kıtasını merhum İsmail ibn Hacı Taceddin'in iki oğlu Şeyh Şemseddin⁸ Mehmed ve Şeyh Şehabeddin Ahmed'den isticar etmiştir. Ve bu arz kıtası Malatya el-Mahruse kasabasından Zururi arazisinde kâindir.
6. Malatya el-Mahruse tevabiünden Mişar beldesinden Söğütlü arazisinde kâin birbirine mülâsik arz kıtasının, bağın ve değirmenin tamamından asla beş sehinden üç sehiminin tamamı olup cümlesinin hududu; büyük Fırat'ın kıblesinden, dağın doğusundan, Söğütlü deresinin kuzeyinden, peyk-i pınara kadar geçen yolun batısından dağa müntehi olur.
7. Çemişkezek beldesi nevahisinde kâin ağaçları ve bağları havi arazinin tamamı olup kıblesi sadrı Bedreddin Türkiyan mâk milkine ve şarken⁹ Böcek Hasan yeri nam ile maruf mevzie ve Mesurlık namındaki dereye muttasıl olur.

Muma-ileyh vâkıf; zikr olunan evkafı bi'l-cümle hakları ve yolları ve menfaatleri ve ziraat olunan tarlaları, sulak ve kurak, mamur ve gayri mamur yerleri, tepeleri ve dağları, sahra ve ovaları, bina ve civar ve vadileri, pınarları ve çeşmeleri, kuyuları ve bağları, ağaçları, mekân ve mevkileri, değirmenleri ve aletleri ve adet olduğu üzere hakk-ı şübrleri, dâhil veya hariç, mezkûr veya gayri mezkûr, mufassal veya gayri mufassal, yazılmış veya yazılmamış, isim verilmiş veya verilmemiş olan bi'l-cümle sınırları ve hakları ile birlikte bütün vücuh ve esbabının sonuna kadar vakf-ı sahih-i şer'i ve habs-ı sarih-i mer'i ve tahrimi muhalled ve tescili müebbed ile sermedî bir sadaka olarak vakfetti. Ol haldeki bey' ve hibe ve temlik ve istihlâk ve itlâf ve münakale, muvaza'a ve istibdal ve munavele olunamaz ve sair nasdan hiç birinin mülküne idhal olunamaz belki üzerine gelip geçen çağlar, zamanlar, asırlar onu te'kid ve tecdid ve tahkim edecektir. Huremat-ı İlahiyye ile muharrem olup gayrın taarruzu andan Kudret-i İlâhiyye ile def' edilmiş ve onda Allahın rızası taleb edilmiştir.

Allah'a ve ahiret gününe iman eden ve Allah'a varacağını bilen Müslümana bu sadakayı tebdil ve tağyir ve ifsad ve tatil ve beyan olunan vücuhundan ve işaret olunan şurutundan çıkarmak helâl değildir. Evveli ortası nihayeti birbirine muttasıldır.

Öncelikle, vâkıf zikrolunan vakfi ve bütün mesalihini evvelâ kaydı hayat ile kendi nefesine şart kıldı, re'yi ruyetinin icab ve iktiza ettiği şekilde ifa-yı muamele edebilecektir. Ve kendisinin vefatından sonra vakıf zamanında mevcut olan ve sonra Allahu Teâlâ tarafından ihsan buyrulacak olan evlâdına şart kıldı. Hâlâ mevcut olan evlâdı İmam Fazıl Şehabeddin Ahmed ve Ebû Yezid ve Ayşe hatundan ibarettir. Muma-ileyh vâkıf balâda tahdid edilen Belli namındaki karyenin nisfi gallesini hassaten mezkûre kızı Ayşe'ye sarf olunmasını şart kıldı. Bu Ayşe'nin baki evkafta nasib ve hissesi ve evlâdının dahi nasib ve hissesi

Resim 4.10. (devam) Hüsameddin El Hacı Dilenci Vakfına Ait Vakfiye Metninin Tercümesi (b) (Kaynak: <https://www.vgm.gov.tr>, Erişim tarihi: 30Mart 2019)

olmayacak ve lâkin baki evlâd ve zürriyyet münkariz olur ise ol zaman nasib ve hissesi olacaktır. Muma-ileyh vâkıf, balâda tayin ve tahdid olunan Küllük değirmenininde yakınında isticar olunan arz üzerine diktiği ağaçların ve bağların gallesinin mezkûr veledi Ebû Yezid'e sâri olunmasını ve ondan sonra onun evlâd ve akraba ve nesline diğer iki kardeşi müşarık olmaksızın sarf olunmasını ve bu Ebû Yezid'in balâda tayin olunan evkafın bakisinde kardeşlerine müşarık olmasını ve hâsılın evlâd meyanında fariza-i şer'iyye üzere ki ikili birli taksim olunmasını şart kıldı. Şu vech üzere ki onlardan biri veledi ve yahud ne kadar aşağı olursa olsun veledinin veledi bulunarak vefat eder ise onun nasibi ehl-i vakıfdan onun derece ve tabakasında bulunana ait olacak. Ve eğer evlâdın cümlesi münkariz olup vakfa ne baba ve ne ana ile mensub kimse kalmaz ise vakfın cümlesi Malatya'nın içinde Şehabiyye medresesi karşısında kâin camii şerife ve mefruşat ve tenvirat ve tamirat ve her cuma günlerinde Kuran-ı Kerim'i hatm edip sevabını vâkıfın ve valideyninin ve cümle Müslümanların ruhlarına ihda eden zatın vazifesi gibi mesalih ve masarifi sâiresine ait vakıf olacaktır. Ve eğer balâda sarfi tayin ve beyan olunan cihetlere sarfi müteazzir olur ise vakfın cümlesi Ümmet-i Muhammed'den olan fakara ve mesâkin-i müslimine ait vakıf olacak ve eğer balâda mezkûr cihetlere sarf etmeye imkân avdet eder ise yine ol cihetlere ait olacak ve eğer tekrar müteazzir olur ise yine beyan olunan ikinci cihetlere ait olup bu keyfiyet dünyanın sonuna kadar vücuden ve ademen böylece devam edip gidecektir. Muma-ileyh vâkıf zikrolunan evkafın ucuratından evvelâ vakfın imaretine ki suyunu akıtmaya ve bağlarını ıslah etmeye ve değirmenininde demir ve ağaç aletlerini ihzar etmeye ve vakfiyede zikrolunan evkafın sair levazımına sarf olunmasını ve bunlardan sonra artanın balâda beyan olunan şart ve tertib üzere evlâdına ve batnen bade batnın ve neslen bade neslin ve cilen bade cilin ve akaben bade akabin tevalid ve tenasül ve teakub eden evlâdı evlâdına sarf olunmasını ve bunların cümlesinin inkırazından balâda beyan olunan cihata ber-vechi meşruh sarf edilmesini şart kıldı. Muma-ileyh vâkıf zikrolunan evkafın ne akdi vahid ile ve ne müteaddid ukud ile bir seneden ziyade müddetle icar olunmamasını ve lakın vakfın aslının umranı ve aynının ibkası gibi zaruretlerin tahaddüsünde bir seneden ziyade müddetle icar olunabilmesini ve akdi evvelin müddeti bitmeden akd-i sâninin yapılmasını şart kıldı. Muma-ileyh vâkıf bu vakfın nezaretini kaydı hayat ile kendi nefisine ve vakfın işi; evlâdın ve zürriyyetin inkırazı ile camii şerife rucu' ettiğinde mezbur nezaretin adı geçen camiye nâzır olan zata ait olmasını şart kıldı. Bu nâzır, vakfın ucuratını camii mezburun mesalihine ve bâlada beyan olunduğu vechile Kur'anı vâkıfın şart kıldığı üzere hatm etmek için kıraate mülâzimet edenlerin vazifelerine sarf edecektir. Binaen'aleyh balâda tahdid ve tavsif edilen vakıfların cümlesi ki Karadeğın ve Şamî mezraları ile birlikte Ataf karyesi ve Erguvan beldesinden Menayik karyesinin tamamı ve Belli karyesinin nısıfı ve Abbas beldesinden Emukâ karyesinin tamamı ve Görgeç beldesinden Göç nahiyesinde kâin Simaki ve Karakilise namındaki mezraların tamamı ve Nurhamam karyesinde kâin değirmenin tamamı, ve mezkûr vâkıfın diktiği bağların ve ağaçların tamamı, ve Malatya tevabiinden Minşar beldesinden Söğütlü karyesi arzında kâin birbirine mulasık arz kitasının ve bağların ve değirmenin tamamından aslen beş sehimden üç sehimin tamamı ve Çemişkezek nahiyesinde kâin ağaçları ve bağları havi arazinin tamamı, cümle sınırları ve hakları ve menfaatleri ve balâda beyan olunan bi'l-cümle arazisi ile birlikte vâkıfın evlâdına sonra evlâdı evlâdına ve bunların inkırazından sonra hiç bir mani ve muarız bulunmaksızın tayin olunan cihetlere müebbeden ve muhalleden vakf-ı sahih-i şer'i oldu. Adı geçen vâkıf bu vakfın

Resim 4.10. (devam) Hüsameddin El Hacı Dilenci Vakfına Ait Vakfiye Metninin Tercümesi (c) (Kaynak: <https://www.vgm.gov.tr>, Erişim tarihi: 30Mart 2019)

mülkünden ihrac ve üzerinden mülkiyet elini kaldırıp nezaret elini vaz' etti bu vakfın ecir ve sevabı erbabı ehıbbanı taltif eden Allah'a atidir: Bu vakıf tamam ve lâzım ve hükmü nafız ve kati oldu kim ki taarruz eder ve iptaline ve şartlarından bir şartını değiştirmeye girişir ise haram vebali ve Allah'ın gazabını yüklenmiş olup onun yeri yerlerin en fenası olan cehennemdir. Ve Allahın ve meleklerinin ve cümle nasın laneti onun üzerine olsun balâyı tevki eden Hâkim: şer'en taleb etmeye salahiyeti olan kimsenin talebi üzerine vakfı merkumun sıhhatine hükmü sahihi şer'i lazım ve nafız ile hüküm etti. Kim ki tebdil eder ise vebali ancak ona aittir. Cenab-ı Hak işitici ve bilicidir. İşhad ve tahrir yedi yüz sekiz senesi Rebiu'l-Evvelinde vaki oldu. Ve bu suret bin iki yüz altmış yedi sene-i hicriyesinde yazıldı.

Şuhûdü'l-hâl:

Şehide bi-zâlike Şeyh el-Müderris b. İsmail ketebehu bi-hattihi Şehide

bi-zâlike Mustafa b. ketebehu bi-hattihi

Şehide bi-zâlike Şakir b. Muhammed ve ketebehu hattıhi

Şehide subutihi bi-tarihihi Muhammed b. Yusuf ve ketebehu bi-hattihi

Resim 4.10. (devam) Hüsameddin El Hacı Dilenci Vakfına Ait Vakfiye Metninin Tercümesi (d) (Kaynak: <https://www.vgm.gov.tr>, Erişim tarihi: 30Mart 2019)

4.3.Türkiye Cumhuriyeti'nde Vakıflar

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarından itibaren de yine aynı şekilde vakıflara verilen önem korunmuş ve bu kurumların hassasiyeti dikkate alınmıştır.

Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün aşağıdaki sözleri bu hassasiyeti özetlemektedir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün vakıflar hakkında düşünceleri:

1 Mart 1922'de T.B.M.M.'nin Açış Nutkundan

"Vakıflarla ilgili konulara gelince; bilinmektedir ki vakıflar memleketimizin mühim bir servetini teşkil eder. Bu servetten millet ve memleketin gerektiği şekilde istifade edebilmesi için Şer'iyye Vekâletiyle beraber bütün Bakanlar Kurulunun ve hatta Yüce Meclisin bu hususu ehemmiyetle tetkik ile bu büyük müessesenin haraplıktan korunmasını ve memlekete faydalı bir hale konulmasını temenni eylerim.

Efendiler; Vakıfların varoluş esprisi göz önüne alınınca; bunun dinî müesseseler ile beraber hizmet ve sosyal dayanışmayı hedeflediği ortaya çıkar.

Vakıfların imarethaneler, bîmarhâneler, hastaneler, kütüphaneler, kervansaraylar, hamamlar, çeşmeler, mektepler, medreseler, ve diğer irfan müesseselerini kapsamış olması, vakıflara ait konuların çözümünde uyulması zorunlu olan esasları göstermektedir."¹

K. ATATÜRK

¹ Kaynak: <https://www.vgm.gov.tr>, Erişim tarihi: 30Mart 2019.

1 Mart 1339 (1923) T.B.M.M.'nin 4.Toplantı Yılına Açarken

Efendiler,

Geçen sene zarfında Evkaf Vekâleti; dini ve hayri yapıların tamir ve inşaatında oldukça mühim bir faaliyet göstermiştir. Yapılan tamirler, yurdun çeşitli yerlerinde olmak üzere toplam; 126 cami ve mescit ile 31 medrese ve mektep, 22 suyolu ve çeşme, 175 akar ve 26 hamama ulaşmıştır.

339 senesinde İstanbul'a ait olup, şimdiye kadar teşkilâtsizlik yüzünden ihmal edilen bentlerin tamirâtı ciddiyetle göz önüne alınarak; bu hususta bir kanun tasarısı hazırlanıp, Türkiye Büyük Millet Meclisine sevk edilmiştir ve adı geçen Kanunun Yüce Meclis tarafından kabulü halinde İstanbul'da susuzluk tehlikesine maruz kalan halk ve dinî yapıların su ihtiyacı mümkün olduğu kadar azaltılacaktır.

Toplamı önemli bir miktara ulaşan vakıflar giderlerinin hiçbir denetime tutulmadan harcanması uygun olmadığı gibi, devamlı olarak halk tarafından yapılan şikâyetlerin bir an önce tetkiki mümkün olmadığından, yeniden Teftiş Kurulu oluşturulması bütçeye konmuştur.

Aylık 25, 50 kuruş gibi küçük bir ücretle hizmetlerini yürütmekte olan din görevlilerinden 487 kişinin maaşlarına şimdiye kadar 13006 lira zam yapılmış ve bu sene içinde bir o kadar lira zam kararlaştırılmıştır.

Efendiler,

Geçen sene arz etmiştim. Bu sene de tekrara mecburum ki, vakıflar konusu mühimdir. Memleket ve milletin hakiki menfaati yönünden tetkik ve günün gereklerine uygun bir şekilde çözülmesi lâzımdır, çok gereklidir."²

K. ATATÜRK

Telgraf

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine,

Son inceleme gezilerimde çeşitli yerlerdeki müzeleri ve eski sanat ve medeniyet eserlerini de gözden geçirdim.

1.İstanbul'dan başka Bursa, İzmir, Antalya, Adana ve Konya'da bulunan müzeleri gördüm. Bunlarda şimdiye kadar bulunabilen bazı eserler muhafaza olunmakta ve kısmen de yabancı uzmanların yardımıyla tasnif edilmektedir. Ancak memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz hazineler halinde yatmakta olan eski uygarlık eserlerinin ilerde tarafımızdan ortaya çıkarılarak ilmî bir şekilde koruma ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden çok harap bir halde olan abidelerin korunmaları için Müze Müdürlüklerine ve kazı işlerinde kullanılmak üzere (arkeoloji) uzmanlarına şiddetle ihtiyaç vardır. Bunun için Maarifçe yurt dışına öğrenime gönderilecek öğrencilerden bir kısmının bu konuya ayrılmasının uygun olacağını düşünmekteyim.

2.Konya'da asırlarca devam etmiş ihmaller sebebiyle büyük bir tahribat içinde bulunmalarına rağmen, sekiz asır evvelki Türk medeniyetinin gerçek mimarî şaheserleri sayılacak kıymette bazı binalar vardır. Bunlardan bilhassa Karatay

² Kaynak: <https://www.vgm.gov.tr>, Erişim tarihi: 30Mart 2019

Medresesi, Alâeddin Câmii, Sahip Atâ Medrese Cami ve Türbesi, Sırçalı Mescit ve İnce Minareli Cami derhal ve acele olarak onarıma muhtaç bir durumdadırlar. Bu tamirin gecikmesi ve abidelerin tamamen ortadan kalkmasına sebep olacağından, öncelikle asker tarafından kullanılanlarının boşaltılmasını ve tamamının uzman kişiler kontrolünde onarımının temin edilmesini rica ederim.³

K. ATATÜRK

---

³ Kaynak: <https://www.vgm.gov.tr>, Erişim tarihi: 30Mart 2019

4.4.Vakıf Çeşitleri

4.4.1. Mazbut Vakıflar

Cumhuriyet dönemi öncesinde kurulmuş olan fakat Vakfiyesi gereği yönetecek kimse kalmadığı için hayır amaçlı hizmetlerini yapabilmesi fiilen ve kanunen olanaksızlaşmış olduğu için; Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yaşattığı, yönettiği, temsil ettiği vakıflara mazbut vakıflar denir. Evvela 200.000'denfazla olan bu vakıflardan zamanımıza 41.550 tanesi ulaşmıştır.

Vakıflar Kanunu'na göre Genel Müdürlük tarafından idare edilecek olan ve temsil edilecek olan vakıflar ile ilgili 743 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten evvel kurulmuş olan ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'na göre Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilen vakıflar "Mazbut Vakıf" diye tanımlanmaktadır (Özdamar, vd., 2007, s. 154).

Mazbut vakıflar ve Mazbut vakfın özellikleri ile ilgili esaslar Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından belirlenmektedir.

Galle Fazlası

Mülhak vakıflarda ve mazbut vakıflarda, vakfa ait olan hayrat ve akarların bakımı ve onarımı ile vakfiyelerinde bulunan hayır hizmetleri yerine getirildikten sonra artan miktar "Galle Fazlası" olarak adlandırılır.

İntifa Hakkı

Vakıfların, vakfiyelerinde bulunan şartlar gereğince ilgililere bırakılmış galle fazlaları ve haklara "İntifa Hakkı" denir.

İhtiyat Akçesi

Vakfın hayrat ile akarlarının onarımını ve bakımını karşılamak üzere brüt gelirinden ayrılan kısma "İhtiyat Akçesi" adı verilir. Vakıflar yönetmeliğinin 54/1 maddesince mazbut vakıflarda brüt gelirden %15 oranında ihtiyat akçesi ayrılır.

Yönetim ve Temsil Masrafı

İntifa hakkına konu mazbut vakıflar ile Genel Müdürlük tarafından geçici olarak yönetilen vakıfların yıllık gayrisafi gelirlerinin %20' si yönetim ve temsil masrafı olarak Genel Müdürlük bütçesine gelir kaydedilir.

Mazbut Vakıflarda Galle Fazlası

Başvuru şekli:

Vakıf evlatları veya ilgilileri dilekçe ile vakfiye şartı gereği vakıf evladı veya ilgilisi olduğunu ve galle fazlası almaya hak kazandığını gösteren mahkeme kararıyla;

- İlgili bölge müdürlüğüne başvuru yaparlar.
- Kesinlik kazanmış mahkeme kararı ile vakıf evladı veya ilgilisi olduğunu kanıtlayanların vakfiye şartına göre galle fazlası almaya hak kazanmış evlatlardan ayrıyeten mahkeme kararı talep edilmez, vukuatlı nüfus kaydı esas alınarak işlem yapılır.
- Vakfiyede batın tertibi veya buna benzer başka bir şart varsa, bu şartın mahkeme kararıyla kanıtlanması gerekmektedir.

Galle Fazlasının Hesabı

- Mahkeme kararıyla galle fazlası almaya hak kazanan vakıf evladı ya da ilgilisi olan vakıflarda; hayır şartı giderleri, %15 ihtiyat akçesi, hayır şartı giderleri, vakıf için yapılan diğer giderler ile tevliyet ücreti, temsil ve yönetim payı vakfın gayri safi gelirinden karşılandıktan sonra arta kalan miktardan vakıf evlatlarına veya ilgililerine verilecek galle fazlası tespit edilir.
- Galle fazlası hesaplanırken o senenin gelirinin tamamına bakılır.
- Vakfın bakıma ve onarıma ihtiyacı olan gayrimenkulü var ise, o sene için elde edilen gayri safi gelirinden idare ve temsil payı ya da tevliyet masrafı ile hukuki giderler alındıktan sonra geriye kalan miktar bakım ve onarıma ayrılır.

Galle Fazlasının Ödenmesi

- Vakıf evladı ya da ilgililerinin galle fazlasını almaya hak kazandıkları tarih ilk derece mahkemesi karar tarihidir, galle fazlası ödemesi mahkeme neticesinin kesinleşmesinin arından yapılır.
- Mazbut vakıflarda galle fazlası, Genel Müdürlüğün onayının ardından 15 gün içinde yıllık olarak ödenir.

- İntifa hakkı ödemeleri yapıldıktan sonra ilk defa başvurulara o yıl ödeme yapılmaz. Ancak hak kazandığı yılın veya yılların evlat hissesi, mahkeme kararının kesinleşmesini müteakip ödenir (Uluç, 2008: 24).

Galle Fazlasının İstenmemesi

Emanet hesabına alınan galle fazlaları, alacağın oluştuğu tarihten başlayarak beş yıl içerisinde istenmemesi durumunda vakfının hesabına gelir olarak kaydedilir.

4.4.2. Cemaat Vakıfları

Cumhuriyet dönemi öncesinde Türk vatandaşlarından gayrimüslim olanların kurduğu hayır kurumlarıdır cemaat vakıfları. Vakıflar Genel Müdürlüğüne 1936 senesinde hazırladıkları beyannameler ile buradaki kütüğe tescilleri ve kayıtları gerçekleşmiştir. Böylelikle, cemaatlerin kurduğu bu hayır kuruluşları "vakıf" olarak kabul görmüştür.

Cemaat vakıfları 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 3. maddesine göre "Vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye'deki gayrimüslim cemaatlere ait vakıflar" şeklinde tanımlanmıştır. Bu vakıflar, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 4. maddesine göre ayrı ayrı özel hukuk tüzel kişisi olup; 6. maddesine göre de kendi mensuplarının seçtiği yönetim kurulları tarafından yönetilirler.

Türk Medeni Kanunu'nca bir cemaati desteklemek gayesi ile vakıf kurulması olanaklı olmadığı için; cemaat vakfi kurulması da yasal olarak olanaklı değildir.

Bu vakıflar yönetim kurulunun alacağı kararla mal edinebilir ve bu malları istedikleri şekilde değerlendirebilirler (Kira, intifa, üst hakkı vb.).

Başlangıçta cemaat vakıflarının olan mallar ile haklar, vakıf idaresinin başvurusuyla, eğer haklı nedenleri var ise, Denetim Makamının da fikri alınarak mahkeme kararıyla, sonradan edindikleri hakları ile malları ise bağımsız ekspertiz kuruluşları tarafından hazırlanacak rapora göre vakıf yetkililerinin kararıyla paraya dönüştürülebilir ya da daha faydalı olanları ile değiştirilebilir.

Eğer vakıf idaresinin talebi olursa, Cemaat vakıflarının, bir kısmı ya da tamamı hayrat olarak değerlendirilmeyen gayrimenkulleri, Meclis kararıyla; o cemaatin başka bir vakfına tahsis edilebilir ya da başka bir vakfının akarına çevrilebilir.

Tıpkı diğerk vakıflarda olduğu gibi cemaat vakıflarının da denetimini Vakıflar Genel Müdürlüğü yapmaktadır.

Cemaat Vakıflarıyla İlgili Yapılan Düzenlemeler

Lozan Antlaşması ile Türkiye'deki azınlıkların hakları koruma altına alınmıştır. Bu dikkate alınarak; 1935 Aralık'ta yürürlüğe konan 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'na göre 1936 senesinde vakıflar yönetimine hesap vermemiş bulunan tüm mütevellî heyetlerine ya da mütevellîlere³ ay müddet tanınarak beyanname vermeleri talep edilmiştir. "1936 Beyannamesi" adındaki bu beyannamelerde amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli mevkuat açıklanmış ve akarları ile hayratları gösterilmiştir. Bu beyannameleri düzenleyip veren vakıfların tüzel kişilikleri, bugünkü kanunlarda kendi cemaatlerinin mensupları tarafından seçilen idarecilerle yönetildiklerinden dolayı "cemaat vakfı" şeklinde tanımlanmaktadır. Tapudaki kayıtlı olan mülk sahibinin kim olduğu dikkate alınmaksızın 1936 Beyannamesine göre, beyannamelerinde beyan ettikleri bütün gayrimenkullerin tapuda kendi adlarına tescil edilmelerine olanak tanımıştır. Bu düzenleme sayesinde Lozan Antlaşması'nda azınlık olarak haklar kazanan cemaatler sundukları beyanname neticesinde cemaat vakfı olarak nitelendirilmişlerdir. Aynı zamanda da sahip oldukları gayrimenkulleri tapuda kendi üstlerine kaydetme olanağına sahip olmuşlardır (Özkaya, 2012: 140).

1936 yılından başlayarak 1974 senesine kadar cemaat vakıfları bağış, satın alma ve vasiyet yoluyla gayrimenkuller edinmişlerdir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 1974 yılı kararı neticesinde cemaat vakıfları tarafından 1936-1974 seneleri arası bağış, satınalma ve vasiyet yoluyla edinilen gayrimenkuller yeniden eski sahiplerine verilmiş, bu malların bir kısmı Hazineye, üçüncü şahıslara ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçmiştir.

Hem 1936 yılından sonra edindikleri gayrimenkullerin eski sahiplerine devredilmesi, hem de 1936 beyannamelerinde belirtilen gayrimenkullerin tapuya tescillerinde meydana gelen problemler ve benzer sorunları çözmek gayesi ile ilk kez 2003 senesinde AB uyum kanunları dahilinde düzenleme gerçekleştirilmiştir (Bozkuş, 2009: 45).

1936 senesinde; hazırladıkları beyannamelerle Vakıflar Genel Müdürlüğündeki kütüğe kayıtları ve tescilleri yapılmıştır. Böylelikle cemaatlerin kurdukları bu hayır kuruluşları "vakıf" olarak tanınmıştır. Bunların hepsi 161 tanedir. Türk Medeni Kanunu'nca herhangi

bir cemaati desteklemek için vakıf kurulması olanaklı olmadığı için; yeni cemaat vakfı kurulması kanunen olanaklı değildir.

4.4.3. Yeni Vakıflar

Türk Medeni Kanunu'na göre tüzel veya gerçek kişilerin yeterli hak ve malları belirli ve devamlı bir amaca özgü kılmalarıyla kurulan vakıflardır. Bu vakıflar 5083 tanedir.

Türk Medeni Kanunu, Vakıflar Kanunu ve Vakıflar Yönetmeliğinde yeni vakıfların işleyiş ve kuruluşlarıyla ilgili hükümler bulunur ve öbür ilgili mevzuatta da hükümler vardır.

Vakıf, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 101. maddesinde "gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları" şeklinde tanımlanmıştır.

Böyle bir tanımlamadan da anlayacağımız gibi vakfı meydana getiren en mühim iki öge şunlardır; vakfedilecek bir malvarlığı ve bunun özgüleneceği gayedir.

Vakfın gayesi hem kanuna uygun olmalı hem belirli ve anlaşılabilir olmalı hem de devamlılığı olmalıdır.

Cumhuriyetin Anayasa ile belirlenmiş olan niteliklerine aykırı ve Anayasanın ana prensiplerine, kanuna, ahlâka, millî menfaatlere ve millî birliğe uygun olmayacak şekilde ya da belli bir ırkı veya cemaat üyelerini desteklemek gayesiyle vakıf kurulamaz.

Kurulacak vakfa özgülenecek olan malvarlığı bu vakfın gayesini gerçekleştirmesine yeterli gelmeli, vakfın gayesini ya da vakfın bekasını olanaksız hale getirmemelidir.

Vakıflar tüzel ya da gerçek kişiler tarafından kurulabilirler. Eğer vakfın kurucusu gerçek kişi ise bu kişinin Türk Medeni Kanunu'nda belirlenen fiil ehliyetinin olması gerekir. Eğer kurucu tüzelkişi ise sadece fiil ehliyetinin olması yetmez aynı zamanda kuruluş statüsünde vakıf kurabileceği ve vakfa malvarlığı özgüleyebileceği hükmünün bulunması gerekmektedir.

Vakıflar özel hukuk tüzelkişisidirler. Türk Medeni Kanunu'nun 48. maddesinde bulunan bütün yetkilere ve haklara sahiptirler. Vakıflar Genel Müdürlüğü vesayet makamı değil, denetim makamıdır (Uluç, 2008: 24).

Kuruluş şekli

Vakıf kurma iradesi, noterde düzenleme şeklinde yapılacak bir resmî senetle veya ölüme bağlı tescilinin sağlanması gereklidir. Vakıf, ikamet yeri mahkemesi tarafından tutulan

sicile tescil sonucunda tüzel kişiliğe sahip olur.

Bir temsilci aracılığı ile resmî senetle vakıf kurma işi yapılabilir. Fakat, temsil yetkisinin noter tarafından hazırlanmış bir belgeyle verilmesi ve bu belgede vakfın gayesi ile özgülenecek hakların ve malların belirlenmiş olması gerekmektedir.

Vakıf senedinin içeriği;

Türk Medeni Kanunu'nun 106'ncı maddesine göre, vakfın adının, vakfın gayesinin, bu gayeye özgülünen hak ve malların, vakfın örgütlenme ve idare şeklinin bir de yerleşim yerinin vakıf senedinde belirtilmesi zaruridir.

- Vakfın adı; adaba, hukuka, ahlaka uygun olmalı ve vakfın gayelerine uygun olmalıdır. Vakfın gayesi hususunda üçüncü kişileri yanıltacak ya da farklı çağrışımlar yapacak isimler verilemez. Başka bir kamu kurumlarının ya da kuruluşlarının ismi verilemez.
- Vakfın gayesi; kanunlara uygun olmalı, belirli olmalı, anlaşılabilir olmalı ve devamlılık söz konusu olmalıdır.
- Vakıfa özgülünen hak ve mallar; vakfın kurucusuna ait olmalı ve hiç olmazsa başlangıç olarak gayesini gerçekleştirmeye yetecek kadar olmalıdır.

Eğer özgülünen malvarlığı nakitse bu paranın vakıf adına Türkiye'de bulunan bir bankaya vakfi kuranlardan birinin hesabına yatırıldıktan sonra, vakıf adına bloke edilip dekontunun tescil başvurusu yapılan mahkemeye ibrazı, gayrimenkul veya menkul bir malvarlığıysa mahkeme tarafından değer tespitinin yaptırılması ve ilgili sicillerine (tapu sicili, trafik sicili gibi) vakıf adına tescili yapılmalıdır.

Vakıf kurulurken vakfa özgülünen hak ve mallar vakıf tüzelkişiliğine geçer (Ozanoğlu, 2006: 37).

- Organları; Her vakfın bir idare organı olması mecburidir. Vakıf işlerinin yürütülmesinin kolaylaşması için, gayesine ve yaptığı faaliyetlere uygun bir şekilde yönetim organı, mütevelli heyeti ve de denetim birimi olması münasiptir.

Onur kurulu, çalışma kurulu, araştırma kurulu gibi vakfın idaresiyle ilgisi bulunmayan kurulların vakıf organları dahilinde bulunmaması gerekir.

Eğer vakfın organlarının kişi sayısı, toplantı ve karar yeter sayıları senet metninde

gösterilirse, vakıf organlarının vazifeleri ve yetki sınırları yeteri kadar belirtilirse, vakfın işleyişinde oluşabilecek problemler engellenmiş olur (Sungurbey, 2001: 142).

Kamu görevlileri vazife unvanlarını kullanarak vakıf organlarında görev yapamaz.

- Vakfın yerleşim yeri; adından da anlaşıldığı gibi vakfın faaliyetlerini işlettiği merkezin bulunduğu yerdir. Bu adresin vakıf senedinde açık ve ayrıntılı bir şekilde belirtilmesi mecburidir.

Vakfın Tescili

Vakfın tescili için açılan davada mahkeme tarafından vakfın tesciline ya da davanın reddine ilişkin alacağı karar, tebliğ tarihinden itibaren 1 ay içinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü ya da başvuran tarafından temyiz edilebilir.

Vakfın kurulmasını engel olan herhangi bir sebep olması durumunda, Vakıflar Genel Müdürlüğü ya da ilgililer aynı şekilde iptal davası açabilirler.

Tesciline karar verilen vakıf, vakfın yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil edilir.

Yerleşim yeri mahkemesinin yapacağı bildirim üzerine vakıf, Vakıflar Genel Müdürlüğüne merkezi sicile kayıt olunur ve Resmî Gazete ile ilân olunur.

Vakfın Kuruluşundan Sonra Yapılması Gereken İşlemler:

3628 sayılı Mal Bildiriminde bulunulması Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununa göre, vakıfların yönetim kurulunda vazifeliler Vakıflar Genel Müdürlüğüne mal bildirimini yapmak zorundadırlar.

Yönetim Kurulu üyeliğine seçilme halinde, göreve başlama tarihini izleyen bir ay içinde, görevin sona ermesi halinde, ayrılma tarihini izleyen bir ay içinde verilmesi zorunludur.

Vakıfların, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile yapılacak işlerinde öncelikle bağlı oldukları Vakıflar Bölge Müdürlüğü aracılığıyla yazışma yapmaları lazımdır, vakıfların direkt olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü ile yaptığı yazışmalar işleme tabi tutulmamaktadır (Uluç, 2008: 24).

Vakıflarda Vergi Muafiyeti

4962 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Vakıflara Vergi Muafiyeti Tanınması Hakkında Kanunun 20nci maddesinde, “Gelirlerinin en az üçte ikisini nevi itibarıyla genel,

katma ve özel bütçeli idarelerin bütçeleri içinde yer alan bir hizmetin veya hizmetlerin yerine getirilmesini amaç edinmek üzere kurulan vakıflara, Maliye Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınabilir. Bunların vergi muafiyetinden yararlanması ve muafiyetlerinin kaybedilmesine ilişkin şartlar, usul ve esaslar Maliye Bakanlığınca belirlenir” hükmü yer almıştır (Aydın, 2006: 37).

Maliye Bakanlığının Vakıflara Vergi Muafiyeti Tanınması Hakkında Genel Tebliğ (Seri No:1)’de bu konudaki usul ve esaslar belirlenmiştir.

Yabancıların Vakıf Kurması

Türkiye’de yabancılar kanuni ve fiili müttekabiliyet esasına göre yeni vakıf kurabilirler. Fakat yeni vakıfların idare organlarındaki vazifeli olanların çoğunun Türkiye’de yerleşik halde olması gerekmektedir.

Yabancı Vakıfların Türkiye’de Şube Açması

Türkiye’de yabancı vakıfların şube açması Dernek Kanunu ve Dernekler Yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Bunun için İçişleri Bakanlığına başvuru yapılır (Uluç, 2008: 24).

VAKIFLARIN TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI
(31.12.2017)

- **Mülhak Vakıf Sayısı** : **259 Adet**
- **Cemaat Vakıf Sayısı** : **167 Adet**
- **Esnaf Vakfı** : **1 Adet**
- **Yeni Vakıf Sayısı** : **5.083 Adet**
- **Yurtdışında Kurulan Vakıfların Türkiye'deki Şube/Temsilcilik Sayısı (Yabancı Vakıflar)** : **22 Adet**

Yeni Vakıflar	{	- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları	: 1.000 Adet,
		- Çevre Koruma Vakıfları	: 16 Adet,
		- Diğer Yeni Vakıflar (Çok amaçlı vakıflar)	: 4.067 Adet.

Yeni Vakıflar Kapsamında;

* Sandık Vakıfları Sayısı	:	26 Adet
* Personeline Yardım Amacıyla Kurulan Vakıf Sayısı	:	91 Adet
* Kamu Vakfı Sayısı (Sosyal Yard. ve Day.Vakf.Harıç)	:	548 Adet
* Vakıf Üniversitesi Sayısı	:	76 Adet
* Vakıf Meslek Yüksek Okulları	:	8 Adet
* Vergi Muafiyeti olan Vakıf Sayısı	:	268 Adet
* Kâr Amaçlı Kuruluş Sayısı	:	1.409 Adet

Resim 4.11. Vakıflar Genel Müdürlüğü Kayıtlarında Türlerine Göre Vakıf Türleri Dağılımı Bilgi Sayfası (Kaynak: <https://www.vgm.gov.tr>, Erişim tarihi: 30Mart 2019)

4.4.4. Mülhak Vakıflar

Cumhuriyetimizden önce kurulmuş ve vakfeden şahsın soyundan gelen vakfın evlatları tarafından yönetilmesi, idare edilmesi şart koşulan vakıflardır. Günümüz (2019 yılı) itibariyle mülhak vakıf sayısı 257 adettir.

Sosyal yaşamımızda önemli bir yer tutan vakıflar, İslamiyet'in kabulünden sonra daha fazla gelişmiş, Osmanlı zamanında, bugünkü modern devletimizin üstlenmiş olduğu bir çok görevi, vazifeyi başarı ile gerçekleştirmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra Medeni Kanun'un kabul edilmesiyle beraber, vakıflar; Türk Medeni Kanunu'nun öncesinde ve sonrasında kurulan vakıflar olarak ayrılmıştır. Mülhak vakıfların tarihi Osmanlı zamanına dayanmasından ötürü Medeni Kanunu'ndan önce kurulmuş olan vakıflardandır.

5737 sayılı Vakıflar Kanununa istinaden, kaldırılmış olan 743 Sayılı Türk Kanunu

Medenisi'nin yürürlüğe girdiği tarihten önce kurulmuş ve yönetimi, idaresi vakfedenlerin ailesinden, soyundan gelenlere, o vakfın evlatlarına şart koşulmuş vakıflara mülhak vakıf denilir.

Mülhak vakıflar, Anayasamıza aykırılık, tezatlık oluşturmeyen vakfiye şartlarına göre Vakıflar Meclisi tarafından belirlenen, atanacak mütevelliler eliyle idare edilir ve temsil edilir. Vakıf mütevellileri kendilerine yardımcı atayabilirler. Mülhak vakıf mütevellilerinde aranan şartlar ile yardımcılarının özellikleri Vakıflar Yönetmeliği'nce düzenlenir. Vakfiyede belirtilen koşulları taşımamaları sebebiyle kendilerine yöneticilik verilmeyenler bu şartları elde edinceye kadar, veya yaşı 18 den küçük olanlar ile kısıtlanmış olanlar fiili ehliyetlerini kazanıncaya kadar, vakıf işleri ve idaresi Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından temsilen yönetilir, temsilen yürütülen vakıfların yıllık gelirin %20'si Temsil ve Yönetim masrafı olarak Genel Müdürlük bütçesine gelir kaydedilir. Ayrıca tevliyet ücreti kesintisi olmaz.

Birçok mülhak vakıfta vakfiyesine istinaden vakıf gelirlerinden galle fazlası vakıf evlatlarına ödenir. Mahkeme kararına göre; galle fazlası almaya hak kazanmış olan vakıf evlatlarına, kesinleşmiş mahkeme kararından sonra ilk derece –yerel- mahkeme kararı tarihinden itibaren paylarına düşen miktar, aynı yıla ait kesin hesabın onaylanmasından sonra 15 gün içinde kendilerine ödenir.

5737 sayılı Vakıflar Kanununda, vakıf mütevellisi olamayacaklar tanımlanmış olup, bu suçların birinden mahkûmiyet almış olanlar vakıf yöneticisi olamaz, seçildikten sonra bu suçlardan mahkûm olanların mütevelliliği sona erer.

Vakıf mütevellileri vakfın amacına ve yürürlükteki kanun ve mevzuatlara uymak zorundadır. Bunlara uymayan vakıf mütevellileri hakkında, Denetim Makamınca getirilen, görevden alınması teklifi, Vakıflar Meclisince görüşülür, meclisin aldığı karara göre mahkemeye başvurulur. Mahkeme kararı sebebiyle görevden alınan vakıf mütevellileri Vakıflar Meclisi üyesi olamazlar.

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan tebligata rağmen kanun gereğince istenen bilgi, belge ve beyannameleri zamanında vermeyen veya gerçeğe uygun olmayan beyanda bulunan vakıf mütevellilerine her bir eksiklik ve yanlışlık için idari para cezası tahakkuk eder.

Mülhak vakıfların sahip olduğu akar taşınmazların taviz ve satış bedelleri ve yıllık safi gelirlerinden %15 nispetinde kesilen ihtiyat akçesi tutarı ile satın alınacak mülkler, gayrimenkuller, trampa ile edinilecek veya yeniden yaptırılacak taşınmazlar, kendi vakıfları adına tapuya tescil ettirilerek Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtlarına işlenir. Vakıflar adına kayıtlı taşınır ve taşınmaz vakıf kültür varlıklarının; bakım, onarım ve restore edilmesi, yaşatılması, çevre düzenlemesi ve kamulaştırılması dahil Genel Müdürlüğün kontrolünde gerçek ve tüzel kişilerin kendileri tarafından yapılacak bağış ve yardımlar, harcamalar ile sponsorluk harcamalarının tamamı Kurumlar ve Gelir Vergisi matrahından düşülür.

Kurulduktan sonra veya kuruluşunda vakıflara bağışlanan taşınmaz ve taşınır mallar Veraset ve İntikal Vergisinden muaftır. Mülhak vakıfların sahibi olduğu hayrat olarak kullanılması mümkün olmayan taşınmazlar; vakıf yöneticisi veya temsilen yönetilen mülhak vakıflarda Bölge Müdürlüğünün talebi üzerine Meclis kararı ile amaç doğrultusunda aynı veya benzer başka bir hayrata dönüştürülebilir, akara devredilebilir veya paraya çevrilebilir. Bu paralar aynı surette diğer bir hayrata tahsis olunur. Aynı vakıf içerisindeki dönüştürme veya devirlerde bedel ödenmez. Mülhak vakfa ait hayrat taşınmazın tahsisi Vakıflar Meclisi kararı ile yapılır.

Tahsis edilen taşınmaz mallar; ticari bir faaliyette kullanılmamalıdır, tahsise aykırı kullanımın belirlenmesi durumunda Vakıflar Genel Müdürlüğünün talebi üzerine taşınmaz, bulunduğu yerin mülki amirliğince boşaltılır.

Vakıfların hayrat taşınmazları rehin edilemez, haczedilemez. Bu taşınmazlarda mülkiyet ve irtifak hakkı için kazandırıcı zaman aşımı işlemez. Mülhak vakıflarda vakıf idaresine açılan mülkiyet ve intifa hakkı iddiasına benzer davalarda, vakıf yönetimi ile Genel Müdürlük birlikte hasım gösterilir. Mülhak vakıfların, vakfiyelerindeki koşulların yerine getirilmesine fiilen veya hukuken imkân kalmaması durumunda; vakfedenin iradesine aykırı olmamak şartıyla vakıf mütevellisinin teklif etmesi üzerine bu şartları değiştirmeye; hayır şartlarındaki parasal değerleri güncel vakıf gelirlerine uyarlamaya Vakıflar Meclisi yetkilidir.

Gelir Uyarlama cetvellerinde belirli giderler ve belirsiz giderler yer alır.

Belirli Giderler: Vakfiyede yapılması şart koşulmuş hizmetlerdir (vakfiyede harcama koşulları belirtilmiş giderler).

Belirsiz Giderler: Vakfiyede tahsisatı yazılı olmayan şartlar ile ödenmesi yasalara göre belirlenen ve vakfın yaşaması, imar ve ihyası için yapılan zorunlu masraflardır (Sigorta,

aydınlatma, ısıtma, tamir, kurban, helva, yemek, ihtiyat akçesi, telefon, mahkeme masrafı, vergi, icra gibi).

Mülhak vakıflar da diğer vakıflarda olduğu gibi Vakıflar Genel Müdürlüğünün teftişine, denetimine tâbidir.

	Vakıf Adı	İl İlçe
1	Alaybeyi Miralay Silahdar Kürt Ahmed Bin Ahmed Vakfı	Adana / Çukurova
2	Arıkzade Elhac Ali Efendi Bin Mehmed Ağa Bin Ali Vakfı	Adana / Seyhan
3	Dergahı Ali Kapıcıbaşlarından Elhac Hasan Ağa Bin Ahmed Vakfı	Adana / Seyhan
4	Hacce Zeliha Hatun Binti Mustafa Ağa Bin Abdullah Vakfı	Adana / Seyhan
5	Savcızade Elhac Mustafa Ağa Bin Savcı Vakfı	Adana / Seyhan
6	Sunullahzade Mustafa Bin Molla Ali Vakfı	Adana / Çukurova
7	Edirne Kadısı Esbak Medine Kadısı Muharrem Efendi Bin Mustafa Vakfı	Afyonkarahisar / Merkez
8	Turunçzade Mustafa Ağa Bin Ali Vakfı	Afyonkarahisar / Merkez
9	Turunçzade (Turunçoğlu Turunçzade) Beyefendi Ali Bey Bin Mustafa Bey Vakfı	Afyonkarahisar / Merkez
10	Cidde Muhafızı Rahtuvan Mehmed Paşa Vakfı	Amasya / Merkez
11	Melekzade Elhac (Melikzade) İsmail Bin Derviş Mehmed Vakfı	Amasya / Gümüşhacıköy
12	Ankara Beylerbeyi Karaca Ahmed Paşa Vakfı (Karaca Ahmed Paşa Karaca Bey Bin Abdullah)	Ankara / Çankaya
13	Hacı Nebizade Esseyyid Mustafa Ağa Bin Mehmed Vakfı	Ankara / Çankaya
14	Ayan Ağa Elhac Mehmed Ağa Bin Ebubekir Ağa Vakfı	Antalya / Muratpaşa
15	Elhac İbrahim Bin Mehmed Ve Esseyyid Elhac Ebubekir Bin Mehmed Vakfı	Antalya / Muratpaşa
16	Güldalı Hatun Binti Mehmed Vakfı	Antalya / Muratpaşa
17	İskender Paşa Zaviyesi Şeyhi Galata Mevlevihanesi Şeyhi Adem Efendi Bin Mehmed Çavuş Vakfı	Antalya / Muratpaşa
18	Mora Valisi Ve Muhafızı Şeyhülharem Serçavuşanı Dergahı Ali Elhac Ebubekirpaşa Bin İbrahim Ağa Vakfı	Antalya / Muratpaşa
19	Aminzad (Eminzade) Elhac Hasan Efendi Bin Mehmed Efendi Bin Mehmed Efendi Bin Amin Mehmed Vakfı	Aydın / Merkez
20	Atçalı Elhac Mahmud Ağa Bin Hüseyin Ağa Bin Mahmud Ağa Vakfı	Aydın / Efeler
21	Aydın Miralay Hüseyin Ağa (Hüseyin Bey) Vakfı	Aydın / Sultanhisar
22	Ayşe Hanımının Pederi Alaybeyizade Mehmed Bey Bin Hüseyin Bey Vakfı	Aydın / Sultanhisar

23	Cihanzade Kapucubaşı Hüseyin Bey Bin Mustafa Bey Vakfı	Aydın / Merkez
24	Cihanzade Kerimesi Ümmügülsüm Binti Abdulaziz Vakfı	Aydın / İncirliova
25	Cihanzade Mehmed Bey Bin Mustafa Ağa Vakfı	Aydın / Merkez
26	Dürükzade Hüseyin Ağa Bin Mehmed Ağa Vakfı	Aydın / Merkez
27	Elhac İbrahim Bey Bin Halil Bey Ve Zevcesi Cihanzade Kerimesi Rabia Hanım Binti Mustafa Bey Vakfı	Aydın / Merkez
28	Elhac Kestelli (Sobucalı) Ahmed Bin Mehmed Vakfı	Aydın / Nazilli
29	Hacı Çolak Veli Ağa Vakfı	Aydın / Sultanhisar
30	Hacı Halil Paşa Bin Eyyub Sabri Bin Ali (8121/1) Vakfı	Aydın / Söke
31	Hacı Halil Paşa Bin Eyyub Sabri Bin Ali (8121/2) Vakfı	Aydın / Söke
32	Hacı İsmail Ağaoğlu Hacıaliobalı Mehmed Ağa Bin İsmail Vakfı	Aydın / İncirliova
33	Hacı Molla Ali Vakfı	Aydın / Sultanhisar
34	Hamza Balizade Elhac İbrahim Bey Bin Hüseyin Bey Vakfı	Aydın / Merkez
35	Hocazade Mustafa Efendi Vakfı	Aydın / Sultanhisar
36	Kuruhacızade Hacı Mehmet Ağa Vakfı	Aydın / Sultanhisar
37	Küçük Hüseyin Karısı Fatma Hanım Binti Hüseyin Vakfı	Aydın / Merkez
38	Mahmudzade Elhac Ali Ağa Bin Hüseyin Bin Mahmud Ağa Bin Hüseyin Ağa Bin Mahmud Ağa Vakfı	Aydın / Efeler
39	Süllelioğlu Hacı Mustafa Zevcesi (Silleli) Hafize Hanım Binti Ahmed Vakfı	Aydın / Germencik
40	Şekerzade Elhac İsmail Bin El Hac Mustafa Vakfı	Aydın / Merkez
41	Veli Ağazade Fatma Binti Ahmed Vakfı	Aydın / Sultanhisar
42	Abdulhay Efendi Zevcesi Saliha Zeliha Hanım Binti Ahmed Reşit Ağa Vakfı	Balıkesir / Merkez
43	Alemizade Mustafa Ağa Bin Ali Ağa Vakfı	Balıkesir / Edremit
44	Balıkesir Müftüsü Müderris Es Seyyid Elhac Ali Şuuri Efendi Bin Ali Efendi Bin Mehmed Efendi Vakfı	Balıkesir / Karesi

45	Cansizzade Elhac Mehmed Ağa Bin Hüseyin Vakfı	Balıkesir / Havran
46	Çaplızade (Çepeloğlu) Mehmed Ağa Bin Hasan Vakfı	Balıkesir / Karesi
47	Elhac Ahmed Raşid Ağa Kerimesi Münevvere Hanım Binti Ahmed Raşid Ağa Vakfı	Balıkesir / Karesi
48	Elhac Raşid Ağa Bin Şakir Ağa Ve Zevcesi Münevver Hanım Binti Hüseyin Vakfı	Balıkesir / Burhaniye
49	Hacı Nasuh Ağa Bin Ahmed Vakfı	Balıkesir / Burhaniye
50	Kargavi Elhac Mehmed Ağa Bin Mustafa Vakfı	Balıkesir / Karesi
51	Koca Mehmedzade Mehmed Emin Ağa Bin Mustafa Vakfı	Balıkesir / Karesi
52	Maltızoğlu Haşim Karısı Ayşe Hatun Binti Mustafa Bin Abdullah Vakfı	Balıkesir / Edremit
53	Meşayih Kadiriyyeden Elhac İshak Efendi Bin İshak Efendi Vakfı	Balıkesir / Karesi
54	Midilli Köle Köyünden Köleli Alime Hatun Binti Ebubekir Vakfı	Balıkesir / Edremit
55	Şemseddin Veli Evladından Şerefhan (Şerefiye Cami Ve Medresesi, Meydan Cami) Vakfı	Bitlis / Merkez
56	Sipahiler Ağası Kapıcıbaşlarından Reis Kethüdası Elhac Mustafa Ağa Bin Receb Ağa Vakfı	Bolu / Merkez
57	Yeni Valide Cami Vaizi Şeyh Vani Mehmed Efendi Bin Bestam (Mehmet Vani) Vakfı (Bursa)	Bursa / Merkez
58	Emir Melik Kasım Bey Bin İsfendiyar Bey Vakfı	Çankırı / Merkez
59	Seyyid Ahmet Efendi Vakfı	Çankırı / Merkez
60	Sünnetçizade Elhac Mustafa Ağa Bin Osman Bin Abdullah Vakfı	Çorum / İskilip
61	Usta Karapekmezolu Hüseyin Bin Musa Vakfı	Çorum / İskilip
62	Veliyüddin Ağa Bin Hüseyin (Veliyyüddin Paşa Bin Hüseyin) Vakfı	Çorum / Merkez
63	Çerkeszade Elhac Mehmed Ve Biraderi Elhac Ahmed Ukeyl Vakfı	Diyarbakır / Merkez
64	Eğilli Elhac Maksut Bey Bin İsfehan Bey Vakfı	Diyarbakır / Kayapınar
65	Esseyyid Hanilioğlu Mahmut Çelebi Bin Mehmed Efendi Verufekası Atike Hatun Binti Mehmed Efendi Vakfı	Diyarbakır / Sur
66	Hacı Mehmed Ağa Bin Abdulkerim Çelebi Vakfı	Diyarbakır / Sur
67	İpekzade Hacı Mustafa Çelebi Bin Mehmed Vakfı	Diyarbakır / Yenişehir

68	İskender Paşa Vakfı	Diyarbakır / Merkez
69	Kavası Kebir Hoca İsmail Bin Mehmed Vakfı	Diyarbakır / Merkez
70	Kavası Sagir Hoca Ahmed Bin Mehmed Vakfı	Diyarbakır / Merkez
71	Sabıkan Şam Trablus Beylerbeyi Ömer Paşa Vakfı	Diyarbakır / Yenişehir
72	Silahşöri Hassadan Semanzade Mehmed Tahir Ağa Vakfı	Diyarbakır / Sur
73	Şeyh Matar Vakfı	Diyarbakır / Sur
74	Şeyh Sadeddin Cübbavi Örfizade Eş Şeyh Es Seyyid El Hüseyini El Amidi Abdurrahman Bin Numan Vakfı	Diyarbakır / Yenişehir
75	Cemşid Bey Evladından Hasan Bey Bin Mehmed Bey Vakfı (Hüngüvet Köyü)	Elazığ / Palu
76	Hasan Bey Bin Mehmed Bey Ve Refiki Cemşid Bey Evladından Ali Bey Bin Süleyman Bey Vakfı (Kuşçu Köyü)	Elazığ / Palu
77	Palu Beyi Cemşid Bey Evladından Mehmed Bey Bin Süleyman Bey Vakfı (Bahçecik Köyü)	Elazığ / Palu
78	Palu Hakimi Cemşid Bey Bin Rüstem Bey (Cimşit Bey Bin Rüstem) Vakfı	Elazığ / Palu
79	Palu Hakimi Halil Bey Ve Rufakası Vakfı	Elazığ / Palu
80	Palu Umerasından Ömer Bin Osman Vakfı	Elazığ / Palu
81	Abdulvehhap Efendi Bin Osman Vakfı	Erzurum / Yakutiye
82	Alemdar Hüsnü Ağa Bin Osman Vakfı	Erzurum / Yakutiye
83	Aşçı Mahmut Ağa Bin Ahmed Vakfı	Erzurum / Yakutiye
84	Bala Mezunen Bilifta (Müftü) Kadızade Mehmed Efendi Vakfı	Erzurum / Yakutiye
87	Elhac El Ahishavi Mehmed Emin Ağa Bin Abuş Ve Akraları Vakfı	Erzurum / Yakutiye
88	Elhac Halil Ağa Bin Süleyman Ağa Vakfı	Erzurum / Merkez
89	Elhac Üveys Efendi Bin Mehmed Ve Rufekası Elhac Mehmed Kızı Fatma Hatun Binti Mehmed Vakfı	Erzurum / Yakutiye
90	Emini Gümrük Sabıkan Serbevabini Dergahı Ali İsmail Ağa Bin Hüseyin Vakfı	Erzurum / Merkez
91	Erzurum Kadısı Eş Şeyh Esseyyid Ömer Efendi Bin Mustafa Efendi Vakfı (3 Ayrı Vakıf Var İsim Farklı)	Erzurum / Yakutiye

92	Hacı İbrahim Efendi Bin Ahmet Efendi Vakfı	Erzurum / Yakutiye
93	Kacırzade (Gacırzade) Elhac Mehmet Efendi Bin Osman Efendi Vakfı	Erzurum / Yakutiye
94	Kırmacızade Serturnayi Ahmet Ağa Bin Ali Ağa Vakfı	Erzurum / Yakutiye
95	Mehmed Efendi Bin Osman Efendi (Mazlum Ağa Hanı Nısıf Hissesi Vs.) Vakfı	Erzurum / Palandöken
96	Pervizzade Mehmed Efendi Bin Perviz Efendi Vakfı	Erzurum / Yakutiye
97	Rukiye Hanım Binti İsmail Vakfı	Erzurum / Yakutiye
98	Saliha Hatun Binti Mustafa Ve Refikası Hamide Binti Murtaza Ağa Vakfı	Erzurum / Yakutiye
99	Sofuzade Hacı İsmail Efendi Bin Mehmed Vakfı	Erzurum / Yakutiye
100	Süleyman Ağa Bin Mehmed Zevcesi Hacce Güldeste Hatun Binti Abdullah Vakfı	Erzurum / Merkez
101	Antep Müftüsü Müderrisini Kiramdan Kozanizade Mehmed Arif Efendi Bin İshak Efendi Vakfı	Gaziantep / Şahinbey
102	Ayşebacı Elhac Ali Ağa Bin Mehmed Vakfı	Gaziantep / Şahinbey
103	Bazzade Afife Hatun Binti Hamid Bey Vakfı	Gaziantep / Şehitkamil
104	Bazzade Mehmet Arif Efendi Bin Ahmed Hamdi Vakfı	Gaziantep / Şahinbey
105	Böğrüdilik Hoca Arslan Bin Hızır Vakfı	Gaziantep / Şahinbey
106	Darendede Medfun Vezir Elhac Hüseyin Paşa Bin Yusuf (1131) Vakfı	Gaziantep / Şahinbey
107	Darendede Medfun Vezir Elhac Hüseyin Paşa Bin Yusuf (1141) Vakfı	Gaziantep / Şahinbey
108	Diyarbakır Emiri Mehmed Paşa Atiki (Azatlısı) Sinanuddin Yusuf Bin Abdulmuin Vakfı	Gaziantep / Şahinbey
109	Elhac Ebubekir Bey Bin Ali Vakfı	Gaziantep / Şahinbey
110	Elhac Hafız Efendi Bin İbrahim Efendi Vakfı	Gaziantep / Şehitkamil
111	Elhac Hüseyin Ağa Bin Mehmed Vakfı	Gaziantep / Şehitkamil
112	Elhac Kasım Ağa Bin Ahmet Ağa Vakfı	Gaziantep / Şehitkamil
113	Eşşeyh Mehmed Münip Efendi Bin Feyzullah Vakfı	Gaziantep / Şehitkamil
114	Fodlacı (Fazlacı Fadlacı) Hacı İsmail Ağa Vakfı	Gaziantep / Şahinbey

115	Gerçiklizade (Gerciğınlizade) İbrahim Efendi Bin Mehmed Efendi Vakfi	Gaziantep / Şehitkamil
116	Gögüş Elhac Hüsameddin Ve Oğlu Gögüş Elhac Ahmed Şemseddin Bin Hüsameddin Vakfi	Gaziantep / Şahinbey
117	Hacegi Zeyni Zeyneddin Hoca Elhac Receb Bin Cemaleddin Abdullah Bin Zeyneddin Receb Vakfi	Gaziantep / Oğuzeli
118	Kamalazade Hasan Ağa Bin Mehmed Efendi Vakfi	Gaziantep / Şahinbey
119	Katip Mustafa Bin Süleyman Vakfi	Gaziantep / Şahinbey
120	Kepkepzade Elhac Mehmet Efendi Bin Osman Vakfi	Gaziantep / Şahinbey
121	Kethüdazade Hüseyin Efendi Bin Mehmed Vakfi	Gaziantep / Şahinbey
122	Keyvan Bey Bin Abdussamed Vakfi	Gaziantep / Şahinbey
123	Kocaoğlanzade Abdullah Efendi Bin Mustafa Kocaoğlan Elhac Abdullah Bin Mustafa Vakfi	Gaziantep / Şehitkamil
124	Leblebici Hacı İsmail Bin Mustafa Vakfi	Gaziantep / Şahinbey
125	Mehmed Bin Osman Bin Hızır Vakfi	Gaziantep / Şahinbey
126	Meryem Hatun Binti Mehmed Vakfi	Gaziantep / Şehitkamil
127	Mısırlı Hatice Hatun Binti Halil Vakfi	Gaziantep / Merkez
128	Nakibüleşraf Kaymakamı Esseyit Elhac Mustafa Efendi Bin Osman Mustafa Çelebi Bin Osman Vakfi	Gaziantep / Şahinbey
129	Silmecioğlu Elhac Halil Zevcesi Fatma Binti Halil Vakfi	Gaziantep / Şehitkamil
130	Yeğen Mehmed Ağa Oğlu (Yeğenzade) Elhac Ömer Ağa Bin Mehmed Ağa Vakfi	Gaziantep / Şehitkamil
131	Seydi Baba Zaviyesi Vakfi	Gümüşhane / Merkez
132	Bakizade Esseyid Mehmed Hüsnu Beyefendi Bin Ahmed Efendi Vakfi	Hatay / İskenderun
133	Elhac Ebubekir Ağa İhsaniye Camii Vakfi	Hatay / Antakya
134	Esseyid Elhac Müftü Mehmed Efendi Bin Ali Efendi (Yeni Cami-Bukayı Zuhriye) Vakfi	Hatay / Antakya
135	Rıdvan Efendizade Halil Efendi Bin Rıdvan Vakfi	Hatay / Arsuz
136	Tabaklar Esnafı (Debbağlar) Vakfi	Hatay / Merkez

137	Adana Beylerbeyi Suhte (Softa) Mahmut Paşa Vakfı	Mersin / Tarsus
138	Esseyyid Elhac Musa Bey Bin Ahmed Paşa Vakfı	Mersin / Tarsus
139	Sadullah Efendi Vakfı	Mersin / Tarsus
140	Zorbazade (Zorbazzade, Zarpazzade) Mustafa Ağa Bin Durak Vakfı	Mersin / Tarsus
141	Arif Mehmet Efendi Bin Ali Efendi Vakfı (Sarı Berber Müftü)	İzmir / Ödemiş
142	Berberzade Elhac Mehmet Bin Mustafa Bin Osman Vakfı	İzmir / Konak
143	Elhac Derviş Ağa Bin Ali Vakfı (Camii)	İzmir / Konak
144	Elhac Mehmed Sinan Çelebi Bin Ali Bin Emir Ahmed Elkevakibi Vakfı	İzmir / Bayındır
145	Fahrul Müderrisin Katibzade Elhac Osman Efendi Bin Ahmed Reşid Efendi Bin Mehmed Efendi Vakfı	İzmir / Konak
146	Hobyarlı Elhac Sadrı Esbak Ahmed Paşa Bin Cafer Ağa Vakfı	İzmir / Aliağa
147	Kantarcızade Elhac Ahmed Ağa Bin İbrahim Vakfı	İzmir / Konak
148	Kara İbrahimioğlu Hüseyin Ağa Bin Ali (Hüseyin Efendi Bin Ali) Vakfı	İzmir / Kemalpaşa
149	Kasaboğlu Elhac Topevi Mehmed Ağa Bin Mustafa Vakfı	İzmir / Ödemiş
150	Kılıczade Mehmet Ağa Vakfı	İzmir / Ödemiş
151	Meyveiter Gümrükcüsü Serbevabini Dergahı Ali Elhac Giridi Süleyman Ağa Bin Ahmed Ağa Vakfı	İzmir / Merkez
152	Mihçi Beyzade Mihçi Beyoğlu Hacı Mustafa Ağa Bin Mehmed Vakfı	İzmir / Tire
153	Mir Alaybeyzade Şerif İbrahim Bin Mehmed (İbrahim Bey Bin Mehmed) Vakfı	İzmir / Tire
154	Müderrisini Kiramdan Hacı Katibzade Elhac Ahmed Reşit Efendi Bin Mehmed Efendi Vakfı	İzmir / Konak
155	Müftü Elhac Ahmet Said Efendi Vakfı	İzmir / Konak
156	Mürselli Hacı İbrahim Ağa Bin Abdullah Vakfı	İzmir / Ödemiş
157	Neslihanzade Hasan Çelebi Mescidi Vakfı	İzmir / Tire
158	Salihioğlu Hacı Mustafa Efendi Bin Salih Efendi Vakfı	İzmir / Ödemiş
159	Tuzcuzade Serbevabin Süleyman Ağa Zevçesi Hatice Hanım Binti Celil Ağa Vakfı	İzmir / Merkez

160	Emirul Kebir Elaksarayi El Cümdi Cemaleddin Firenşah El Hızır Bin İzzüddeve Vakfı	Kastamonu / Merkez
161	Kastamonulu Huzurzade Elhac Hasan Efendi Bin Mehmed Vakfı	Kastamonu / Merkez
162	Yanıkoğlu Elhac Ahmed Bin İlyas Vakfı	Kastamonu / Merkez
163	Yanıkoğlu Elhac İsmail Bin Mustafa Bin Ahmed Vakfı	Kastamonu / Merkez
164	Yanıgzade Hacı Mustafa Ağa Bin İsmail Vakfı	Kastamonu / Merkez
165	Elhac Nasrullahzade Mehmed Bin Nasrullah Vakfı	Kayseri / Melikgazi
166	Gavremzade Abdülkadir Ağa Bin Ali Vakfı	Kayseri / Kocasinan
167	Gübgübzade Elhac (Güpgüpzade) Mustafa Efendi Bin Mehmed Vakfı	Kayseri / Kocasinan
168	Gübgübzade Esseyid Elhac (Güpgüpzade) Ebubekir Ağa Bin Mehmed Vakfı	Kayseri / Kocasinan
169	Kadı Bedreddin Mahmud Bin Süleyman (Mahmud Bin Süleyman) Vakfı	Kayseri / Melikgazi
170	Suya Kanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı	Kayseri / Kocasinan
171	Elhac Fazlı Ağa Bin Ömer Vakfı	Konya / Selçuklu
172	Esseyid Elhac Abdulvahid Efendi Bin Esseyid Sinan Ağa Vakfı	Konya / Karatay
173	Esseyid Sinan Çelebi Bin Esseyid Şahin Vakfı	Konya / Karatay
174	Eşşeyh İbrahim Bin Hasan Efendi (İbrahim Bin Hüsameddin Hasan) Vakfı	Konya / Akşehir
175	Kadızzade Ömer Sadık Efendi Bin Ahmed Vakfı	Konya / Selçuklu
176	Mevlana Kasım Çelebi Bin Hayreddin Halife Vakfı	Konya / Karatay
177	Musahib-İ Şehriyari Mustafa Paşa Bin Süleyman Ve Şeyh Ahmet Efendi Bin Recep Efendi Vakfı	Konya / Karatay
178	Nakiboğlu Esseyid Elhac Nakibüleşraf İbrahim Efendi Bin Ahmed Efendi Vakfı	Konya / Karatay
179	Oğlakçı Elhac Mehmed Bey Bin İbrahim Vakfı	Konya / Meram
180	Şeyh Kasım Oğlu Mehmet Efendi Bin Kasım Vakfı	Konya / Karatay
181	Yeniçeri Çavuşlarından Elhac Abdulfettah Çavuş Bin Mustafa Vakfı	Konya / Meram

182	Elhac İbrahim Ağa Bin Abdullah Vakfı	Kütahya / Tavşanlı
183	Elhac Mehmed Emin Efendi Bin Mehmed Bin Ahmed Vakfı	Kütahya / Merkez
184	Meşayihî Kiramdan Şeyh Elhac Ömer Efendi Bin Osman Vakfı	Kütahya / Merkez
185	Karaosmanzade Elhac Mustafa Ağa Bin Osman Ağa Vakfı	Manisa / Akhisar
186	Sarı Ahmed Paşa Bin Abdussamed Vakfı	Manisa / Akhisar
187	Müderresini Kiram Hatipzade Mehmed Efendi Bin Ali Efendi Ve Kardeşleri Hatipzade (Hatipoğlu) Vakfı	Kahramanmaraş / Merkez
188	Es Seyyid Eş Şeyh El Hüseyini El Halidi El Kadiri El Hamidi Abdurrahman Efendi Bin Hamid Efendi Vakfı	Mardin / Artuklu
189	Kermozade Esseyyid Elhac Mehmed Ağa Bin Abdulkerim Çelebi Vakfı	Mardin / Artuklu
190	Köftezade Esseyyid Mehmed Emin Çelebi Bin Hasan Vakfı	Mardin / Merkez
191	Mehmed Ali Efendi Bin Abdülfettah Efendi (Şeyh Mehmed Ali Ensari) Vakfı	Mardin / Artuklu
192	Peyruze Hatun Binti Kemal Vakfı	Mardin / Artuklu
193	Şahkulu Bey Vakfı	Mardin / Artuklu
194	Hacı Ahmed Ağa Bin Abdurrahman Vakfı	Samsun / Merkez
195	Hacı Akca Mustafa Zevcesi Fatma Hatun Binti Bekir Bin Halil Vakfı	Samsun / Merkez
196	Necati Efendi Karısı Fatma Hanım Binti Şevki Efendi Vakfı	Samsun / Merkez
197	Semerci Salih Kızı Fatma Hatun Binti Salih Vakfı	Samsun / İlkadım
198	Trabzon Defteri Hakani Memuru Elhac Lütfullah Efendi Bin Mehmed Vakfı	Samsun / Merkez
199	Hacı Mustafa Efendi Bin Hüseyin (Şeyh Halef) Vakfı	Siirt / Merkez
200	Mahmud Paşazade Elhac Hüseyin Ağa Bin Recep Ağa Bin Mahmud Paşa Vakfı	Siirt / Merkez
201	Ahi Emir Ahmed Bin Zeynelhac Vakfı	Sivas / Merkez
202	Ahmed Ağa Bin Ali Efendi Vakfı	Sivas / Merkez
203	Hacı Hüseyin Bin Abdullah (Hacı Şah Hüseyin) Vakfı	Sivas / Merkez
204	Kaya Ağazade Osman Bin Kaya Ağa Ve Rufevası Hüma Hatun Vakfı	Sivas / Merkez

205	Şeyh Müeyyedüddin Efendi Bin Şemseddin Efendi Vakfı	Sivas / Merkez
206	Ayas Paşa Bin Mehmed Vakfı	Tekirdağ / Çorlu
207	Şemsulmille Mehmed Muhyiddin Evladı Şeyh Ahi Paşa (Şemsulmille Evlad-I Mehmed Muhyiddin) Vakfı	Tokat / Merkez
208	Kadın Hatun Binti Mustafa Bin Abdi (Kadın Hatun Binti Melekoğlu Mustafa) Vakfı	Trabzon / Merkez
209	Azabistan Ağası Elhac Ali Ağa Bin Ömer Ağa Bin Mehmed Ağa Vakfı	Şanlıurfa / Merkez
210	Doğancızade Elhaç Maksud Bey Bin Osman Vakfı	Şanlıurfa / Merkez
211	Hacı Kamilzade Elhac Mehmed Bin Mehmed Kamil Bin Yahya Bin Hüseyin Vakfı	Şanlıurfa / Merkez
212	Hakverdi Bin Abdullah Vakfı	Şanlıurfa / Merkez
213	Hoca İbni Sekkaki Şakir Efendi Bin Halil Efendi (İmam Sekaki) Vakfı	Şanlıurfa / Haliliye
214	Küçük Avan Vakfı	Şanlıurfa / Haliliye
215	Rakka Valisi Ahmed Paşa Bin Bayezid Ağa (Rıdvaniyye, Gümrük Hanı Camii) Vakfı	Şanlıurfa / Merkez
216	Rakka Valisi Arapkirli Yusuf Paşa (Vezir Hamamı Yusuf Paşa Camii) Vakfı	Şanlıurfa / Merkez
217	Seyyidi Kadızade Ali Bin Mehmed Ruhavi Vakfı	Şanlıurfa / Eyyübiye
218	Urfa İnan Şahbenderi Hacı Parmaksızade Bekir Bey Bin Müslim (Bekir Ağa Bin Müslim Ağa) Vakfı	Şanlıurfa / Merkez
219	Tunusluoğlu (Tonosluoğlu) Süleyman Efendi Bin Mahmud Vakfı	Yozgat / Merkez
220	Bayındırlı Ümerasından Hacı Feraşad El Bayındırı Feraşad Bey Bin Korkmaz Bey Vakfı	Bayburt / Demirözü
221	Hazinedarzade Hüseyin Bey Bin Hasan Bey Vakfı	Karabük / Eskipazar
222	Seyrekbasan Hacı Halil Vakfı	Kilis / Merkez
223	Tazebayzade Eşşeyh Elhac Seccadenişin Abdullah Efendi Bin Mehmed Efendi Vakfı	Kilis / Merkez
224	Yusuf Senai Efendi Bin Musa Vakfı	Düzce / Merkez
225	Yusuf Senai Efendi Bin Musa Vakfı	Düzce / Merkez
226	Ali Paşa Mühürdarızade Mehmet İzzet Bey Bin Hüseyin (İzzet Mehmed Bey) Vakfı	İstanbul / Kadıköy

227	Baba Nakkaş Mehmet Bin Bayezid (Mehmed Bin Şeyh Bayezid)Vakfı	İstanbul / Çatalca
228	Başçı Elhac Errevası Mahmud Bin Sinan (Mahmud Çelebi Bin Sinan) Vakfı	İstanbul / Beşiktaş
229	Bosna Valisi Köprülüzade Hafız Elhac Ahmet Paşa Bin Numan Paşa Vakfı	İstanbul / Üsküdar
230	Bostancılar Odabaşısı Haseki İsmail Ağa Bin İbrahim Vakfı	İstanbul / Üsküdar
231	Cendrecizade Defterdar Muhyiddin Mehmed Çelebi Bin Şemsi Vakfı	İstanbul / Kağıthane
232	Defteri Hakani Emimi Elhac Yusuf Rıza Efendi Bin Abdullah Vakfı	İstanbul / Kadıköy
233	Elhac Hasan Bin Oruç Bey Vakfı	İstanbul / Bakırköy
234	Enderuni Hümayun Rikabdarı Rodosı Ahmed Ağa Bin Hasan - Esbak Tophane Müşiri Ahmed Fethi Paşa Bin Ahmed Ağa Vakfı	İstanbul / Üsküdar
235	Esbak Bahriye Nazırı Müşir Hasan Hüsnü Paşa Bin Hüseyin Paşa Vakfı	İstanbul / Şişli
236	Esbak Kaptanı Derya Elhac İbrahim Paşa Bin Selim Ağa Vakfı	İstanbul / Fatih
237	Esbak Şeyhulislam Hamid Çelebi Efendi Bin Mehmed Vakfı	İstanbul / Beşiktaş
238	Gazi Yahya Paşa Bin Abdulhay Vakfı	İstanbul / Şişli
239	Giridi Hüseyin Paşa Halilesi Şerife Şerife Esmâ Hanım Binti Mustafa Kaptan Vakfı (Esmâ Hanım Binti Mustafa)	İstanbul / Beyoğlu
240	Kasidecizade Esseyyid Süleyman Sırrı Efendi Bin Süleyman Efendi Vakfı	İstanbul / Kadıköy
241	Melek Mehmed Paşa Halilesi Ayşe Kadın Binti Abdurrahman (Ayşe Hanım Binti Abdurrahman) Vakfı	İstanbul / Fatih
242	Mestanzade Ahmet Çelebi Bin Mestan Vakfı	İstanbul / Kadıköy
243	Nişancı Tevkii Cedid Vezir Mehmed Paşa Vakfı	İstanbul / Beykoz
244	Reisülküttap Elhac Mustafa Efendi Bin Mehmed Ağa Vakfı	İstanbul / Üsküdar
245	Rodos Mutasarrıfı Abdurrahman Paşa Bin Mehmed Paşa Vakfı	İstanbul / Üsküdar
246	Sadrazam Amcazade Köprülü Hüseyin Paşa Bin Hasan Ağa Vakfı	İstanbul / Kadıköy
247	Sadrazam Muhsinzade Mehmet Paşa Bin Abdullah Paşa Vakfı	İstanbul / Kadıköy
248	Sadrazam Sokullu Şehid Taviil Mehmet Paşa Bin Sinan Bey Vakfı	İstanbul / Üsküdar
249	Sadr-I Esbak Vezir Melek Mehmet Paşa Vakfı	İstanbul / Fatih

250	Sadri Esbak Cemalizade Pir Aksarayi Mehmed Paşa Bin Mehmed Bin Cemaleddin Vakfı	İstanbul / Beşiktaş
251	Sertopçıyanı Dergahı Ali Topcular Kethüdası Mehmet Ağa Bin Halid Ağa Vakfı	İstanbul / Kadıköy
252	Silahşöri Şehriyari Mehmet Şakir Bey Bin Mehmed Sadık Ağa Vakfı	İstanbul / Üsküdar
253	Sultan Ahmed Hanı Salis Kerimesi Saliha Sultan Binti Ahmed Hanı Salis Vakfı	İstanbul / Kartal
254	Şeyhülislam Reiszade Mustafa Aşir Efendi Bin Mustafa Efendi Vakfı	İstanbul / Üsküdar
255	Tepecioğlu Elhac İbrahim Ağa Bin Halil Vakfı	İstanbul / Beşiktaş
256	Veziri Azam Çorlulu Ali Paşa Vakfı	İstanbul / Beyoğlu
257	Yeni Valide Cami Vaizi Şeyh Vani Mehmed Efendi Bin Bestam (Mehmed Vani) Vakfı	İstanbul / Bahçelievler

(Kaynak: <https://www.vgm.gov.tr>, Erişim tarihi: 30Mart 2019)

MÜLHAK VAKIFLARLA İLGİLİ SEÇİLMİŞ VERİLER
(2014-2018)

VERİ DESENİ		2014	2015	2016	2017	2018
Mülhak Vakıf Sayısı		277	271	265	262	260
Ücretli çalışan personel sayısı		76	71	73	50	50
Ücretli çalışan vakıf sayısı		25	25	24	22	23
Gönüllü çalışan personel sayısı		4	4	3	-	3
Gönüllü personel çalışan vakıf sayısı		4	3	3	-	3
Vakıflarca gerçekleştirilen uluslararası faaliyet sayısı		-	-	-	-	-
Uluslararası faaliyetlerde bulunan vakıf sayısı		-	-	-	-	-
İşletme Esasına Göre Defter Tutan Vakıf Sayısı		188	183	179	181	184
Bilanço Esasına Göre Defter Tutan Vakıf Sayısı		64	70	72	70	67
Vakıfların Sektörel bazda, Kâr Amacı Kuruluş Sayıları	Hizmet	2	1	1	2	2
	İmalat	-	-	-	-	-
	İnşaat	1	1	1	1	1
	Ticaret	1	1	1	1	1
MALİ DURUM						
AKTİF VARLIKLAR TOPLAMI (TL)		1.180.024.421	1.256.766.758	1.351.549.420	1.445.407.117	1.505.488.777
TOPLAM GELİRLER	Üye İdentileri	0	873.040	668.260	17.713	107.826
	Yurtdışından alınan yardımlar	0	0	0	0	0
	Kamu kuruluşlarından alınan yardımlar	0	214.858	0	0	0
	Diğer bağış ve yardımlar	1.640.541	582.534	589.620	17.930	8.073
	İktisadi işletme gelirleri	3.897.234	6.015.407	8.128.783	13.995.422	8.260.061
	Finansal gelirler	5.170.848	6.092.098	11.790.206	11.774.192	22.334.739
	Diğer gelirler	46.557.674	52.400.965	64.221.731	82.487.546	97.651.963
AMACA YÖNELİK GİDERLER	Sağlık	11.319	8.000	0	0	49.577
	Sosyal Hizmetler	361.939	205.939	432.843	690.637	916.060
	Hayır İşleri ve Gönüllü Faaliyetler	2.829.538	3.439.853	2.877.844	3.893.868	4.065.963
	Eğitim ve Araştırma	1.196.541	1.411.113	1.861.071	1.802.157	2.944.628
	Kültür, Sanat, Spor	76.099	90.514	85.000	124.626	226.696
	Ekonomik Sosyal ve Toplumsal Kalkınma	12.594	479	21.600	24.050	0
	Hukuk İnsan Hakları ve Politika	2.690	20.647	0	0	0
	Çevre (Doğa ve Hayvanları Koruma)	0	0	0	200	0
	Uluslararası faaliyetler	29.383	0	488	162.293	0
	Diğer	5.909.524	7.021.824	13.858.795	16.798.137	13.515.512

(*) Tabloda yer alan veriler, vakıflar mevzuatı gereği vakıflarca her yıl verilmesi zorunlu olan "YILLIK BEYANNAME"lerden derlenmiştir. "YILLIK BEYANNAME" verme süresi takip eden yılın ilk altı (6) ayında gerçekleştirildiğinden, 2019 yılına ait detay veriler Temmuz/2020 tarihinde yayınlanacaktır.

Çizelge 4.2. Vakıflar genel müdürlüğü kayıtlarında Mülhak Vakıflarla İlgili Seçilmiş Veriler bilgi sayfası

Kaynak: <https://www.vgm.gov.tr>, (Erişim tarihi: 30 Haziran 2019)

5.ÖRNEK OLARAK MÜLHAK VAKIF MODELİ

“SUYAKANMIŞ HATUN BİNTİ ABDURRAHMAN VAKFI”

5.1. Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı

“Mülhak Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı” 1511 tarihli vakfiyesiyle mevcut olan mülhak vakıfların en eskilerinden biridir. Onbeşinci ve onaltıncı yüzyıllarda, Kayseri’de yaşamış “Suyakanmış Hatun” isimli şahsiyet Kayseri İli ve civarında yaşamış ve kurmuş olduğu vakıfla bu bölgedeki kendisine ait taşınmazlarını vakfetmiştir. Yani bu taşınmazlardan (arsa, arazi ve dükkanlardan) elde edilen gelirlerinin “vakfiyesi doğrultusunda” ihtiyaç sahiplerine, âlim kişilere, salih kişilere, yoldan gelip geçenerlere harcanmasını emretmiştir. O yıllarda genellikle arsa olarak bulunan bu vakıf malları o zamanlarda tarla olarak kiraya verilir ve bu gelirler vakfiyesi doğrultusunda kullanılırdı. Günümüz Türkiye’sinde bu yerler daha da kıymetlenmiş bu tarla bilinen yerler imar değişiklikleriyle konut parsellerine dönüşmüştür. Ve bu mümtaz kişinin ailesinden gelenler asırlar boyu bu vakfiye doğrultusunda elde edilen gelirleri sarfetmişlerdir. Bu vakıf da diğer mülhak vakıflar gibi Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün denetimine tabidir. Mütevellileri ve icraatları Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün koyduğu kanunlarla belirlenir. Bu vakfın devamına ve gelirlerinin arttırılmasına çalışan mütevelliler vakfi günümüze kadar yaşatmış ve ülke ekonomisine bir nebze olsun diğer mülhak vakıflar gibi katkı sağlamıştır. Bu yıla ait güncel verilere göre 259 adet mülhak vakıf ülkemizin hemen hemen her bölgesinde bulunmakta ve hayır şartları gereği memleketimiz insanlarına maddi manevi yardımlar yapmaktadır.

Mülhak Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı’nın bugün itibariyle 57 adet dairesi 3 adet dükkan ve Müteahhit firmalarla görüşmeleri devam eden konut ve okul arsaları mevcuttur. Mevcut dairelerinin ve dükkanlarının hepsi de kiraya verilmiş durumdadır. Vakfiyesi gereği elde etmiş olduğu kira gelirlerinden kullanarak; bilim insanlarına bir nevi destekleyici olarak maddi katkı sağlamakta, 120 den fazla Üniversite öğrencisine burs vermekte, yemek dağıtımı yapmakta ve ihtiyaç sahiplerine temel gıda ve temel ihtiyaç malzemeleri dağıtımı yapmaktadır. Vakfi kuran kişiye ait olan türbesinin bakım onarımı da mevcut vakıf yöneticisinin görevleri arasındadır. Bu vakıf diğer mülhak vakıflardan farklı olarak kendi vakıf evlatlarına bir gelir tahsis etmemiştir. Yani vakıf evladı olmanın bir ayrıcalığı yoktur. Vakfın bu özelliği, 508 yıl önce olsa bile vakfın kurucusunun ne derece demokratik ve hayırsever olduğunu göstermektedir. Bu vakfın arsa ve arazileri Osmanlı

İmparatorluğu zamanında oldukça fazla olmasına rağmen bu yıllarda birçok arsası elinden çıkmış kimi devlete bağışlanmış, kimi ilgisizlikten kaybolmuştur. Aşağıda belirtilen vakfiyenin orijinali ve tercümesinde de belirtildiği gibi vakfa ait oldukça önemli yerler zamanla elden çıkmıştır.

Resim 5.1. Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Eserlerinden Birisi (Kaynak: Vakıf yönetimi)

5.1.1. Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman

Vakfın kurucusu olan bu şahsiyet 15. Ve 16. Yüzyılda yaşamıştır. Doğum ve ölüm Tarihleri tam olarak bilinmemektedir. Ancak 1511 tarihli vakfiyesinden de anlaşıldığı üzere 14. Ve 15. Yüzyılda Kayseri de yaşadığı tahmin edilmektedir. Zamanın önemli şahsiyetlerinden biridir. Soyu (vakfiyesinde belirtilmiş) Hz. Ebubekir Hazretlerine kadar gitmektedir. Kendisinin keramet sahibi bir insan olduğu Kayseri ve civarında dillendirilegelmiştir. Şahsın hayatına dair rivayetlerden bir tanesi de; Osmanlı ordusunun doğuya bir sefer yaptığı esnada yaşanmıştır. Osmanlı ordusu sefer yapmak için İstanbul'dan hareketinden günler sonra Kayseri'ye ulaşmış ve burada mola vermek zorunda kalmıştır. Bu esnada bitkin vaziyette olan ordunun susadığını gören bu kişi bir testi ile koca orduya su vermiş ve testinin suyu hiç eksilmemiştir. Bu rivayet günümüze kadar dilden dile anlatılagelmiştir (Başar, 2019, s.105, Ertem 2019 s. 150).

Vakfın kurucusunun Kayseri'nin şu anki şehir merkezinde kendine ait bir türbesi bulunmaktadır. Ancak naaşı 1940'lı yıllarda türbeden alınarak müzeye nakledilmiştir. Yine

aynı türbe yanında şu anda izi dahi bulunamayan Zaviyesi mevcuttu. O zamanlarda bu zaviyede devam eden yaşlı, genç, ihtiyar, orta yaşlı, her zümreden insan, gerekli islami ilimleri okuyarak ve yaşayarak öğrenirken aynı zamanda, güzel ahlak sahibi, herkesin sevdiği, saydığı topluma yararlı bir şahsiyet olarak cemiyete katılır ve faydalı olurlardı.

5.2. Mülhak Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfının Faaliyetleri

Mülhak vakıfların vakfiyelerinde genellikle ekonomik katkılar birinci plandadır. Vakfi kuran kişilerin dahi genel düşünceleri darda kalmış, ekonomik sıkıntıya girmiş insanlara yardımda bulunmaktadır. “Suyakanmış Hatun Vakfı” da aynı amaç doğrultusunda hareket etmektedir.

Vakfın 1511 tarihli vakfiyesinin de en önemli şartlarından biri âlim kişilere destek sağlanmasıdır. Vakfın öncelikli katkılarından biri 150 den fazla öğrenciye (Her öğrencisine aylık güncel asgari ücretin yüzde onbeşi kadar) burs vermesidir. Vakıf yetkilileri burs verecekleri öğrencileri seçerken almış oldukları kararlara bağlı olarak bazı kriterler belirlemişlerdir.

SUYAKANMIŞ HATUN VAKFI
ENİM ÖĞRENCİ BURS YARDIMI BAŞVURU FORMU

www.suyakanmıshatu

Vakfımızın ihtiyaç sahibi yetenek öğrencilerine verdiği burs yardımımdan faydalanmak istiyorum. Vakfınızın verdiği burs/ burslu Vakfınızın Burs Yönetmeliğinde belirtilen şartları karşıladığımı ve aşağıdaki bilgilerin doğruluğunu kabul ve tasdik ederim. Yapılacak incelemeye neticesinde herhangi aykırı bir durum tespit edilmediği takdirde tarafıma yapılacak ödemeleri yasal faizi ile birlikte vakfınıza defaten ödeyebileceğimi kabul ve taahhüt ederim. .../.../2019

Öğrenciyi saygılarımla arz ederim.

ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI BİLGİSİ

ÖĞRENCİYE AİT BİLGİLER	
KİMLİK BİLGİLERİ	PUANLAMAYA ESAS BİLGİLER
T.C. KİMLİK NO	ÖĞRENCİNİN AİLESİNE AİT BİLGİLER
ADI VE SOYADI	AİLESİNİN İKAMET DURUMU
BABA ADI	KENDİ İVİNDE
ANNE ADI	KİRADA
DOĞUM YERİ VE TARİHİ	AİLENİN AYLIK GELİRİ
CİNSİYETİ	0 TL - 2.000 TL
	2.000 TL - 3.000 TL
	3.000 TL - 4.000 TL
	4.000 TL ve ÜZERİ
	ÖĞRENCİNİN İKAMET DURUMU
	AİLE YANINDA
	KİRADA
	YURTTA
	ÖĞRENCİNİN ÖĞRENİM GÖRÜŞÜ
	OKULUN STATÜSÜ
	DEVLET
	ÖZEL (VAKIF, ŞİRKET)
	ÖĞRENCİ DIŞINDA OKUYAN KARDEŞ SAYISI
	A-1
	B-2
	C-3
	D-4 VE FAZLASI
	ÖĞRENCİ DIŞINDAKİ AİLE FERT SAYISI
	A-1
	B-2
	C-3
	D-4 VE FAZLASI
	ÖĞRENCİ ANNE VE BABANIN DURUMU
	ANNE VE BABA İLE BİRLİKTE YAŞIYORLAR
	BABA VEYA ANNE ŞEHİT
	BABA HAYATTA DEĞİL
	ANNE HAYATTA DEĞİL
	KANUNEN AYRI
	BABA
	ÇALIŞIYOR
	ÇALIŞMIYOR
	EMEKLİ
	ANNE
	ÇALIŞIYOR
	ÇALIŞMIYOR
	EMEKLİ

Bu formu (veya belgeleri): 1- TRANSKRİPT (YENİ BAŞLAYANLAR İÇİN ÖĞRENCİ BELGESİ) 2-KİMLİK FOTOKOPİSİ 3-GELİR BELGESİ BURS İÇİN UYGUN GÖRÜLENLER TELEFONLA ARANIP İBAN NUMARASI İSTENECEKTİR. VAKFIMIZ HER ZAMAN İÇİN BURSU SONLANDIRMA HAKKINI SAKLI TUTAR.

Resim 5.2.Suyakanmıs Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Yardım Başvuru Belgesi Örneği (Kaynak: Vakıf yönetimi)

Ailenin gelir durumu öncelikli kriterdir. Üniversitenin cinsi (devlet üniversitesi veya tam burslu özel üniversiteler olmak zorundadır.), ailenin gelir durumu, öğrencinin evde veya yurttan kalması, anne ve babalarının hayatta olup olmaması, boşanmış veya birlikte yaşıyor olmaları, anne veya babasının şehit veya gazi olması belli başlı kriterlerdendir. Bu şartlara göre başvurular değerlendirilip sıralama yapılmaktadır. Kontenjan miktarına göre burs alacak öğrenciler tespit edilir. Ve her yılsonu bursu devam eden öğrencilerden transkript istenmekte ve başarısız devam etmekte ise bursu eğitiminin sonuna kadar, mezun olana kadar

devam etmektedir. Burs verilen öğrenci sayısı vakfın büyümesiyle doğru orantılıdır. Vakfın büyümesi vakfın gelirlerini arttırmasıyla olur. Bu vakıf Osmanlı İmparatorluğu zamanında daha çok imkana ve gelire sahip olmasına rağmen yaşadığımız günlerde imkanları kısıtlıdır. Vakıf yöneticilerinin belirttiği bilgilere göre eğer mevcut arsalar korunabilmiş olsaydı, vakfa ait bir üniversite vakfın hedeflerinden biri olurdu.

Bu vakfın işleyişi içinde bulunduğumuz günlerde daha çok önem arz etmektedir. Devlet yardımlarının yetmediği durumlarda aynı diğer vakıf ve sivil toplum kuruluşları gibi ihtiyaç sahibi vatandaşlara ciddi yardımlar yapmakta birçok ailenin gıda ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu ihtiyaç sahibi aileler titizlikle belirlenmekte genel de ailenin yaşadığı yere gidip yerinde tespit edilmekte veya mahalle muhtarları aracılığıyla irtibat sağlanmaktadır.

Resim 5.3. Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Yardım Faaliyetleri İle İlgili Görsel (Kaynak: Vakıf yönetimi)

Öğrencilerin çoğunlukla yoğunlaştığı bölgelerde ücretsiz çorba-ekmek dağıtmaktadır.

Resim 5.4.Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Öğrencilere Yemek Dağıtım Faaliyeti (Kaynak: Vakıf yönetimi)

Ramazan aylarında iftar yemekleri vermektedir.

Resim 5.5. Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı İftar Programından Bir Görüntü (Kaynak: Vakıf yönetimi)

Çocuk esirgeme kurumunda kalan kimsesiz çocuklara kıyafet temin etmektedir. Camilerde tatil dönemlerinde yapılan resmi kuran kurslarında yemek vermektedir.

Resim 5.6. Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Çocuk Esirgeme Kurumu Ortak Programından Bir Görüntü (Kaynak: Vakıf yönetimi)

Bu yardımları gücü yettiği nispetinde yurt genelinde yapmaktadır.

Mülhak Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman vakfına ait orijinal vakfiyesi ve tercümesi aşağıda sunulmuştur.

Resim 5.7. Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Vakfiye Metni (Kaynak: Vakıf Yönetimi) Erişim tarihi: 30Mart 2019)

587 Numaralı defterin 226. sahife ve 283. Sırasında kayıtlı Kayseri'de Suyakanmış hatun binti Abdurrahman Vakfına âid 917 H.(1511 M.) târîhli Arapça vakfiyenin Türkçe tercümesidir.

Bütün alemlerin rabbi olan Allaha hamd ve sena olsun, o kalplerde olanları bilir, yerlerin göklerin ve bu ikisi arasında bulananların rabbi odur. Ve Aziz gafurdur. Peyganberlerin utusu ve efdalı olan Peyganberimiz efendimiz hazreti Muhammede selat ve selâm olsun, ümmetinden ehli kebir olanlara kıyamet gününde şefaateci olacaktır.

Bundan sonra asıl maksada gelince işbu yazılan sahîh ve şer'i bir vesika, açık ve müteber bir name olup mazmun ve muhteviyatı şundan ibarettir. Şöyle ki! Hayrat ve hasenat sahibi olup kebairden çekinen, güzel sıfatlarla muttasıf olan ve kişinin elindekinin zail olacağını bilen ebubekiresiddık hazretleri evlâdından abdurrahman bin gazi kızı Suyakanmış hatun, meliki mennan olan allahın inayetine mazhar olarak kalbi iymana ile mutmain olunca anladı ki, bu dünya mihnet ve firar evidir, meşakkat ve helâk yeridir, onun hasılı meşakkat ve nardır. Dünyaya güvenen zelil olur, onda öğünen aldanır, onda olan zinet ve alayış az zamanda yok olur akıl kimse onun bahçesindeki çiçeklere kapılmaz, malının çokluğuna vakit ve halinin genişliğine aldanmaz belki ahiretin felaketlerinden nefsini kurtarmağa çalışır elinde olanı hayratı uğrunda sarf ederek bu dünyaya gözlerini kapatmadan önce ahret için sevap tedârikine uğraşır bir maksadla vakaf yapar, ta ki, onun geliri daima yenilensin, faidesi her zeman âid olsun, işte bu kabil hayrattan olarak allahı tealaya takarrup etmek; kalbi selimle allaha varmaktan başka mal ve oğulların asla faide vermeyeceği günde azapdan kaçınmak için hayatında bilimum teberruatının nazif olduğu bir sırada kemali akıl ve sıhhat halinde iken, en halis malinden ve en temez kazancından şunları vakif ve fisebilili'llâh sadaka kılmıştır:

1. Bulmasın Karyesi malikânesinin tamamı ki, Tomrarza Karyesi arazisi, karşı kaya, alın pınar ve öyük tepe arizisile mahduddur.
2. Zikri geçen köye tabi Kazagil mezreası ki, tahditten müstağnidir.
3. Sahra nahiyesinde Güneyd viranı Karyesi mezreası ki Harsona suyu, alagöz sınırı, yazırdan gelen yol ve pervane şehri (veya nehri) ile mahduddur.
4. Topraklık arazisi ki, delik taş ile gediris nahiyesi yolu ile, Dunder burnu ile mahduddur.

Resim 5.8. Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Vakfiye Metni Tercümesi (a)
(Kaynak: Vakıf Yönetimi, Erişim tarihi: 30Mart 2019)

5. Çar divar diye maruf olan susa Mehmed arazisi ve Talas köyü kurbunde Heleklüdam nâmıyla maruf Car divar arazisi ki, akça kaya yolu ile, Billur nahiyesi yolu Sahrenci kalkanlı ile ve ahi ören arazisi ile mahduddur.

6. Kendisi kurbunda Çar divar arazisi ki, mezbûr kendisi ile kenis yolu ile, çay ve akar su oğur dahil ile mahduddur.

7. Merhum mezbûr Zâviyesi kurbundeki arazi ki, Kutludin, hoca ve Tan Zâviyesi, Huvand camii ve aşık paşa türbesi ile mahduddur.

Vâkife şart etmiştir ki, zikri geçen bu evkafdan hasıl olan galle üç sehmi yapılır bunun iki sehmi ulema, suleha, aciz kalmış ve fukaradan gelip giden yolculara, misafirlere vakfın müsaadesi nisbetinde yettiği kadar sarf olunur. (burada bir ayeti kerime vardır- mütercim) diğer bir sehmi ise mezbûr vakfi zikr olunan şartlar gereğince yürütmek üzere batından batına, nesilden nesile karından karna, mütevellî olmak kaydile kendi evlâdına âid olur. Allah esirgesin, eğer evlâd inkiraz bulursa tevliyyet hakimın reyine bırakılır mezbûr vakıf mezkûr şartlar üzere yürütülmek için tevliyyet müslümanlardan en salih olana verilir.

Padişah olsun hakim olsun, Allah ve ahiret gününe iymân iden bir kimseye bu vakfi bozmak asla helal değildir. Her kim bunun ibtaline çalışır, ihmaline kalkışursa Allahın gazabına uğrar ikabına maruz kalır, hem o günde ki, zalimlere o zaman mazeretleri asla faide vermez, onlar için ancak lağnet vardır. Bunu işittikten sonra her kim tebdil ederse Allahın meleklerin ve bütün insanların lağneti onun üzerine olsun.

Yazılma tarihi Hicri 917 senesi Ramazan ayının ibtidasıdır.

Varak :226

Poz:103

Not: 104. poz b varak boş.

İşbu belgenin aslına uygun olduğu tasdik olunur. 10.12.2009

Cansel ALTIÖK
Vak. Uzm. Yrd.

İsmail AYKAN
Bil. İşletmeni

Nazife YİĞİT
Müdür

Adnan TÜZEN
Kültür ve Tescil Daire Başkanı V.

Resim 5.8. Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfı Vakfiye Metni Tercümesi (b)
(Kaynak: Vakıf Yönetimi, Erişim tarihi: 30Mart 2019)

5.3. Geleceğe Yönelik Model Önerisi

Tarihten günümüze gelen bu müstesna ve kıymetli kurumların, vakıfların, günümüz koşullarına uyarlanması, günümüz kanunlarına adapte olması olabildiğince hassas bir süreçtir. Ve bu süreçte Vakıflar Genel Müdürlüğü olumlu gayretlerini sarf etmektedir. Birçok konuda, pürüzde, mülhak vakıfların önünü açmış ve vakfiyeler doğrultusunda hareket edilmesi sağlanmıştır.

Vakıfların ve vakfiyelerin 21. Yüzyıla uyarlanması dikkatlice hareket edilmesi gereken bir geçiş dönemidir. Osmanlı zamanında sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel bakış açısına göre yazılan vakfiyeler o zamanın koşullarına göre devlet hizmetlerinin büyük bir kısmını üstlenmiştir. Devlet hizmetleri üstlenme düşüncesi günümüzde farklılık gösterebilmektedir. Günümüz toplumunda ihtiyaçlar da değişiklik göstermiştir. 21. Yüzyılın zamanla yarışılan bir zaman evresi olduğu düşünülürse ki, bu yarış teknoloji başta olmak üzere, temel ihtiyaçlar anlamında, sağlık, refah seviyesi, ülke ekonomisinin güçlenmesi anlamında vakıfları bu hıza adapte etmek gerekliliği doğmuştur. Bu noktada vakıflara devlet tarafından daha fazla destek olunması ve aynı zamanda teftişinin de eş zamanlı yapılması icap etmektedir.

Mülhak vakıflar vakfiyeleri gereği kendi ailesinden gelen kişiler tarafından yönetilmelidir. Vakıflar Genel Müdürlüğü talipler arasından bu yöneticiyi atama kriterlerini belirlemiştir. Kişilerin “Tevliyyete Ehil Tespiti” davası sonucu elde ettikleri mahkeme kararıyla başvuru yapanlar arasında vakfiye koşullarına uymak şartıyla daha genç ve daha tahsilli bireylere öncelik vererek yöneticiyi belirler.

“Tevliyyete ehil” demek manası itibariyle yönetmeye uygundur demektir. Bu davanın açılması için günümüz teamüllerine göre vakfiye şartları da dikkate alınarak mevcut yöneticinin vefatı veya Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından azledilmesi gerekmektedir. Bu nedenle mevcut yöneticinin vefatı sonrası süreç başlar. “Tevliyyete ehil” davası ancak bu durumda açılabilir ve yeni yönetici olma süreci başlar. En az 2-3 yıl süren yerel mahkeme sonrasında Vakıflar genel müdürlüğü kendi teamülleri gereği karara itiraz edip bir üst mahkemeye başvurmaktadır. Böylelikle ikinci süreç başlar. Bu ikinci süreç en az 3-4 yıl devam etmekte ve akabinde bu sonuçla beraber kişi ancak yöneticiliğe aday başvurusu yapabilmektedir. Bu vakıf adına bir zaman kaybı olarak düşünülmelidir. Bu süreçte vakıf idaresi Vakıflar Genel Müdürlüğü’ndedir ve vakfın gerçek sahipleri hiçbir şekilde yönetime dahil olamamaktadır. Ve kanun gereği 10 yılı geçen böyle durumlarda vakıf “mazbut vakıf”

statüsüne geçmekte ve tamamen ve sürekli devlet idaresine tabi olmaktadır.

Öncelik olarak “Tevliyete Ehil Tespiti” davası sonucu bir ehliyet kazanılmış gibi düşünülmelidir. Ve bu davanın açılması için mevcut yöneticinin azledilmesi veya vefatı beklenmemelidir. Böylelikle yönetici boşluğundan dolayı vakfın hizmetleri aksamaz ve azalmaz. Vakfın kurulduğu zamanlarda, Osmanlı döneminde böyle bir dava ve bu davanın sonucuna göre hareket edilmesi elbette ki beklenmemekte idi.

Vakıflar Genel Müdürlüğünün mülhak vakıflara bakışı mazbut vakıflara benzer olmalıdır. Sonuçta mazbut vakıflar da bir zamanlar mülhak vakıf idi. Mülhak vakıflardan alınan emlak vergileri aynı mazbut vakıflarda olduğu gibi alınmamalıdır. Vergiden muaf olmalıdırlar.

Yine aynı şekilde mülhak vakıf harcamalarındaki stopaj vergisinin kaldırılması da vakfın önünü açmak için güzel bir tercihtir.

Mazbut vakıfların yükümlülükleri olmamasına rağmen, mülhak vakıfların ağır yükümlülükleri vardır.

Mülhak vakıflar günümüz Türkiye’ sinde bir özel sektör, şirket gibi düşünülmelidir. Mülhak vakıfların önü açılırsa gelirleri artırma amacındaki girişimler de artacak ve vakfiyenin şartlarını sağlamakla beraber istihdam imkanları da oluşacaktır. Mülhak vakıfların bir fabrika kurması, Rüzgar Enerji Santralleri oluşturması, Güneş Enerji Santralleri Kurması, kendisine ait özel kolejler açabilmesi ve bunun gibi örnekler için devletin teşvik edici olması gerekmektedir. Bu şekilde yaklaşımlar öncelikli olarak vakfın gelirlerinin artırmaya yöneliktir. Bunun gibi girişimler için düzenlemeler netleştirilmeli ve pratik hale getirilmelidir.

Türkiye’ de şu an mevcut olan bazı büyük ve güçlü mülhak vakıfların vakfiye şartı olarak yaptıkları güncel olmayan uygulamalar bulunmaktadır. Örneğin; güvercinlere yem verilmesi, leyleklerin beslenmesi, helva dağıtılması gibi. Bu tür vakfiye şartları İslami ve hukuki boyutlarda daha detaylı incelenerek günümüz koşullarına güncellenmesi üzerine çalışmalar yapılabilmesinin önü açılmalıdır.

Osmanlıdan günümüze intikal eden vakıflar günümüzde de aynı Osmanlı zamanında da olduğu gibi çok ciddi bir kitleye hitap etmektedir. Ve devletin yükünü alması, ekonomik açıdan destek olması gerekmektedir. Öncelikli olarak devletimizin bu vakıfları benimsemesi ve bu vakıfların önünü açması gerekir. Vakfiyelerindeki hayır şartlarının bir çoğunun yardım, destek, temelli olması vakıflara önemli bir sorumluluk vermektedir. Ve

devletimiz bu vakıflarımıza maddi, manevi destek verdiği sürece, ekonomik sıkıntılarının açılması kaçınılmazdır. Vakıfların gelirlerini arttırması toplum yararınadır. Devlet nasıl zaman zaman bazı kesimlere destek verebiliyorsa, aynı şekilde mülhak ve diğer vakıflara da gelirlerini arttırıcı uzun vadede geri ödemeli faizsiz krediler, veya düşük faizli krediler veya hibeler sağlamalıdır. Devletin sağlayacağı bu imkanlar ve maddi desteklerle vakfın hizmetleri artacak ve yine devlet kazanacaktır. Çünkü vakıflar bu desteklerle toplumsal yaralara daha çok merhem olacaktır.

Örneğin bir mülhak vakıfta eğitime ve alim kişilere destek verme şeklinde bir hayır şartı varsa; böyle bir durumda vakfiyesinde olmasa bile kendi arsalarına ilkokul, lise hatta üniversite yaptırılması için önünü açmalı ve vakfın parası yetmiyorsa ona faizsiz veya düşük faizli kredi veya hibe sağlamalıdır. Bu şekilde desteklerle açılan okullarda yetişen çocuklar bu ülkenin geleceğidir.

6. SONUÇ

Bu çalışmada Mülhak Suyakanmış Hatun Binti Abdurrahman Vakfıyla beraber Türkiye'deki 257 adet mülhak vakfın günümüz Türkiye'sinde daha verimli ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak biçimde neler yapılabileceği incelenmiştir. Vakıflar kanununda olası eksiklikler ve yeni düzenlemelerden bahsedilmiştir.

Bu tezin amacı bu müstesna kurumlarımızın günümüz koşullarında teknolojiyle barışık bir biçimde ülke ekonomisine etkisine daha fazla katkı sağlayabileceğini araştırmak ve hemen hemen her sektöre etkisi olan bu kurumların (inşaat, tarih, gıda, dinsel, bilim vs.) 21. Yüzyıla adaptasyonu sürecindeki eksikler ve hatalar üzerine fikirleri gündeme getirmektir.

Mülhak vakıfları bir işletme gibi düşünmek günümüz ekonomisinin gerekliliğidir. Nasıl devlet teşvikleri ve destekleri diğer ekonomik kuruluşlara sağlanıyorsa, Mülhak vakıflara da sağlanmalıdır. Mülhak vakıflar bir ticari işletme gibi düşünülmelidir. Mülhak vakıfların ticari işletme açmalarına yönelik prosedürler azaltılmalı ve böylelikle vakfın gelirlerinin artırılması sağlanmalıdır. Türkiye' deki birçok mülhak vakfın ülkenin değişik yerlerinde şehir merkezinden uzak tarlaları ve arsaları mevcuttur. Bu gibi yerlere GES (Güneş Enerji santralleri) veya RES (Rüzgar enerji santralleri) kurulmalıdır. Bu gibi yatırımların önü açılmalıdır. Veya tarım alanlarına destek verilmeli ve mülhak vakıfların üretim sektörüne girişleri desteklenmelidir. Böylelikle vakıfların gelirleri daha çok artacak ve ekonomiye ve istihdam sağlanmasına katkıları hızla büyüyecektir.

Devletin kontrolünde yani Vakıflar Genel Müdürlüğü kontrolünde olan mazbut vakıflara sağlanan avantajlar aynen mülhak vakıflara da sağlanmalıdır. Çünkü iki tip vakıf da zamanında mülhak vakıf olmasına rağmen mazbut vakıfların evlatları zamanla bulunmadığından kontrolleri devlet kademelerine geçmiştir ve devlet kendi kontrolündeki mazbut vakıflardan;

Mazbut vakıfların taşınmazlarından Emlak vergisi almamaktadır. Aynı şekilde Mülhak vakıflardan da Emlak Vergisi alınmamasının yerinde bir karar olduğu düşünülmektedir.

Mazbut vakıflar harcamalarında Stopaj vergisi ödememesine rağmen, mülhak vakıflarda faturasız harcamalarda stopaj kesintisi yapılmaktadır.

Mazbut vakıfların yükümlülükleri olmamasına rağmen, mülhak vakıfların ağır yükümlülükleri vardır.

Mülhak vakıfların günümüz Türkiye ekonomisine katkısının artırılması için bazen

vakfiyelerdeki şartların bile güncellenebilmesi gündeme gelmelidir. Öyle ki bazı mülhak vakıfların vakfiyesinde güvercinlerin, leyleklerin beslenmesi, un veya helva dağıtılması gibi, günümüzde önceliğini yitirmiş şartlar yer almaktadır.

Mülhak vakıflara vakfiyeleri esas alınacak şekilde yönetici ataması yapılır. Yönetici atama süreci mevcut kanunlara göre çok uzun bir süreç gerektirmektedir. Mevcut yöneticinin (mütevellinin) vefatından önce vakfi devam ettirmesi düşünülen müteveli adayları hiçbir şekilde “Tevliyete Ehil” davası açamamaktadırlar. “Tevliyete Ehil” davası açan kişinin bu dava olumlu sonuçlanana kadar ve hatta akabinde yerel davayı kazansa bile Yargıtay süreci beklenmektedir. Oysaki “Tevliyete Ehil” dava sonucu- kararı bir ehliyet belgesi olarak düşünülmelidir. Sonuçta müteveli atamasını nihayetinde “Vakıflar Meclisi” yapmaktadır. Bu prosedür vakıf yönetiminde uzun bir boşluk oluşturmakta ve bu süre içerisinde devlet idareyi kısmen yürütmektedir.

Vakfın yönetimini ele almak için birinci aşama olarak vakfiye koşullarına uyan kişinin Asliye Hukuk Mahkemelerine “Tevliyete Ehil Tespit” davası açması gerekir. Bu davanın olumlu sonuçlanmış kararı olmadan Vakıf yönetimi için başvuruda bulunamaz. Bu davayı açma süreci ancak mevcut mütevellinin vefatı, azledilmesi veya kendi isteğiyle görevi bırakmasıyla başlar. Günümüz koşullarında bu dava 5-6 yıl sürmekte, üstelik bir de Yargıtay’a temyiz süreci eklenirse toplamda 7-8 yılı bulmaktadır. 10 yıl yöneticisiz kalan bir mülhak vakfın mazbut vakfa dönüştüğü de dikkate alınırsa, böyle bir riski yaşıyor olması mülhak vakıf evlatları açısından endişe oluşturmaktadır. Oysaki Tevliyete Ehil davası mevcut yöneticinin sağlığında açılabilmiş olsaydı. Yönetici değişimi 2-3 aylık bir sürece indirgenebilecekti.

Mülhak vakıflar, işletme modeli olarak ele alındığında bu ve bunun gibi bürokratik işlemlerdeki ilerlemelerin hızı, vakfın bekası ve iyileştirilmesi açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Akar, T. (2010). Tazminat Öncesinde Vakıf Kurumu ve Yapıların Korunması. “*Vakıflar Dergisi*”, (33) 89-110.
- Akgündüz, A. (2013). *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Akbulut, G. (2007). Vakıf Kurumu, Mahiyeti ve Tarihi Gelişimi. “*Vakıflar Dergisi*”, (30) 61-72.
- Allahverdi, R. Ş. (2016). Zürrî vakıfların idaresinde yaşanan sorunlar, “*The Journal of Academic Social Science Studies*” (43). 312-323.
- Akyıldız, A. (2009). *İmparatorluktan Günümüze Türk Vakıf Hukuku Gelişmelerine Kamusal Bakış*, M.Ünal (editör). Ali Naim İnan’a Armağan, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Alpugan, O. (1994). *Küçük işletmeler*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Altan, M.H. (1986). *Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi Cilt 2*, Lefkoşa: Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları.
- Aydın, D. (2006). *Cumhuriyet Dönemi Vakıflar: Tarihi Bir Bakış ve Vergi Muafiyetine Sahip Vakıfların Mali Analizi*, R. Zincir ve F. Bikmen (Editörler). Türkiye’de Hayırseverlik, Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet, İstanbul: TÜSEV Yayınları.
- Bakar, D. (2001). *Eski Vakıfların Günümüze Ulaşan Uygulamaları, Sorunları ve Çözümleri*., Suat Ballar (Editör)., *Cemaat Vakıfları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Başar, F. (2019). *Vakıf Kuran Kadınlar*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Bikmen, F. (2006). Türkiye’de Vakıflar ve Sosyal Yatırımın Geleceği. “*Sivil Toplum Dergisi*”, (15), 177-179.
- Binatlı, Y. Z. (1978). *İşletme Hukuku*, Ankara: Bursa İ.T.İ.A Yayını.
- Bozkuş, A. A. (2009). *Genel Esaslarıyla Türk Hukuku’nda Vakıf Müessesesi ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü*, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Cemalciler, İ. (1998). *Pazarlama*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Ceylanoğlu, N. (2006). Vakıflar Geçmiş ve Gelecek Arasındaki Çağdaş Köprülerdir. “*Sivil Toplum Dergisi*”, (15), 170-176.
- Dalay İ., Altunışık R., Coşkun R. (2004). *Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Doğan, M. (2000). *Vakıflarda Malvarlığı*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Ertem A., (2019). *Vakıf Kuran Kadınlar*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Erlaçın, F. (1992). *İşletme Ekonomisi*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

Gündüz, A.Y., Kaya, M. (2014). Küresel Dünyada Sivil Toplum Kuruluşlarının Ekonomik Kalkınmadaki Rollerini Üzerine Bir Değerlendirme. “*Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*”. Yıl6, Sayı10. Ss.130-169.

İnternet: Dalay, İ. (2013, 13 aralık). İşletmelerin Sınıflandırılması. [Web günlük postası] Erişim adresi: <http://ismaildalay.blogspot.com/2013/2/isletmelerinsiniflandirilmasihtml>

İnternet: Canveren, Y. (2015). Osmanlı devletinde kurulan vakıfların günümüze hukuksal yansımaları, Erişim adresi: http://www.yapi.com.tr/uzman-gorusu/osmanli-devletinde-kurulmus-vakiflarin-gunumuze-hukuksal-yansimalari_145180.html

İnternet: www.vgm.gov.tr (Erişim tarihi: 30Mart 2019)

İnternet: www.izvak.org.tr (Erişim tarihi: 15.04.2019)

İnternet: www.yilmazkayavakfi.org.tr (Erişim tarihi: 15.01.2019)

İnternet:http://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/data/54291821369dc32358ee29af/ahsen_arioz_bozkus.pdf (Erişim tarihi: 05.01.2019)

İnternet:<http://www.mehmethakansaglam.com.tr/makaleler/vakiflara-dokunulur-mu-3792.html>(Erişim tarihi: 05.02.2019)

İnternet:<http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/Image/kamu%20yarari%20raporu.doc> (Erişim tarihi: 08.02.2019)

İnternet:<http://organizations.vgm.gov.tr/db/dosyalar/menu10.pdf> (Erişim tarihi: 18.02.2019)

İnternet:www.vgm.gov.tr/vakif-islemleri/vakif-kayıtları-arşivi/vakfiye-arşivi

İnternet:www.vgm.gov.tr/kurumsal/tarihçe/tarihte-vakıflar(Erişim tarihi: 08.12.2018)

İnternet:https://www.tepav.org.tr/upload/files/1425662034-4.Kibris_Vakıflar_Idaresi_Kurumsal_Arka_Plan_Raporu.pdf(Erişim tarihi: 18.12.2018)

İnternet:www.vgm.gov.tr/vakif-islemleri/vakıflar-hakkında/mülhak-ve-esnaf-vakıfları

İnternet:
http://www.islamdahayat.com/images/news_cats/sosyal_yardimlama_ve_dayanima_kurumu_olarak_vakıflar.docx(Erişim tarihi: 18.11.2018)

İnternet: <https://www.google.com.tr>, Görseller, (Erişim tarihi: 23 Haziran 2019)

İşcan, Ö. F., (2016). *İşletme Bilimine Giriş Ders Materyali*, Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, Erzurum.

Karlık, R., (1994). *Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme*, İstanbul: Esbank Yayını No:4.

- Köprülü, M. F. (2005). *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Müftüoğlu, M. F., (2012). *Tarihte İlginç Vakıflar*, VGM Yayınları.
- Onal, G., (1998). *İşletme Yönetimi ve Organizasyonu*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Ozanoğlu, H. S. (2006). Avrupa Vakıf Hukuku Alanında Gelişmeler Özellikle Avrupa Vakıflar Yasası Tasarısı., M. Ünal (editör). *Prof.Dr. Fikret Eren'e armağan*.Ankara: Yetkin Yayınları .
- Özdamar, D., Değer, S. Uçkan, M. (2007). 5555 sayılı Vakıflar Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme. “*EÜHF Dergisi*”, 2(1) 139-234.
- Özkaya, E. (2012). *Eski Vakıf Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Öztürk, N. (1995). *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*. Ankara: TDV yayınları.
- Öztürk, N. (2002). “Osmanlı Döneminde Vakıflar”, *Türkler Ansiklopedisi*, cilt X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s.797-824.
- Sabancı Vakfı, (2007). Dünyadaki vakıfların değişen rolü semineri, İstanbul.
- Saydam, S., (2008). *İşletme Modeli Olarak Vakıflar*, Girne: Girne Amerikan Üniversitesi Online Yayınları.
- Sayım, F., (2015). Sağlık Hizmetinin Özellikleri Akademik Arge Dergisi, (15-1), 1-12.
- Sertoğlu, M. (1982). Osmanlı Zamanında Kurulan Vakıflarda Mektubiyet Meselesi Ve Bunun Hukuki Durumu, “*1981-1982 Tarih Enstitüsü Dergisi*”, (Tayyib Gökbilgin’e Hatıra sayısından ayrı basım). İstanbul.
- Sungurbey, Ğ. (2001). *Eski Vakıfların Yeni Sorunları (Yazarın Bundan Önceki Kitaplarına Kimi Eklerle)*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, M., (2007). *Kamu Ekonomisi ve Sivil Toplum Kuruluşları*. Ankara :Seçkin Yayıncılık.
- Tazebay, M. U., (1986). Osmanlıların Kuruluş dönemindeki Vakıf Türlerinden Ailevi ve yarı Ailevi Vakıflar, IV. Vakıf Haftası, *Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları*, 1-7 Aralık 1986, 25-28.
- TÜSEV, (2004). Dernek ve Vakıflara İlişkin Karşılaştırmalı Kamu Yararı Raporu.
- Uluç, Y., (2008). *Vakıflar Hukuku ve Mevzuatı*, Ankara: VGM Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı :ALPAY Mustafa Selahattin
Uyruğu :Türkiye Cumhuriyeti
Doğum tarihi ve yeri :31/01/1972
Medeni hali :Evli
Telefon :05337634588
Faks :0352 2316872
e-mail :msalpay@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	AHBV Üniversitesi Lisansüstü Eği.	.....
Lisans	ODTÜ Maden Mühendisliği	07.06.1996
Lise	TED Kayseri Koleji	07.06.1990

İş Deneyimi

Yıl :	Yer:	Görev
1997-2002	Eti Maden İşletm. Gn. Mdr.	Teknik Uzman
2003-Devam ediyor	Alpay Mühendislik Ltd. Şti.	Şirket Müdürü

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Basketbol, Yürüyüş

le.ahbv.edu.tr